

KARINTHY FRIGYES

**Utazás
koponyám körül**

ÚJ IDŐK IRODALMI INTÉZET R. T.
(SINGER ÉS WOLFNER)
KIADÁSA BUDAPESTEN

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.

*Copyright by Új Idők Irodalmi Intézet R. t. (Singer és Wolfner)
Budapest, 1936.*

*Felelős kiadó: Hampó József igazgató
72505 — Márkus nyomda Budapest, V, Bank-utca 5. — Fel. vez.: Márkus Géza*

*Mitoszokon és legendákon túl
a j á n l o m k ö n y v e m e t
a nemes, igazi tudomány-
nak, mely soha nem volt
olyan türelmetlen a babo-
nával, mint vele szemben a
babona.*

ELŐSZÓ

melyben elsősorban azt igyekszem megmagyarázni. hogy ezt az egész bajos történetet miért teregetem az olvasó elé. De másrészt és főképpen azt is mentegtetnem kell, hogy miért kell mentegetőznom olyasmért, ami a világ legtermészetesebb, legmagától-értetődőbb dolga: hogy ugyanis az író elmesél valamit, ami mindenkivel megtörténhetik, abból a rendkívül figyelemreméltó alkalomból, mikor éppen vele történt meg. Előbb az utóbbi halmozott mentegetőzést intézzük el. Erre, néhány hét tanulsága alapján, azért térek ki, mert pályatársakkal és szerkesztőkkel való beszélgetésben többször szóba került, vájjon helyes és okos dolog-e, ha egy eléggé ismert író tulajdon élményeit választja tárggyul, még hozzá olyanokat, amikről az olvasó úgy is tud, tehát mint „érdekesség” már nem is időszerűek. Ami az okosságot illeti... hát kérem, nem hiszem, hogy a mi pályánkon mindig az a helyes, ami okos. Az efféle óvatos latolgatásban túlságosan sok nekem az irodalompolitika.

Normális időkben, mikor az érvényesülésért s az elért eredmények épségbentartásáért nem kellett

olyan keservesen harcolni, az olvasó az írótól tudta meg, hogy őt mi érdekli és nem megfordítva. Talán nagyobb volt a kereslet? A mi mesterségünkben nem érvényesül olyan egyszerűen a legfőbb gazdasági törvény, éppen azért nincs értelme az „irodalompolitika” tetszetős terminusával elkeresztelt kereskedelmi szempontnak. Így tehát a könnyed legyintés álláspontjára helyezkedem, azzal az óvatoskodó megfontolással szemben, hogy vájjon illik-e, vagy nem illik (hasznos-e vagy nem hasznos) olyan Írónak, akinek nemcsak lírai verseit, de közérdekű gondolatait is meghallgatják, önmagát választani regényhősül, ama legfantasztikusabb regényben, amit a valóság produkál. Ám illemen és hasznoságon túl — s ez már az alapmentegétődzésre vonatkozik — igenis, sok belső ellenállást kellett legyőznöm, mielőtt stockholmi kalandom megírására rászántam magam. Mert ha nem is szimatolgotam túlságosan, hogy *mit várnak tőlem*, azon bizony elegendő töprengék, *amit magamtól várok*.

Bizonyos, hogy egyebet, mint amennyi életünk őszinte feltárásához elég. Annyi mindenfélét kellene megírni külvilági megfigyeléseimből, pláne most hogy újabb haladékot kaptam a restanciák elintézésére. És ha már emberekről van szó, annyi nálam érdekesebb ember van a világon. Mindez, belátásom ítélőszéke előtt sokkal sürgősebbnek látzott, mint egy személyes vallomás. De különös dolog történt, amire nem számítottam. Kiderült, — amit *ilyen mértékben* sohase gondoltam lehetségesnek — hogy írónak lenni nem is olyan könnyű do-

log, hogy ez a minőség nemcsak *jogcím*, de keserves kényszer is, döntő esetben kedvünk ellenére jelentkező belső parancs. Nem akartam foglalkozni hírhedt betegséggel már csak azért se, mert hiszen, tudvalevően, az ember szívesen és gyorsan felejt el a kínos és veszedelmes élményt, amiből kimászott. Az ember igen, de nem az író. A kényszer, hogy az emléket lerögzítsem, úgy jelentkezett, mint egy második betegség, amelynek kezelése nélkül az elsőből se tudok teljesen kigyógyulni.

Recipe verbum — ráolvasás helyett *leírás* a kenőcs és a felejtés itala, ebben a furcsa patikában, amit a szegény művész lelkében hord. Ügylátszik, mégis igazam volt, mikor egy tetszetős rapszódiaimban szigorlati tananyagnak neveztem az író életét, születéssel, szerelemmel, kinnal és kéjjel együtt, tananyag, amiből majd valami ismeretlen bizottság előtt vizsgáznia kell halála után. Öntudatlanul — most egész élesen érzem — mindig a vizsgától való drukkk adta- kezembe a tollat, mikor *élményről* számoltam be — sok örömet rontotta el, de sok szenvedésemet enyhítette a lappangó *figyelem*, mely ott feszült bennem, arra erőszakolt, hogy ne csak *átéljem*, ami történik velem, de képet is készítek róla, mások számára. Most, hogy a „Mennyei Riport” legelső kapuját (nem furcsa, hogy ezt a regényt is akkor írtam, mikor betegségem már ott bujkált bennem?) valóságban átléptem, visszafordulásom után egy sereg pillanatfelvételt fedezek fel riporteri táskámban: elő kell hívnom őket, különben egy életen át kínozna a lelkifurdalás, hogy veszni hagytam kö-

zöttük akár csak egyetlen olyat, aminek eredeti min-tájáról eddig nem tudtam, se én, se mások.

Ami pedig a kötelező szerénységet illeti, ami vissza akar tartani tőle, hogy önmagammal foglakozzam ...

Fütyülök a szerénységemre. Egyszer már kifejtettem, hogy szerény csak *én* lehetek — a *véleményem* époly kevésbé lehet szerény, mint a szelíd és szemérmes Newton binominális tétele, mely a világ legszerénytelenebb véleményét fejezi ki, mikor általános érvényt követel, vagy egy felfedezett gyógyszer reklámja, amivel segíteni akarunk.

Úgylátszik, nemcsak a véleményünkre vonatkozik ez, de élményeinkre is, ha az élmény *emberi* és nemcsak *egyéni*.

Van szerencsém hát a következőkben az olvasó ítéletére bízni, milyen mértékben sikerült érvényre-juttatnom szemben a velemszületett orvosi diszkrécióval a velemszületett páciensi indiszkréciót.

És most még valamit.

Fenti sorok az értelmes olvasóhoz szóltak, alábbiak a többiek számára, akikkel szemben szintén előzékeny óhajtok lenni, nem tudván, melyik réteg van nagyobb többségben.

Bár azt hiszem, világosan megmagyaráztam, miért írom meg ezt a regényt, most mégis bevallom: soha nem szántam volna magam rá, ha egy órával ezelőtt nem olvasok az egyik szélsőjobboldali lapban egy széljegyzetet, mely azzal vádol, hogy betegséggel s a hírneves agysebész budapesti látogatásával reklámot csináltak magamnak. Olcsó dolog

volna szerényen arra kérni a széljegyzet íróját, szíveskedjék az én stockholmi utamat operációval együtt végigcsinálni, annak ellenőrzése céljából, vajjon reklámbefektetésnek elég gazdaságos-e? Egy ilyen vádra kétféleképpen lehet válaszolni. Vagy úgy, hogy észre se veszem és egyetlen szóra sem méltatom, vagy pedig egy egész kötettel.

Mint látjuk, az utóbbit választottam.

Budapest, 1936.

Láthatatlan vonatok

Ez év márciusában — tizedike felé lehetett — egy délután az egyetemteri Central-kávéházban uzsonnáztam, ablakmelletti törzsasztalomnál, ahonnan egyrészt a könyvtárra, másrészt egy bankfiókra nyílik kilátás. A bankfiókra csak ennyi van kiírva nagy betűkkel: „Anyaintézet” és én már sokszor töprengtem rajta, vájjon a gyanútlan olvasó, főként, ha erősen családias képzetkörben mozog, nem érti-e félre a cégtáblát s az intézetet nem téveszti-e össze holmi jótékonyági iskolával, ahol a legszentebb kötelességre, az anyaságra nevelik a fiatal leányokat. Én persze tudom, hogy nem erről van szó, anyámat hatéves koromban vesztettem el s a mostoha élet korán hozzászoktatott, hogy a pénzgazdaságot megkülönböztessem a népneveléstől.

Bár pontosan nem emlékszem, az a gyanúm, ezen az emlékezetes délutánon is inkább gazdasági kérdések foglalkoztattak s nem a nép oktatása, ami pedig első kötelessége volna egy közírónak. Igaz, hogy a kettő, éppen az írónál, egybeeshetik. Tehát mondjuk így: azt igyekeztem kiszámítani, melyiket írjam meg előbb: azt az elvi tanulmányt, a modern

ember szerepéről a társadalomban, vagy az egész estét betöltő háromfelvonásos színművet. Végre úgy döntöttem, a színművet írom meg előbb, hogy ennek jövedelméből aztán annyi ráérő időt biztosítsak magamnak, amennyi egy tanulmány megírásához kell vagy kellene, ha lelkiismeretesebben és szabatosabban csinálom meg, mint ahogy egy színdarabot szoktak.

Ezt elhatározva megkönnyebbülten sóhajtottam fel. Persze, a színdarabhoz is kellenének előkészületek, tárgyalni kell az igazgatóval, megnézni néhány divatos darabot, tájékozódni a szezonról, esetleg színészekkel beszólni. Itt az ideje, hogy színpadi szerző legyek magam is, a dolog körmömre ég. Már-már rászántam magam, hogy felhívjam D.-t, amikor eszembe jutott, hogy Pirandello ötvenhatéves korában kezdte, mégis nagy sikert ért el. Gyorsan visszapisztentettem a telefonosfiút, nohiszen, ha ötvenhat, akkor még ráérek befejezni a keresztrejtvénynek a megfejtését, amibe éppen belekezdtem. Ugyanis tudni kell, hogy évek óta minden héten megfejtetek egy keresztrejtvényt az egyik napilapban, amely hetenként közli ezeket: szokásommá vált, kabalámmá, ha egy héten elmaradna, azt a hetet szerencsétlennek érzem. Pedig sokat bosszankodom, mert a rovatvezető úr — személyesen nincs szerencsém ismerni — „szólásmondás” címen, minden héten bevesz egy aforizmát, függőlegesen és vízszintesen a rejtvénybe. Kitűnő, jóízű népi mondások ezek, csak éppen az a bajuk, hogy nem léteznek a valóságban, úgy látszik, az illető maga találja ki, csak sze-

rénységből vagy műveltségből fogja rá őket a népre, mint Thaly Kálmán a hírhedt „eredeti” kuruc balladákat. Ilyen „közmondásai” vannak: „Ha csalé balra, jobbra bakafán” vagy „Asszonyosírás repcepo-gácsa”. Most tessék elképzelni, milyen nehéz egy keresztretjvényben rekonstruálni egy ilyen ismeretlen közmondást a hiányzó betűkkel. Már gondoltam rá, hogy levelet intéztek hozzá, vagy nyílt utcán vonom felelősségre.

Sőt valószínű, hogy éppen akkor gondoltam erre, mert jól emlékszem, mennyire fel voltam izgatva. Ennyi volt a közmondásból: „Aki ... on ... terme ... kuko is ... szi”. Nem akarom a kartárs úr lelkiismeretét megterhelni a feltevéssel, hogy betegségem tulajdonképpen ezzel a keresztretjvényvel kezdődött (ki fog derülni, hogy régebbi keletű volt), de annyi bizonyos, hogy nagyon dühös voltam. Mi a csoda az, hogy „... on terme ... kuko is... szi?” Ilyen nincs Egészen belevörösödtem a próbálkozásba, hogy a gyanús közmondást kiegészítsem.

Ekkor indultak meg a vonatok. Pontosan menetrendszerűen, ”hét óra tíz perckor.

Csodálkozva kaptam fel a fejem. Mi ez?

Határozott dübörgés volt, erőlködő, lassú csikor-gás, mint mikor a lokomotív kerekei lassan nekiló-dulnak, aztán hangosan zakatolni kezdenek, mellet-tünk szalad el a vonat, aztán továbbfut, a zakatolás halkul, mint az „Ej uhnyem” dallama, a munkásoké, akik hajót vontatnak.

Talán teherautó volt. Visszatértem a titokzatos közmondáshoz.

Igen ám, de egy perc múlva megindult a következő vonat, ugyanolyan ütemben. Dübörgött, zakarta, elhalkult.

Idegesen forgattam a fejem a mellékutca felé. Mi az ördög, itt vonatok járnak, vagy valami új járművet próbálnak ki? Az utolsó vonatot Pest utcáin hétéves koromban láttam: gőzvonat volt, a Baross-utcán közlekedett, ahol laktunk. Azóta, tudtommal, villamoskocsi van csak, az se az Egyetem-utcában.

Néhány autó csapott el, más semmi.

Háromszor kaptam fel a fejem, csak a negyedik vonatnál jöttem rá, hogy hallucinálok.

Erősebb hallucinációm soha nem volt, érthető, hogy az elsőt nem ismertem fel rögtön. Sokszor megtörtént azelőtt is, gyerekkorom óta, hogy otthon üldögélve, de különösen az utcán ballagtomban, a nevet hallom hátam mögött — egy nagyon halk, szinte süket hang suttogja: „Frici!”, mintha figyelmeztetni akarna, vagy még inkább, mintha egy szégyenlős, szegény, régi ismerős szólna, aki nem mer hangosan szólni: mintha ismerős volna a hang is, csak nem tudom, kié — elfelejtett valaki a gyermekkorból, akit halottnak hittem, távoli rokon, nem halt meg, csak nagy nyomorban van, bujkál, restelli a dolgot, de muszáj gyorsan közölni valamit velem, aztán majd eltűnik. Eleinte meg is fordultam ilyenkor, aztán rájöttem, hogy a fülem káprázik, nem nyugtalanított a dolog, továbbmentem, még kedveltem is e rejtelmée hangot.

Ez más volt.

Erőszakos, lármás, követelőző hang. Vonatdü-

börgés, olyan erős, hogy elnyomja a valódi neszeket; a pincér mond valamit, nem hallom.

Ez bizony nem a külvilágból származik — állapítom meg csodálkozva.

S hiába — a hangnak nem látom a forrását,

Dehát akkor ...

Odabent keletkezett a fejemben.

Mivel semmi más tünetet nem érzek, csöppet se találok ijesztőnek. Csak nagyon különösnek és szokatlannak.

Megállapítom, hogy hallucinálok. De nem lehetek őrült, teszem hozzá rögtön, mert hiszen akkor ezt nem tudnám megállapítani.

Valami más baj van.

Keskenyfilm

Otthon vacsorázom, Cinivel január óta legényéletet élünk, édesanyja Bécsben freudizmust tanul és a Wagner-Jauregg klinikán neurológiát gyakorol. Ábrázolómértanról és fizikáról beszélgetünk, az emberi konstrukciót, mint gépet, hozom fel példának. Cini ötödista, nem veszi észre, hogy természetéről és életről magyarázva, gyakran használom fel kísérleti nyúlnak, általános iskolai dolgok közé, mintha olyasmiről beszélnék könnyedén, amit majd a felsőbb osztályban fog tanulni, saját elméleteimet csempésem be, amikről még senki sem tud, kipróbálom rajta. Most a gondolkodás mechanizmusa érdekli, szónokolok valamit, engrammokról, „kitaposott” elektromos pályákról a központban, feltételes reflexsekről, de gyorsan rátérek — mintha köztudomású dologról volna szó — kedvenc vesszőparipámra, a szervek „autonóm” működésével kapcsolatban. Szerveinknek külön-külön megvan a maguk sajátos kifejezési eszköze, „beszélni” tudnak, csak érteni kell a szavukat. Magamat hozva fel példának ténynek állítom, amit — autizmus! — csak *szeretnék*: hogy én például, ha nyugodtan gondolkodom és figyelem magam, körülbelül meg tudom határozni, hogy az aktuális gondolat agyamnak *melyik részén* keletkezik.

Mikor számolok, szójátékot csinálok, szétbontok valamit (analízis) elől, a homlokom alatt történik valami — érzelmek, muzsika, indulatok (*szerelem*, gondolom közben, de ezt nem említem), a koponya hátsó részén keletkeznek. Magamban elhatározom, hogy ma, az ágyban folytatni fogom kísérleteimet — évek óta áltatom magam, hogy kitartó gyakorlattal *irányítani* lehetne a gondolatokat, mozgatni a ganglionokat, belülről, mint atléta az izmait, vagy zongoraművész az ujjait. Ezt az álmatlanság ellen eszeltem ki évekkkel ezelőtt, hogy el lehetne aludni minden külső szer nélkül, ha rátalálnék a képzelet-apparátusban, lent valahol a nyúltagy felé, arra a pontra, ahonnan gépiesen el lehet zsibbasztani az egész központot, kiemelni a valóságból, mint Archimedes csigája a földet, megállítani kerekeit. Cini unja a dolgot, vízipólóról beszél és hogy magasugrásban első lett. Szerényen, de némi lódítással (már az szemtelenség tőlem, hogy szerény vagyok — „mire szerény ön?” mondta Osvát egy fiatal költőnek) ifjúkori sporteredményeimet emlegetem. Ezzel kapcsolatban felhozom, hogy a skarlát óta, amin gyermekkoromban átestem, nem voltam soha beteg (vakbél nem számít), titokban számítok rá, hogy ezzel imponálni fogok Cininek.

Futóan eszembejutnak a délutáni vonatok, de rögtön elfelejtem.

Reggel már nyolckor jönnek valami korrektúráért. Aztán titkárom, Dénes, jelentkezik, az iratszekrényt, amit tegnap olyan olcsón vettem, politúrozni kell, de jó lesz személyesen elintézni, rémesen becsap-

hatják az embert: ha magam megyek el, féláron megcsinálják. El is megyek, jóakarátú fölényel beszélek az asztalossal, népszerű kifejezéseket használok, ahogy egyszerű emberekkel szoktam, de azért jólesik, hogy művész úrnak szólít, tehát „felismert”. Utána a Bucszinszkyban gyorsan „lekenek” egy kroit, tizenegyre már a kiadónál vagyok, a novelláskötetet össze kell állítani, címet adni. Aránylag hosszasan tűnődöm, lapozgatom a levonatokat, melyik novellát tegyem előre, arról nevezném el a könyvet. Előbb az „Anyám” címűre gondolok, de aztán, nem is tudom miért, a „Nevető” betegek”-et választom ki erre a célra, pedig nem tetszik nekem, mint kötet-cím: Kosztolányi „Betegek” című régi novelláskötete jut eszembe, már akkor gondoltam rá, hogy hívő és haladó íróhoz erőteljes szavak illenek, nem helyes a boldog és puha békebeli impresszionisták módján nyavalyákban tetszelegni, elismerni ezzel, hogy a művészet viszonylagos, valami beteg állapot, szó sincs róla, inkább különleges, magasabb egészség. A kiadótól átmegek a laphoz, riport-témát kérek, az előszobában B.-vel találkozom, szóbakerül, hogy meg kellene csinálni azt a szemlét, ha tavasszal elindítjuk, jövő karácsonyra egyenesben vagyunk. Átveszek egy levelet egy irodalmi társaságtól, felolvasásra kérnek. Elhessegetem magamtól a lelkiismeretfurdalást, szent Isten, mennyi levélre nem válaszoltam, de most nem lehet, muszáj azzal az igazgatóval tárgyalni, meg a minisztériumba is fel kell menni a protekció miatt, meg a jó Rózsi házvezetőnőm urának, Szabados Palinak állást kellene szerezni. Kettőre jutok haza, Cini

ebédközben gyötör valami zsúr miatt, szó sincs róla, az nem neked való. Ebéd után Rózsi kisfia, az első elemista Pali, remek mokány kölyök, palócos kiejtéssel (azt mondja: „idesapám”, meg hogy „tikhús” lesz estére) az ábécéskönyvéből magol valamit. Megüti a fülem: „Móricka olvas”, meg „Samuka ír”. Te, mutasd csak azt a könyvet. Szép, modern ábécéskönyv, sok képpel. De mi ez? Káprázik a szemem, vagy ilyen liberális lett nálunk, tudtomon kívül a népoktatás? Az egyik ábrán ebédnél, terített asztal körül a család, mindenkinek kalap a fején. Alatta versike „Széder-este” címen. Miféle könyvből tanulsz te, Pali? Előrelapozok, kiderül, hogy egy zsidó felezett iskola tankönyvéről van szó. Rózsit hívom, csodálkozik, vállát vonja, ő nem érti, mi az, a legközelebbi iskolába iratta be tanév elején a gyereket, nagyon szép, tiszta iskola, a tanítónő olyan jóságos, a gyerek remekül tanul, csupa kitűnő, az igaz, hittanóra külön van a katolikusoknak. Cini gurul a földön, úgy röhög: na, Pali, zsidógyerek lettél, mától fogva Smüle a neved, tincset fogsz növeszteni. Pali eleinte hősiesen és dacosan válaszolgat, de aztán bőgni kezd, „nem akarok zsidógyerek lenni” ordítja. Később megnyugszik, már hancúrozik a pamlagon és mikor kezeti iskola tankönyvéről van szó. Rózsit hívom, csogyereket nem szabad ám bántam!” Jól van informálva.

Szundítok egyet, mert négyre a fiatal író jelentkezett, mondanám meg neki, van-e tehetsége, érdeemes-e neki... Meg fogja tudni tőlem, hogy igenis van tehetsége, éppen azért hagyja abba sürgősen, az

idő alkalmatlan, ötkor elhatározom, hogy azt a dolgot holnap délelőttre hagyom, bemegyek az állatkereskedésbe, ahol hónapok óta alkuszom egy akváriumra („antikvárium”, ahogy Erzsémondja). Fodor Lacival, a kitűnő drámaíróval találkozom, spiritiszta dolgokról beszél, érdeklődöm egy filmesített darabja iránt. Erről eszembe jut, hogy hatra egy amatőr filmegyesület előadására érkeztem, ahol pompás keskenyfilmeket mutatnak be zárt körben a bel- és külföldi tagok. Rajongok ezért a műfajért, a jövő filmjét látom benne, igazi, egyéni művészet lehetőségét, a jövő zenéjét. Az amatőrök örömmel fogadnak, mingyárt elindítják a gépet, néhány pályadínyertes keskenyfilm kerül a vászonra, gyönyörű felvételek. Igénytelen kaland a spanyol tengerparton, egy kisfiú reggeli sétája az erdőben, aztán egy jelképes rap-szóda.

Nini, ez nagyon érdekes lesz. Orvosi film, amerikai amatőr vette fel. Cushing professzor bostoni mütőjében egy Jackson-epilepsziában szenvedő betegen koponyamütétet végez. Sok mütétet láttam fiatalokoromban, de valóságban ilyet még nem, feszülten figyelek. Az asztalra szíjazott betegnek csak a fejét látni, a tanár nekimegy, elegáns mozdulatokkal előbb megskalpolja, a fejbőrt hátrahajtja, aztán perforáló nagy fűróval körbelyukasztja a koponyát, majd lecgaieli a fejről, mint valami sapkát. Az agyhártyát — olyan, mint egy hajlekötő háló, szinte természetellenes — tisztán, gusztusosán szétvágja, az agyvelő kocsonyáját látni, ahogy remeg és lötyög a csontcsészében. A tanár udvariasan félreáll, hogy a filmező dol-

gozhasson, megfordul, belemosolyog a gépbe. A jobb-
oldali nézőtársamhoz fordulok, hűvösen magyarázva
az esetet, hogy orvosi tájékozottságomat fitogtassam.
De mondat közepén észreveszem, hogy a levegőnek
beszélek, partnerem szép lassan, lábujjhegyen
kiment a sötét teremből. Csakugyan, elég rémes ez a
műtét, még ábrában is, már csak öten vagyunk, a
többiek nem bírták, fölényesen mosolygok magam-
ban, lám, mennyivel edzettebb vagyok — igaz, elejé-
től fogva az a gyanú lappangott bennem, hogy be va-
gyunk csapva, lehetetlen, hogy az élő ember, olyan
mozdulatlanul fekszik, biztosan hullán csinálja a mű-
tétet a tanár, demonstratív célokból, onnan is gon-
dolom, hogy vér alig folyik. Így is elég hátborzongató,
gratulálok gyomromnak és idegeimnek, jól tu-
dom fegyelmelni magam, egyszer egy tömegakasz-
tást is végignéztem. Egyik az öt közül hátam mö-
gött (tisztelőm és pszichoanalitikus) előrehajol és
suttogva emlékeztet egy régi elméletemre az emberi
értelem anatómiájáról. Ő szerinte ez csak jelképes,
de én előkelően kifejtem, hogy valamikor a valóság-
ban is lehetséges lesz, mire ő mosolyogva megjegyzi,
hogy itt egy kis ellenmondás van, mert ahhoz, hogy
például valaki rászánja magát egy ilyen műtetre,
előbb kellene kivenni a félelem központját a fejéből.
Méltánylom a viccet, de nem nevetek, mert szegény
Havas barátom jut eszembe, aki huszonkétéves volt,
mikor valami agydaganatban elpusztult (akkor hal-
lottam először, hogy ilyen is van), emlékszem utolsó
napjaira, elferdült arcára, a béna rángatózásra,
akogy nevetni próbált. Hideg fut végig a hátamon,

mint akkor — milyen lelkes, lángoló, rajongó, nagy-szerű tehetség volt! Milyen furcsa volt arra gondolni, hogy most elviszi magával tönkrement agy-velejében nemcsak tulajdon életét, de a szeretettel és megértéssel alkotott képet is, amit *rólam* rajzolt ez az agyvelő: milyen borzasztó ez, egy kicsit én is meghaltam vele és ilyen nyomorultan és ostobán! Hát érdemes hinni magunkban és másokban, ha csak ennyin múlik az egész? De aztán gyorsan megnyug-tatom magam azzal a bizonyos gyermekkoromból megmaradt, dogmává erősödött tétellel, hogy ilyesmi, természetesen, csak másokkal történhetik, velem nem.

De hét órakor, ugyanabban a kávéházban, ugyan-ott: percnyi pontossággal, mint tegnap, megindulnak a vonatok.

Most már nem fordulok az ablak felé, tudom, hogy belül zakatol valami, a dobhártyámon.

Ahogy emlékeimet rendezve, azt a délutánt fel-idézem, csodálkozva kérdem magamtól e pillanatban, hogy lehet az, hogy a délutáni mozi emléke nem tár-sult bennem a furcsa új tünettől, azzal a zakatolással, aminek oka (ma már tudom) a carotis nevű ütőér iz-galma volt. Eszembe se jutott párhuzamra gyana-kodni, kicsit bosszankodtam és rögtön elhatároztam, hogy a fülemmel van valami baj, lehet, hogy zsira-dék gyűlt össze a járatban. Ezt nem szeretem, ked-velem a tisztaságot és túlszépnek igazán nem mond-ható testrészeimre ép olyan hiú vagyok, mint egy mozisínész, vagy egy fiatal nő. Csak persze okosabb vagyok, semhogy ezt észre lehessen venni rajtam, itt

is általánosító elmélettel kábítom el intellektuális ön-érzetemet, mely tiltakozik ellene, hogy a testemet ép oly fontosnak tartsam, mint a lelkemet, a létért való narcban. Kieszeltem, hogy az élő testnek végig a természetben *kettős* jellege van: egy belügyi, életfenn-tartó, vagy mondjuk így, szekszuális. Ennek meg-felelően *minden* szervünk kétféle, egészen különböző célra és feladatra van berendezve: a szem nemcsak látószerv, de vonzó ékszer is, örökmécs, mely magá-baszédíti a másnemű embert, a fül nemcsak arra való, hogy halljunk vele, de arra is, hogy enyelegve cibáljuk, s a száj, a szerelmes ifjú számára nem a bélcsatorna felső nyílása, evésre való eszköz, hanem maga a megtestesült csók. Legélénkebben ez a ten-dencia a nemi szervek körül mutatkozik, melyek ta-karékossági célból végig az egész állatvilágon, az emésztés végső következtetéseit levonó szervekkel van összekapcsolva.

Égész életemben élénken igyekeztem magamban külön tartani ezt a kettősséget, azért hagytam ma-gamon lógni lelki hiúságom (önfenntartó ösztönöm) ellenére testi hiúságomat is, ezt a kényes oly könny-en sebezhető, annyi szenvedést okozó ballasztot.

Így hát másnap, újra elhalasztva a tegnapi elin-téznivalót, beállítottam a klinikára, jónevű fül-spe-cialista tanárhoz. Szerény, rokonszenves fiatal em-ber, nagyon kedvesen fogadott, meghívott rendelő-jébe, ahol tudományos kérdésekről is beszélgettünk, még készülő érdekes szakkönyvének egy fejezetét is ideadta, látván, hogy érdekel a dolog. Orromba, ke-délyes csevegés közben, hosszú drótot dugott vattá-

val, ami az Eustach-csővön át fülembe szaladt. Fogamat csikorgattam, hogy ne tudjak tiltakozni, úgy tettem, mintha észre se venném, mikor kihúzta a drótot, folytattam az elkezdett mondatot. A végén odavetően megjegyezte, hogy füljárat-gyulladásom van és ezzel bőségesen magyarázható a hallucinált zaklatolás. Ezután, mint humorista, elmondtam neki, hogy egy selypítő orvos a szülészhez küldte egyik nőismérsőmet, aki fülészt értett, járt is hozzá, elhanyagolta valódi baját s a végén belehalt a félreértett betűbe. A tanár úr jót nevetett a helyszínen rögtönzött anekdotámon.

Rövid hetek és egy rövid pillanat

„Munkásembernek rövidek a napjai, hosszú az élete.” Már az iskolában tetszett nekem ez a mondás, bár mindig éreztem, merőben hamis, s ami a legnagyobb baj, még fordítva sem használható. Fő az, hogy paradox, önmagának ellentmondó s ezért jó irányban keresi az igazságot, ahová tapasztalatom szerint csak ellenkező oldalról lehet elindulni, lévén a lét kettős, pozitív és negatív áram harcából származó valóság. Annyi bizonyos, hogy ezen a három héten, április elejéig, erősen dolgoztam és szaladgáltam, de napjaim azért nem voltak rövidek, sokat töprengtem és fecsegtem, valami nyugtalan és fárasztó élenkség vett erőt rajtam. És nem hagyott békén az „elintéznivaló”. Életem folyamán ez a homályos érzés, hogy nekem valami „elintéznivalóm” van, valamit ottfelejtettem, valamiért vissza kellene menni, valamit s még hozzá a legfontosabbat kihagytam, holott éppen a *valamiről* van szó, különben talán nem te jöttem volna a világra — ez a noszogató, sürgető parancs gyakran jelentkezett, de soha ilyen határozottan és makacsul. „Le kellene tenned a doktorátust” — mondtam magamban gúnyosan, Imre barátomra gondolva, aki egyszer bevallotta, hogy viha-

ros és kalandos életének döntő pillanataiban mindig jelentkezett benne ez a hang, hogy talán mégis jobb lett volna annak idején letenni a doktorátust, ahogy a szülei akarták. De mit kell nekem elintézni? A kuzsa selyemgubancban egy fonalat keresek, aminél fogva aztán az egész gubót le lehetne bonyolítani. Mindig azzal nyugtattam meg magam, hogy hiszen mindegy: ha a lánc megvan bennem, akármelyik szemét fogom meg, mindig az egész lánc megmozdul. Ezért írtam ennyi rengeteg cikket is például, az egyetlen, ezerkötetes regény helyett, amit gyermekkoromban terveztem.

Egy költő barátom, kissé tág értelemben, azt magyarázta, hogy „magamat keresem”. Igen ám, de akkor *ki* az a magam és hol találom meg a sok közül, akiket itt vagy ott felfedezek, miről ismerem meg?

Egy délelőtt, minden ok nélkül, befordulok a vásárcsarnokba, — lődörgök a pultok közti utcákban, nézegetem a főzelékes kupacokat, gyümölcsdombokat: a káposztásteknők, uborkáshordók sárgán és zölden kérkednek. Mint drága pointe-lace csipkék, függenek a zsigerek a mézárszék előtt, sajthegek ingerelnek, hogy fúrjam át magam, alagutat vájva, mint a kukacok; kettészelt harcsák rózsaszín húsa dagad a vizes deszkán. Sokszor hittem magamról, hogy tulajdonképpen haspók vagyok, utóda ösömnek, az egysejtű amóbának, aki mindent bekap, ami útjába kerül. Különösképpen nincs étvágyam, a szokásos kóstolgatás is elmarad.

Másnap a vágóhídra megyek ki, azzal áltatom magam, hogy riportot fogok írni. Ökröt vágnak ép-

pen: halkán bölgve, kelletlenül ódalog a fal mellé, de azért nem ellenkezik. Lesüti a szemét, ahogy a legény elébe áll, szétterpesztett lábbal, magasra emelve a taglót — mintha restelné a dolgot, de belenyugszik, hogy be kell tartani az emberrel kötött szerződést, mely szerint élete utolsó éveiről lemond, hogy az első éveket gondtalanul, harc nélkül, jó legelőn tölthesse. Mint egy darab rongy, ruhacsomó, ami alól kihúzták a fogast, rogyan össze, nehéz puffanással, ahogy a tagló lesújt. Rossz hangulatban megyek el, a riportot nem írom meg, nincs étvágyam.

Azon kapom magam, hogy régi ismerősöket látogatok meg, *visszamegyek* olyan helyekre, ahol először se éreztem jól magam. Ruhát rendelek, szokatlanul sokat veszekszem a szabómmal, végre — előleget veszni hagyva — nem csináltatom meg.

Egy délelőtt a Kerepesi temetőben találom magam, az igazgató úrnak magyarázom, hogy mennyire ellene vagyok a halottégetésnek (megint szóba került a lapokban a krematórium) — erőszakos dolognak találom: a holttest nem olyan *nagyon* halott valami, mint ahogy hisszük, vagy legalábbis nem lehet tudni biztosan, nincs-e rá szükség: nem is a természetre gondolok, a nitrogénre, ami a növényeknek kell, de hátha egyszer kiderül, hogy *nekünk* magunknak, a lelkünknek, vagy annak a valaminek, amit így hívunk, fontos, hogy éppen *így*, ilyen lassan bomoljon fel, ahogy szokott — talán az asztrálttest ebből a maradékból szedi össze a maga finom anyagát. Hazamenet nagyon restellem magam, ez most azt hiszi rólam, misztikus okkultista vagyok, Pedig csak azt

akarom megértetni vele, hogy mindennek megvan a maga tempója, időrendje, nem szabad semmit elharmarkodni.

Így telnek a napok, néha elmegyek a fületem kezeltetni, mert a vonatok állandóan indulnak azóta is, pontosan hét órakor délután, a fejemben, — már megszoktam, nem sokat törődöm vele, néha szinte mulattat, nem is bánom, hogy a dolog nem szűnik. Valahová mennek a vonatok, majd csak megérkeznek egyszer.

Régi barátommal, a neves költővel és stilisztával és egy érdekes idegorvossal, akivel itt ismerkedtem meg, együtt vacsorázunk H.-nál. Barátom, már ötvenéves és komoly polgár, szerelembe esett, regényesen hallgat, titkolódzó, úgy viselkedik, mint húszéves korában, még arcbán is megfiatalodott. Vacsora után egyedül maradunk A.-val az utcán. Irigykedve beszélek barátunkról, hogy milyen szenzációhoz jutott ezzel a szerelemmel. Megdöbbenve értesülök, hogy nagyon beteg, komoly szervi baja van: ezúttal azonban elmarad a rendesen velejáró gondolat, amit a múltkor a keskenyfilmnél is éreztem, hogy velem ilyesmi nem történhetik.

Az idegorvossal, aki pszichoanalitikus, beülünk egy kis kocsmába, ahol csak ketten vagyunk. Vörösbort iszunk. Érdekes, túlfűtött lélek, csupa gondolat és ötlet: magas, nagyfejű, nagytestű ember, kerek gyermekarccal, engem Thomas Mann egyik romantikus hősére emlékeztetett. Azt mondja, egy időben erősen foglalkoztatta őt, amit írtam, analitikusan érdekeltem, van is egyéni képe erről a tárgyról. Elme-

sélem, hogy az utóbbi napokban mennyit mászkáltam mindenfelé, mikkel foglalkoztam, mintha leltárt akar-
nék csinálni, pedig nem a múlt felé forduló termé-
szet vagyok, még ma is hiszek a korlátlan lehetősé-
gekben, utálok a fatalizmust. Mosolyog, fejét rázza,
biztosít róla, hogy ez nem is attól van, de azért úgy
beszél rólam, mint egy régi íróról, akiről saját szavait
idézve lehet ítéletet mondani. Panaszodom a vonat-
ról és hogy mostanában nagyon fáj a fejem. Ez na-
gyon érdeklő, rejtelmes kérdéseket tesz fel, aztán vá-
ratlan módon, merész ugrásokkal, ahogy analitikusok
szokták, olyan „diagnózist” csinál, amiben a fülzú-
gás és fejfájás szerves összefüggésben áll karakte-
remmel, vágyaimmal és csalódásaimmal, gyermek-
kori emlékeimmel és egy bizonyos novellával, amit
húsz évvel ezelőtt írtam és amiben szemeteslapátról
volt szó. Hazamenet jó hangulatban vagyok, mégis
csak valami ez a lélekelemzés, gondolom, némi bűn-
bánattal, amiért annyit csúfoltam őket — alapjában
véve ez a laikusok szemében groteszknek látszó ug-
rálás a képzettársítások közt, ez az exakt és óvatos
kórrajz és nem a konzervatív természettudomány,
amely csak a testet figyeli és mégis ugyanazt pró-
bálja csinálni a beteggel, mint a cigányasszonyok:
jóslatokat mond prognózis címén, ha valami baja
van az embernek — a lélekelemzés soha nem esik
ebbe a hibába, őt csak a múlt érdeklő és nem a jövő,
ami úgyis attól függ, hogy az ismeretlen léleknek mik
a szándékai? A test, komoly ember számára, érdek-
telen jelenség, csökevény, rossz ruhája a léleknek.
Még másnap is, kora délután a kávéházban, a

beszélgetés hatása alatt vagyok. Nagyon is igaz azokkal a gyerekkori izékkal és szemeteslapátban is van valami — lám, máris jobban vagyok, mert egy kicsit kibeszélgettem magam. A fejfájás is szépen el fog maradni, hiszen a testi bajok, amiket természetesen mindig a lelkiállapot okoz, maguktól elmúlnak, ha az. időszerű ok *tudatossá* válik bennünk. A lelkemen van a sérülés, azt kell kikúrálni, aztán minden rendbejön. Nem is volna rossz analízisbe menni. „Menj analízisbe Ofélia”, mondja a modern Hamlet kedvesének. Lám, már a humorom is visszatért, megint a régi vagyok.

Egyszercsak valami furcsa történik.

Szemben velem a tükör mintha elmozdulna. Nem nagyon, egy kicsit, pár centiméterrel, aztán úgy marad. Ez nem volna baj, lehet káprázat, éppen olyan, mint a dübörgő hallucinációk. De mi ez?

Igen, mi ez a ... ez a izé ... ez a furcsa. Ugyanis az a furcsa éppen... hogy nem tudom mi, sőt talán éppen csak az, hogy nem tudom, mi van és mégis van valami, ami még sohasem volt, illetve nincs valami, ami mindig volt, mióta élek és eszméleten vagyok, csak nem szoktam törődni vele. Fejem se fáj, vonatok sincsenek, semmi se fáj, nem lüktet a szívem se ... ellenben ...

Ellenben az egész dolog, velem együtt, elvesztette létezésének bizonyosságát. Az asztalok állnak, két úr megy keresztül a helyiségen, előttem kancsó, víz, gyufatartó. De mindez kísértetiesen és ijesztően *esetlegessé* vált, mintha csak véletlenül lenne ott, ahol van, éppen úgy másutt is lehetne. S ami a leg-

hihetetlenebb, az se biztos, hogy én itt vagyok, vagy hogy, ami itt van, az én vagyok — az is lehet, hogy a kancsó víz ült itt a dívánon és én állok helyette a tálcán. Az egész mindenség, mintha kihúzták volna alóla a talajt, hullámszerűen kezd. Az az érzésem, hogy meg kell kapaszkodnom. De mibe? Az asztalba vagy a pamlagba nem, mert az is hullámszerűen, nincs sehol egy fix pont... csak odabent, a fejemben, ha találok egy képet, emléket, kapcsolódást, amiben önmagamra ismerem ... Vagy akár csak egy pöttyöt... „Valami tévedés ...” próbálok motyogni görcsösen... „tévedés ...”

Na...

A tükörben meglátom az arcom, fehér, mint a kréta. De hiszen akkor...

„Gutaütés”, villan át rajtam. Elpattant egy ér valahol. Még azt is megállapítom, hogy másformán képzeltem el. Mindig azt hallottam, magam is mondogatom, hogy mennyivel szebb, egyszerűbb, mint egy hosszú, kínos betegség — egy pillanat és vége az embernek. Mintha főbelőnének. Nahát, súlyos tévedés volt. Az igaz, hogy csak egy pillanat — de ez a pillanat hosszabbnak látszik egész eddigi életemnél. Még csak a felében vagyok ennek a pillanatnak és mégis, iszonyúbb a most következő másik felére várni, mint az elítéltné; akit holnap reggel akasztanak. Az emberek rosszul mérik az időt — egyetlen mérték van, az *átélés* sebessége, mint Wells „Időgyorsítójában”, ahol a benyomások tempójához képest félesztendő egy perc.

Szó sincs róla, hogy ez jó, vagy legalább is jobb

a fájdalomnál — nincs az a kínszenvedés, aminél ez ne lenne rosszabb, pedig nem érzek fájdalmat. Oda-kint süt a nap, látom a fényt és mégis idebent a fejemben hirtelen elsötétedik. És egyetlen érzésem van már: ha a pillanat másik felében nem tudom, üstökön ragadva, víz fölött tartani magam, akkor a következő pillanatban nem parancsolok többé a hajón, nem uralkodom a milliányi részecske és sejtecske fölött, akiknek születésem pillanata óta királya vagyok — ez az egész fellázadt népség közömbös tárggyá változik és ez a tárgy, felszabadulva zsarnoki önkényem erőszakoskodása alól, elfoglalja régebbi, kellemes, természetes helyzetét a gravitációs térben.

Vagyis magyarul: azonnal lecsúszok a földre és elvágódom.

A testem, ez a szárnalmas rongydarab, rendbe jön, mint anyag — de mi lesz velem, a birodalmát elvesztett fejedelemmel?

Iszonyú. Rosszabb minden inkvizíciós kínpadnál. Ezt már akkor mondom, borzongva, mikor lassan kezdek magamhoz térni.

Igen, igen, kétségtelen, ezúttal a gutaütés elmaradt, de egy illúzióval lettem szegényebb — nem vágyom többé ilyen halálra.

Nagyon utálatos volt. Vagy talán csak azért, mert nincs igazi hitem? Szörnyű, szédítő érzés, hogy *itt* tudok csak megkapaszkodni, ezen a parton — ha ez csuszamlani kezd, képtelen vagyok átdobni a horgot a túlsó partra — odaát semmit sem látok.

Nem, nem, más baj van itt.

Az a baj, hogy nincs múlt és jövő, mint ahogy eddig áltattam magam. A valóság mindig *jelenvaló*, egyetlen *pillanat* a valóság, *örökkétartó*, egyetlen pillanat. Ez nem rövid és hosszú, a pillanat, ami *van* — ez az egyetlen módja a létezésnek és ebből a bűvös körből, a pillanat börtönéből nincs, nincs menekvés.

Mert halálom pillanata éppen olyan jelen pillanat lesz majd akkor, mint a mostani, mikor meghökkenve próbálom összeszedni magam — az is *jelenben* fog lejátszódni, nem a jövőben, ahogy Önmelegnyugtatásomra elhitettem magammal. Mert jövő *nincsen*, ez csak olyan szólásforma.

Az orvos, akinél félóra múlva jelentkezem, meg se vizsgál. Felét se mondhatom el a tüneteknek, fölényesen legyint. Nincs itt drágám se fülhurut, se gutatűtés. A lélekkutató bácsit is hagyjuk egyelőre. Magának nikotinmérgezése van. Azonnal beszüntetni a cigarettát.

Astrucc védekezik

Ha visszanézve mostani eszemmel gondolok ezekre a napokra, olyan furcsának és érthetetlennek látom viselkedésem, mint amilyen az első húszéves szerelem idején lehetett. Mint akkor, most is valami tehetetlenségi nyomaték pörgetett magam körül s nem voltam hajlandó észrevenni azt a nálam hatalmasabb vonzó Erőt, ami, mint kavicsot a parittyá, forgatott nagyobb pályámon. Akkor a Nagy Ősztön formájában *magához rántani* igyekezett az életköz-pont, most (ma már tudom) *él akart hajítani* az érintő irányában, a sötétségbe. De vonzást és taszítást ugyanaz a törvény kormányoz s én, hetyke kis bolygó, úgy látszik megint valami üstökösfélének képzeltem magam, ami tulajdon útját járja, csak belső parancsnak engedelmeskedve, függetlenül kozmikus rendszerektől. S mint ahogy akkor vada! és tágrameresztett szemekkel belerohanni véltem az egek kráterébe, hogy majd megbirkózom vele, most azt hittem, nem talál rám a Fekete Nap, ha elrejttem fejem a homokba.

Tizenhároméves koromban egyszer, Szentendrénél, átúsztam a Dunát. Alkonyodott már, senki nem járt a parton. A középén elfáradtam, a víz sodra erősebben kezdett ragadni magával, mint gyenge kar-

jaim, láttam, hogy kilométerekkel kerültem el a szigetet a ponttól, ahol ki akartam kötni. Egyszerre csak, mint a villám, belémnyilalt a nyirkos ijedelem. Lihegve álltam meg, vizet tapostam, hogy szívdobogásom csillapodását bevárjam. És ekkor vonítást hallottam a hátam mögött. Egy kis kutya, ma sem tudom miért, utánamúszott és nyilván ő sem bírta már, kétségbeesetten vergődött, megtört szemekkel nézett rám. Ez a segélykérő vonítás magamhoz térített. Elszégyeltem magam, amiért már-már segítségért kiáltottam magam is, — mint egy hitvány kis kutya — nekirugaszkodtam és jó messze elértem a szigetet. A kutya egyenesebb vonalban szintén kivergődött, farkát csóválva futott elém, mialatt — este lett már — a komp felé bandukoltam. Úgy tettem előtte, mintha semmi se történt volna, füttyörészttem, de a hátamban ott borsódzott, hogy milyen hidegen és gúnyosan és közönyösen futott mellettem a víz, mialatt fuldokoltam.

Egyszer meg egy éjszaka reklámrepülőgépen, ócska kis lélekvesztőn, mikor lefelé jöttünk, a szárnyak alól lángok csaptak elő. Mögöttem a pilóta valamit ordított, nem hallottam, azt hittem, le kell ugorunk, kezdtem magam kiszíjazni. Érdekes, háttározottan emlékszem, hogy *akkor* pillanatig sem voltam megijedve, meg voltam győződve róla, hogy száz-százötven méter magasból nyugodtan le lehet ugorni, legfeljebb kicsit megütöm a bokám. Mikor földet értünk, kitűnt, hogy nem lángok voltak, a pilóta magnéziumfáklyát gyújtott meg, hogy kivilágítsa a leszállást.

Ennél a második kis kalandnál, úgy tudtam, nem volt halálfélelmem, mint az elsőnél, csak a fejem fáj-dult meg. Úgy látszik, mégis ép olyan mély nyomot hagyott bennem, mert ezekben a napokban egyszerre csak álmodni kezdtem, mind a két emlékről, de együtt szerepeltek. Úszom a hűvös, gúnyos, közöm-bös Dunában, vergődöm, sötét van, nem látom a par-tot, a kutyát sem látom, de a vonítás ott nyúlik mö-göttem, szüntelenül. Vadul félek, sokkal jobban, mint akkor, amikor megtörtént. Aztán kóválygunk és sik-lunk lefelé az éjben a kis vászonszárnyú gépen — mind a két szárny lángokban áll, a repülőtér pedig hihetetlen mélységben ködlik alattunk, mint egy fe-kete lyuk. És *most*, álmomban, tudom, hogy halálos veszélyben vagyunk. De a pilóta sárga arca, sovány halálfej, ép olyan gúnyosan vigyorog, mint előbb a víz. És hallom a vonítást is.

Nappal ezeknek az álmoknak hangulata nyomok-ban sem jelentkezett. Végeztem a dolgom, közben jegyzeteket csináltam egy készülő regényhez, ami nagyon foglalkoztatott — a pénz tragédiáját akar-tam megírni, ravasz és érdekes mese keretében. Kül-önben minden úgy megy, mint eddig: fontos teen-dőimet halogatom ráérősen, álmodozom a jövőről, mint a gyermek, aki — ha terveit nézem, hogy mi mindent akar átélni életében — hatezer évre rendez-kedik be, nem hatvanra. Teljesen megfeledkezem az ökörről, amit a vágóhídon láttam. A jelentkező kis bajokat tovább is „kellemetlenségnek” nézem, mint azelőtt. Megnyugodva benne, hogy az ájulás, ami meghökkentett, nikotinmérgezésnek tulajdonítható,

abbahagyom a cigarettát. Meglep, hogy nem is megy olyan nehezen — a nikotinszomj csak néhány napig idegesít, aztán elmarad, már dolgozni is tudok füstölés nélkül.

Megállapítom, hogy első eszmélet-zavaromnál is az ijedtség volt nagyobb, mint a tényleges baj — az ijedtség ijesztett meg, semmi más. Mikor másodszor jelentkezik, ezúttal valami kóválygó szédülés után, már úgy fogadom, mint ismerőst — sokkal kevésbé hat rám tragikusan. Tudom, hogy pillanatokig fog tartani, aztán elmúlik, nyomtalanul. Persze, nikotin-mérgezés, nem megy olyan könnyen a dolog, a leszoktató-kúra elején (valahol tanultam is) még fokozottabban szoktak jelentkezni a tünetek, mint heveny állapotban. A vonatdübörgéssel és szédüléssel együtt beveszem a „rezsibe”, műsoromba iktatom, napi teendőim közé számítom fel. Este hat órakor jön a szédülés, — eleinte furcsa, hogy minden kóvályog, tompán kering bennem, de aztán megszokom. Hét órakor a vonat jelentkezik, újabb szédülés — aztán, néhány pillanatra az ájulás. Ezt már előrelátóan fogadom, mikor érzem, hogy közeledik. Ismerőseim, kik bejárnak hozzám, néhány napig csodálkozva néznek rám, de látván, hogy egyébként semmi bajom, csevegek, vitatkozom, viccelek, belenyugszanak, elhiszik, hogy hozzám tartozik, mint valami rossz szokás. Annyira rendszeressé válik a dolog, hogy egy naptól kezdve, mikor az ájulást lecsapni érzem, diszkrétan intek Tibor pincérnek, aki már tudja, miről van szó. Észrevétlenül mögém áll, felemelkedem (könnyűnek érzem magam, mint egy léggömb), hátraszegem a fejem, ő

megfogja a derekam és hátul a nyakam, feltűnés nélkül kivezet a kávéházból. Kint, az utcán (még hűvös van, jót tesz a levegő) nekitámaszkodom a falnak és várok. Ha ismerős megy el mellettem, csodálkozva megfordul, derülten, szerényen és biztatóan mosolygok rá, néha még mondok is egy-két szót, mint aki álmában beszél. Autogrammot is adok a kisfiúknak, ha felismernek. A mozdulat, amivel kinyújtom a kezem, olyan, mint az alamizsnát kérő koldusé. Aztán óvatosan a mellékutcába fordulok, ahol pad áll a járda szélén: ráereszkedem, az ájulás után szépen felállók megint — ma már nem lesz több, visszamehetek a kávéháza. A társaság még ott ül, pillanatra elhallgatnak. Magam veszem fel a társalgás fonalát, jól emlékszem, hol hagytuk abba.

Így szaladnak a napok. Cikkeimen, amiket írok (most, hogy megnézem a „főkönyvemben”), nem látni semmit, vagy csak erőltetve, ha utólag magyaráznom belé. Ilyen címeket találok: „Turi Dönczi megadja neki”, aztán „Gondolkodom” (nem filozofálás, kroki), aztán „rezümé” ... legfeljebb a „Köd” címűre gyanakodhatnék, de ez a „Tizenkilencedik század” folytatása.

Közben két új tünet. Az egyiket könnyen hozzácsapom a többi háromhoz (vonat, szédülés, ájulás). Szédülés előtt görcsös, brutális fejfájás szorítja össze hátul a koponyám — olyan éles, percekre, hogy a lélekzetem kihagy. Ez egy régi dolog feltámadása, nem veszem komolyan, aszpirin és pyramidon, úgy ahogy, segít rajta.

A hányás április elsején tör rám.

Egy reggel (ez a különös, hogy éhgyomorra) egyszerre csak, de olyan hirtelen, mintha megcsömöltem volna, émelyegni kezdek.

Lehetetlen, mondom magamban, ez valami tévedés, hiszen semmi sincs a gyomromban. Igyekszem „kellemes képzetekkel” elnyomni a gyomor úgynevezett „perisztaltikus mozgását”, a visszafelé fordult lüktetést, mint az álmatlanságot. De egy perc műíva már ugrom ki az ágyból, s bár még nem hiszem, hogy a gyalázat csakugyan ki fog törni, a mosdó felé hajolva, nyitott szájjal várok, államra nyál csorog. A fürdőszoba enyhén forogni kezd, mintha részeg volnék. De nem vagyok részeg, kínosan jól és élesen figyelek. Csikorgó fájdalom, bárzsingom megmoccan: ez már öklendezés, előredöntöm fejem. Megint abbamarad, az émelygés azonban nem múlik, tovább kell várnom. Sokáig tart a dolog. Szerveimet képzelem magam elé, teljen az idő. Látom a gyomor lombikalakú vonalát, ahogy kínlódva vonaglik, a duodenum görcsösen összezárul, nem enged lefelé semmit, a regurgitációs epeömlés szünetel, a gyomortartalom kavargog, — „feszít a kóranyag, a zagyva táp” — csak már túl volnék rajta. S ami a legutálatosabb, azon kapom magam, hogy már megint „színészkedem”. Ezt régen figyelem magamon, egész elméletet csináltam hozzá, időközben, egy „színészi világszemlélet” lehetőségének körvonalai alakultak ki, világszemlélet és világkép, amelyben semmi sem „létezik” mint olyan, minden csak „szerepel”, a csillagok mennyei ensemblé-t és az almafa almafát játszik. Mozdulataimról sokszor fedeztem fel, hogy nem ere-

detiek, a cigarettát úgy tartom, ahogy apám tartotta: fejfordításom egy volt miniszterelnök mozdulatára emlékeztet, ahogy csodálkozva fordult felénk, újságírók felé, mikor a karzaton egyszerre csak kiabálni kezdtünk. Csak ha egyedül vagyok, válik néha tudatossá bennem a kényszermodor, tudatossá és ellenszenvessé. Emlékszem, mikor először ültem repülőgépen, ócska, primitív masina volt, békebeli. Mire a levegőbe emelkedtünk, abba kellett hagynom a társalgást, vezetőm előttem ült, senki sem látott. Zavaromban kiegyenesedtem, köhécseltem szám elé tartott tenyérrrel, pedig nem is kellett, aztán kezeimet próbáltam elhelyezni, hanyagul felraktam őket a párkányra, aztán felváltva ölembe tettem őket, előkelően doboltam ujjaimmal, ahogy Hegedűstől láttam a drámai jelenetben. Most is, hányásra várva, szétterpesztett lábakkal, kissé oldalt fordultam, mintha fontos volna, hogy a „vonal” jól hasson, tenyeremet bánatosan emeltem homlokomhoz, mikor észrevettem magam a tükörben. Rögtön ezután három-négy rövid lökésben, kiadtam magamból a sárgás folyadékot, dühösen és jajgatva, mintha valamennyi zsigereimtől akarnék megszabadulni egyszersmindenkorra.

Másnap, ugyanerre a komédiára ébredvén, nem halogattam tovább a vizsgálatot. Azzal a fenntartással, hogy hiszen nem vagyok beteg, csak valami hibás beidegzés történt, harcrakészen beállítottam H. tanár úrhoz, akivel sokat vitáztunk valamikor vallás-erkölcsi kérdésekről: rendkívül tehetséges, sok irányban művelt, lobogó, nyugtalan elme. Most egyszerre

ünnepélyes lett és szüksézávú. A szokásos kopogtatás, vérnyomásmérés és információk után egy másik fülészhez küldött leletet kérni, egyébként nem volt hajlandó nyilatkozni. Bosszantott ez az oktan titokzatoság, végre is rólam van szó, nem róla, nem nekem kell alkalmazkodnom az ő „orvosi” módszeréhez, hanem neki az én jogos kívánságaimhoz. Csak napok múlva mentem el a fülészhez, nem is vittem vissza a leletet, egyébként a fülész — szép arcélú, érdekes ember, olyan, mint egy mozisínész — fölényesen legyintett első fül-leletemhez, szó sincs hurutról, zongorahangolók megirigyelhetnék a hallásom. Különben miért nem voltam tegnap a főpróbán?

Rögtön és szívesen elhatároztam, hogy nincs ennek semmi értelme, majd én magam csinálók diagnózist. És nem vettem észre, hogy már régen benne vagyok a „disszimuláció”-ban, abban a sajátos magatartásban, amivel néha örültek is próbálkoznak, hogy panaszkodás helyett inkább letagadják tüneteiket. (Természetesen leginkább önmaguk előtt.) A jó, megbízható, komoly orvosokat kerültem, bosszantott, hogy nem hajlandók beugrani „érdekes” vagy inkább fantasztikus feltevéseim tárgyalásába — azok társaságát kerestem, akikkel lehetett kalandos biológiai témákról beszélni, belementek az én lóúgrás-szerű logikámba: hiúságomnak hízelgett, hogy jobban érdekelje őket az ember, mint a páciens. Ezek közt aztán találtam olyan nekem megfelelő médiu-mot nem is egyet, akit rá tudtam vezetni, hogy a végén azt állapítsa meg, amit én előre elhatároztam: szuggeráltam nekik, hogy mit mondjanak, aztán na-

gyon meg voltam elégedve magammal, hogy énnekem milyen jó ösztönöm van. Így lassanként kialakult bennem a meggyőződés, hogy az idült nikotinmérgezéshez gyomoridegesség járult és hogy Karlsbadba kellene mennem, ha volna pénzem és időm ebben a robotban.

— Miért mégy folyton jobbfelé? — mondta egy nap Cini, akit az iskolába kísértem.

— Hogy-hogy jobbfelé?

— Folyton jobbfelé tartasz, utánad kell igazodni, egyszer neki fogsz menni a falnak.

Akkoriban Thomas Mann zseniális bibliai trilógiáját olvastam, éppen Jákobról meséltem Cininek lelkesen, nem vettem tudomásul figyelmeztetését.

De este, amikor elégedett sóhajjal kinyitottam a könyvet (a középső kötet hetvenharmadik oldalán tartottam), többszöri szemdörzsölés és szemüvegpucoiás után végre tudomásul kellett vennem, liogy már nem látom jól ezeket a nagy betűket. Új szemüveg kell, bólintottam rezignáltan, majd holnap bemegyek a klinikára.

Nem mentem be, a MÁV-hoz kellett sietnem jegyért. A feleségemtől levél jött, panaszkodott, látni akarja Cinit, ha vasárnapra nem hozom fel Bécsbe, abba hagyja az egész stúdiumot.

Levele végén szemrehányást tett „mi ütött magába, nem tudom elolvasni az írását, csupa krikssz-kraksz és lefelé tartanak a sorok, magának megváltozott a manuskriptuma”.

Találkozás egy haldoklóval

Esős, nyirkos, rosszindulatú reggel a piszkos bécsi pályaudvaron, mikor 11 felé az Árpád sínautón Cinivel megérkezünk. Minden tavasszal van néhány ilyen nap, a rosszkedvű természet, mintha meg akarná gondolni magát, hogy most az egyszer nem tartja be a sorrendet, átugorja a nyarat, amit annyiszor rendezett meg, óriási befektetéssel, újra átfestvén, anyagot nem kímélve, zöldre és aranypirosra és kobaldkékre az egész óriási csarnokot, gyümölcsök és madarak és bogarak monstrekiállítás, szikrázó tűzijáték és csodálatos központi fűtés kíséretében. Átugorja a nyarat, ami soha még nem hozta be neki költségeit, amiben soha nem találta meg számítását — átugorja, visszafordul a télbe. Teletváró ősz didereg, *ősz*i lucok locsog a köveken, kíméletlen, kellemetlen *ősz*i szél mérgelődik és sörtölődik az utca során, köhögve, kehesen, mint egy öreg ember

Vizesen, köhécselve szállunk ki a josefstadti ház előtt ebből a furcsa bécsi taxiból, ami podagrásan recseg és ráz s magas tetejével különben is olyan, mint egy kopott, divatjamúlt gavallér, kürtös kalapban, önagysága H.-éknál lakik. H.-né ideges, intelligens asszony, emigráns környezetben, századeleji típus, intellektuálisan finom, tanult, az irodalom-

kedvelő, régi pesti világból. Ura, kitűnő orvosa a legjobb bécsi klinikának, egy hónappal ezelőtt, tudatos elmezavarban, hurokkal egy szék lábához kötözte és a földön megfojtotta magát. Soha nem ismertem, nagyon sajnálom szegényt, özvegyét is, szerelmi házasság volt.

Ürügerincet ebédelünk a közeli tipikus kiskocsmában. Elég jó hangulatban vagyok. Szóbakerül, hogy a bécsi Rawag-nál viaszlemezre fogok beszélni, Pesten, majd szombaton, saját előadásomat hallgathatom a rádióban. Futóan említem, hogy az utóbbi időben gyakran fáj a fejem, örülök, hogy senki se hallja, véletlenül heves vita folyik éppen, zajos hozzászólások egy bizonyos pletykáról, két érdekes ismerőssel kapcsolatban.

Ebéd után Cinivel lődörgünk a Grabenen. Először van Bécsben (és egyáltalán a határon túl), csupa izgalom, amit előkelően leplezni próbál, a Stefans-turm magasságát igyekszik kiszámítani, trigonometriával, mint telivér ötödista. Pillanatok alatt ismeri magát, már jobban tudja nálam Bécs térképét, épületekre talál rá, amiket sohase hallott, mint egy szimatoló kölyökkutya Jack London regényeiből, arra is emlékszik, ami apja életében történt, nemcsak tulajdon életére. Láthatóan kellemetlenül érinti, mikor kalandos felfedező sétánk közben egyszerre csak meg kell állnia:

— Mi az, apa?

— Semmi, fiam, kicsit pihennem kell. Ne szólj anyádnak, tudod, mostanában néha rám jön, mindjárt elmúlik.

Lihegve támaszkodom egy hirdetőoszlophoz, nagyokat, szabályosakat lélekzem, szűkülve magamban, hogy el kell kerülnöm az ájulást, undorodom a nyilvános, hát még utcai szerepléstől. A roham csakugyan elmúlik. Élénken megindulok, gyorsan másról kezdek beszélni. Cini örül, hogy folytatjuk Stanley úttörését a bécsi őserdőben.

Este érdekes lokálba megyünk, alkalmi zsargonkabaré, ezzel a címmel: „Szonya a plüssdíványon”. Tehetséges zsidólány, a hitlerista Németországból kiutasították, most élelmesen és makacsul tengeti tovább azt a ritkamódon stílszerű, egységes valamit, ami az élete is és a művészete is. Minden tudatos és szándékos körülötte, a levegőtlen pincehelyiség, rossz szagú díszletek, kényelmetlen asztalok, émelyítő italok és pocsek fekete. Valamit hangsúlyozni akar mindezzel. Társa bajuszos, hosszú ember, afféle levantei ügynök, meglátni rajta, hogy valami másból él. Laterna magikából primitív rajzokat vetít a szöveghez, amelyek szószerint ábrázolják a szöveget: a könnyeket, amelyek beszakítják a padlót és a nagy követ, ami leesik a hős szívéről. Blódlízés, de nagyon intelligens, az egészben van valami hallatlanul tehetséges és fölényes és emellett valami megfoghatatlan durvaság. Szonya is ilyen: kicsi, törékeny, sovány, beteges, bőre szinte átlátszó, szeplőre hajlamos, óriási barna szeme furcsán lobog, mint a lemuroké. Gúnyos ajkai, mint két vörös kígyó, furcsa táncba kezdenek: a „mámeléről” és a „drámeléről” énekel, az elcsábított szűzről. Egész lelkét beleadja a kis műbe, nagyszerűen csinálja. Ez a bosszantó és izgató béka csú-

fot üz minden nőiességből és éppen ezzel válik hallatlanul nőiessé. Úgy lebeg a sokezeréves emberi kultúra fölött, mint akinek nem imponál ez a kultúra, hiszen jónéhány ezerével idősebb s a „nagy időket” jól ismerte kicsi korukból — ellenszenves és mégis azon kapom magam, hogy irigylem a nagy markos férfit, aki a chansonban a „drámelét” okozta, belehelyettesítve Szonyát az áldozat szerepébe.

Mint a tébolydák régi „habitüé”-je, reggel elkísérem feleségem a Wagner—Jauregg-klinikára. Nem vallom be neki, de imponál, hogy kulcsa van a zárt osztályhoz. Fehér köpenyt húz, az ajtót bezárjuk magunk mögött. Csak két orvos van bent, udvariasak, jólesik, hogy ismerik a nevem. Kicsit furcsán szer-tartásosak és tartózkodók, gyakorlott szem a mozdulataikon felismeri, hogy sokat vannak bolondok között. Gyorsan bevonulnak a mellékszobába, ahol félmeztelen, hatalmas férfit tartanak az ápolók hát-tá] előregömbítve, a széken. Az egyik orvos hosszú tűt szúr a férfi hátába, a beteg kicsit behúzza a nyakát, nem jajdul fel. Érdekes új kísérletnek vagyok tanúja, néhány hónap óta egy tehetséges neurológus insulin-nal próbálja gyógyítani a tudathasadásos elmebeteg-eket.

A teremben csak ketten vagyunk. Éppen csend van, szép rendben, gitteres ágyakban fekszenek vagy ülnek a „nyugtalanok”, ennek az osztálynak lakói. Egyre erősebbé válik bennem egy furcsa káprázat, ami már a mellékszobában elfogott, hogy mindez milyen valószínűtlen, panoptikumszerű. Nem is élők

ezek, mozgó viaszfigurák s az illúziót csak fokozza, hogy milyen gépiesek. Egészen más, éppen ellenkezője Kaulbach rajzának a tébolydáról, ami gyermekkoromban viszolygással töltött el és ahol minden furcsa, kiszámíthatatlan, egyéni, rendetlen, fenyegető. Itt, aki nem alszik, egyhangúan és szüntelenül ugyanazt csinálja, a mozdulatok bármily komplikáltak, kiszámíthatók, mint a szövőgép zakatolása. Éppen ezért nem félelmetes az se, aki kiabál, vagy ugat, — az a tévérzésed van, hogy kötelességüket teljesítik, csak neked játszanak, szorgalmasan, mint a hivatalnok, ha a főnök belép. Ha becsukod magad mögött az ajtót, abbahagyják.

Az első ágyban feltűnően szép fiatalember: barna, karcsú, lángolószemű, exotikus, mint egy be-duin törzsfőnök. Meghökkenve hallom, hogy kitűnő bécsi családból származik, egy héttel ezelőtt kitüntetéssel doktorált, kész orvos, — három napja tört ki rajta a skizofrénia. Kérdésünkre, hogy mit keres itt, fölényesen vállat von, sejtelve sincs róla, mit akarnak tőle, miért tartják ketrechen, mint egy veszett kutyát, hiszen őneki dolgozni kell, rendelőt akar nyitni. Vagy talán nem hiszek neki? Hát idenézsek. S mint egy ugrásra készülő párduc, felpattan az ágyban, köpönyegét szétnyitja büszkén: eszményien tökéletes, meztelen férfitest tárul elénk — én ösztönösen riadtan hátralépek, feleségem nem mozdul, orvosi megértéssel bólint. Ahogy a másik ágy felé megyünk, nyugtalanul visszabandzsítok — a „doktor úr” lustán, nyugodtan, közönyösen ül és elmerülve vizsgálja jobbkezét, ami a tulajdon hüvelykujját pro-

bálja elkapni, pontosan úgy, ahogy a bolondokat ábrázolni szokták.

Másik fekhelyen mosolygós öreg, piros arcával, ősz szakállával illusztrációja lehetne Tolsztoj novel-lájának a három balga szentről a szigeten. Kéken, derűten néz körül. Mosolyogva hallgatja diagnózisát, hogy dementia senilis és a többi és hogy Istennel szokott beszélgetni. Ezt mindjárt meg is erősíti, egyenesen, szinte haptákban imára tartott kezeit felemeli, ég felé veti tekintetét, figyel, aztán mormogni kezd, megáll, megint figyel, megint mormog. Válaszol a „hangnak”, néha erőlködést látni, hogy jól megértse, fülét hegyezi, integet fejével. Reszketős hangon, de szívesen válaszol a kérdésre, jól érzi magát, csak a füle lehetne élesebb, sokszor nem hallja világosan Isten beszédét, de Isten jó, ilyenkor kicsit kiabál.

Rablógyilkos, megfigyelésen van itt. Két hete nem eszik, mesterségesen táplálják. Gyanakodva húzódik el, egész testében remeg. Nyilvánvalóan nincs eszénél, a szörnyű káoszban, mely lelkében háborog, egyetlen akarat vonaglik: nem enni, nem enni, éhenhalni, ezzel az önmagára szabott büntetéssel talán ki tudja kerülni az emberi igazságszolgáltatást.

Hatéves proletárkölyök, az ápolónő nem tudja, hogy miért van itt, úgy látszik, az osztályán nincs üres ágy, majd délután visszaviszik. Félénk, de jókedvű, környezete csöppet se nyugtalanítja, elmerülten játszik egy csomóra kötött rongydarabbal. Lesütött szemmel, de határozottan azt állítja, hogy a rongydarab motoros hintaló és hogy ilyen náluk ott-hon sok van. Szerteszét hevernek a szobában. Náluk

otthon különben is csodavilág lehet, állandóan málnaszörpöt isznak, a fagylalt fazékban áll, csokoládébútorok között élnék, ezeket naponta kicserélik. Kiderül, hogy igazat véletlenül se mond, ha álmában beszél, akkor is hazudik. Vigyázni kell rá, mert lop.

Egyszerre csak nyugtalanság fog el, szeretnék már kint lenni — sokszor jártam tébolydában, most először történik, hogy félek. Hangulatomat vizsgálva, megtalálom a nyugtalanság okát: egy kényyszerképzet csúszott gondolataim közé. Arra kell gondolnom, hogy a feleségem a következő pillanatban tréfából és a hátam mögött rámuszítja az egyik örültet, hogy ugrasson és bebizonyítsa, hogy igenis, megvagyok illetődve. Az örült rábugrik és nem tudják megfékezni, nagy baj lesz a rossz tréfából. Természetesen szó sincs efféléről, mégis fellélekzek, mikor elhagyjuk az osztályt.

Kietlen rossz szag a folyosón, karbolos tisztaság, kopár falak, gyászosan kongó léptek. A neurológiára megyünk át, egy percre látom Pötzl tanár urat — túlzottan, szinte félszegen udvarias, nagy darab ember, édeskésen beszél, kissé összecsucsorított szájjal. A kórteremben csak kevés ágynak van lakója, ezek mind apatikusan fekszenek, senkinek semmi kívánsága.

Az ágycédulák kimerítő feliratokkal magyarázzak az „esetet” — ezek a cédulák olyanok, és a formanyelvük is, latin szakkifejezésekkel, emlékeztetnek azokra a földbedugott, vagy ketrecekre szögelt táblácskákra, amikkel növényeket és állatokat jelölnék az állatkertben és a botanikai intézetben.

Íme „aktinomikózis”. Ez bizony furcsa betegség lehet. Valahogy gombák, vagy kemény moszatfélék kerültek a testbe, olyanok, mint a gabonakalász apró, hegyes horgocskái, mik ha a torokba jutnak, nem lehet kiköpní őket, belekapaszkodnak a nyálkahártyába, konokul csúsznak, kapaszkodnak lefelé. Ez a gombafajta szétterjed, egy része az agyvelőbe kerül, csomóba áll össze, képtelen zavarokat csinál, aztán „áttételeket” okoz. Ez egy előrehaladott beteg. Kifordult ballába bénán, csonttá aszva lóg, egyik szeme kidagad, lefelé bámul tompán, reszkető szájából nyál csurog. Az ember halkán nyöszörög, elviselhetetlen fájdalmakról panaszkodik, morfiumért könyörög.

Másik ennél is borzasztóbb: *cisti cercus*, agykukac. A galandférgek egy fajtája, a központi idegrendszerbe fúródik, befészkei magát, betolakodik. Férges alma a fej, látni is rajta, ráncos, petyhüdt, koraérett. Vizesborogatás a homlokán, a szeme csukva, keserű száján és orrán látni, hogy nem alszik, szenved.

A következő csodabogár: akromegália, túlnövekedés. Egy kis mirigy lóg az agy alsó lapján pontosan közepén, az agyfüggelék. Ennek egyik megbetegedése a sejteknek ez a megvadult túlbuzgalma, a mirigy tovább növeszti tagjainkat, mintha csecsemők volnánk. Ennek a betegnek akkora álla van, mint egy cipókenyér, egyik lába kétszer akkorára nőtt, mint a másik, néhány hét alatt. Komolyan hallgat, szerényen és figyelmesen néz: furcsa ellentétben testének nagyzási mániájával.

A feleségem türelmetlenül szól vissza — már az

ajtónál van, én még mindig ott állok egy ágy előtt tűnődve, mintha gyökeret vert volna a lábam. Mi az, miért nem jövök, elkésünk a találkáról azzal a fordítóval.

— Ennek mi baja? — kérdem már harmadszor.

— Hagyja, nem érünk rá. Nehéz eset, láthatja.

— Nem sokat látok. Furcsa az arckifejezése.

— „Terminális”, ahogy itt mondjuk. Kevés napja van hátra. Tumor cerebri, inoperabilis. Gyógyíthatatlan daganat.

— Aha ... tudom már... Havas barátom pusztult el ebben... huszonöt évvel ezelőtt. Hát ezért olyan... Szegény...

— Jaj, már annyiszor mondtam magának, ne mutasson részvétet a beteg előtt, azt nem szabad, súlyos kedélybántalmat okozhat.

— De hiszen nem tud magyarul... Magyarul mondtam, hogy „szegény”.

— Mindegy. Az arckifejezését is megérti, csak úgy tesz, mintha nem venné észre. Nagyon vigyázni kell. Jöjjön már.

Előreszalad a széles lejárón. Én lassabban bandukolok utána. Ismerős orvossal találkozunk, pesti dolgokról esik szó, nevetünk. Hirtelen megállok a nevetésben. — Ejnye, mit is gondoltam az előbb? Mit nem szabad elfelejteni? Fel kellett volna jegyezni a noteszomba.

Aha, tudom már: ezt az arckifejezést, annak a betegnek az arcát, jobbra a harmadik ágyban. De ki lehetett? Kire is emlékeztet? Kire vagy mire?

— Jöjjön már, miért csoszog?

Nemcsak csoszogok, egyszerre csak megállok a kapuban, mint az ökör, ott a vágóhídon, mikor nem akart bemenni.

E pillanatban villan át rajtam: tudom már. Az én arckifejezésemet juttatta eszembe a sápadt, szó-rakozott arc, az enyémet, ahogy utóbbi időben a tükörben látni szoktam reggel, borotválkozás közben.

Két lépést teszek, megint megállok. Vigyorogva, kérkedő grimasszal fordulok a feleségemhez, mint aki viccel, könnyedséget játszva henceg:

— Aranka — nekem agydaganatom van.

— Menjen már a hülyeségeivel, nem szégyenli magát? Mint egy elsőéves orvostanhallgató.

Vércseppek a szemfenéken

— Hogy érti, hogy orvostanhallgató?

— Úgy. Ez egy régi tapasztalat, enélkül nem is megy a tanulás. Az elsőéves orvosnövendék előírással keresztülmegy minden betegségen, amivel szembekeverül. Himlője van és kolerája és tüdővészete és rákja, sorrend szerint, ahogy a könyvben olvassa, vagy ahogy a klinikákon látja. Ez egy törvényszerű „foglalkozási hipochondria”, hozzátartozik a stúdi-umhoz, át kell esni rajta, nem is veszik komolyan. Emlékezhetne rá, hiszen volt félévig orvostanhallgató is.

— Szóval azt hiszi, erről van szó... De értse meg, nem vagyok neuraszténiás és húszéves... Elég betegséget és halált láttam életemben... soha nem estem képzelődésbe, különben most se... egy furcsa ötlet volt, hogy olyan ismerős ez a...

— Ugyan kérem. Hát tanulja meg: az agydaganatnak hármasklasszikus tünetcsoportja van, amire a diagnózis épül: fejfájás, szédüléshányás, papillitis.

— Ami a fejfájást és hányást illeti... csak nem akartam szólni. És mi az a papi... hogy mondta?

— Pangásos papilla. A daganat nyomja az agyat;

a legkisebb ellenállás irányában. Azon a kis lukon, ami a szemfenékből nyílik, vér tolul a hártárára, amit a szemtükör konstatál. Ez egy biztos tünet, szinte feltétele az agydaganatnak. Nem minden papillitis agydaganat, de agydaganatnál rendszeren van és a négy tünet együtt olyan megbízható, mint luesnél a négykeresztes Wassermann-reakció. Siessünk, mert Gáspárék félkettőkor ebédelnek. Hát kérem, négy dolgot ne felejtsem el.

— Tudom: fejfájás, szédülés...

— Dehogyan, hagyja már ezt, — Gáspárnak kell szólni a fordítás miatt, J.-t felhívni és Cininek egy pullover... aztán ...

— Vagy úgy. Ami J.-t illeti, különvéleményem van ... Majd meglátja, ez a dolog...

Érdekes, egész délután nem jutott eszembe többé a kórtermi jelenet. Ehelyett sürgős elintéznivalók Pesten és ragaszkodtam hozzá, hogy estére otthon akarok lenni. Haza is utaztunk. Cini ugyan még szeretett volna maradni. Éjszaka jól aludtam, bár bosszantott, hogy Józsefet nem tudtam olvasni, viszont nem gondoltam az új szemüvegre. Félálomban kéjes gondolatok jelentkeztek egy ismeretlen nővel, akit sohase láttam. Reggelre ébredve se jutott eszembe a tegnapi furcsa borsódzás a hátamban.

De tíz órakor ott állok a máriautcai szemklinika kapujában s csak most eszmélek rá, miért jöttem. No lám, bosszankodtam magamban, megrögzött orvos-látogató lett belőlem, egyik rendelőből a másikba, mint az aggodalmas főbiások: F. barátom és Gabi. Ezt abba fogom hagyni... és elmosolyodom,

eszembejut a téma, amiben ki akartam figurázni, hús jelenetben, a klinikajáró, orrvizketéses páciens kálváriáját és mennybemenetelét.

Míg az első emeletre értem, ez a téma foglalkoztatott. Nem sejtettem, hogy első, hatezer évre berendezett gyermekéletemnek, a hetykeség és önérzet korszakának, *ez a lépcsőház volt az utolsó stációja.*

H.-val, a kedves, előzékeny tanársegéddel a folyosón találkoztam.

— Á, szerkesztő úr... rég láttuk, kerüljön beljebb. Mi az, új szemüveg kellene, mi? Öregsünk, öregsünk?

— Na igen, úgy látszik, megint fejlődtem egy fél dioptriáckát... A látásomat nem féltem, csak a karom lenne hosszabb, ahogy az egyszeri távollátó mondta.

Mialatt a szemtükroöt próbálgatja, odavetően és „művelten” megjegyzem:

— Megnézhetné a fundust is, tüzetesen, drága tanár úr, nincs-e valami rendetlenség?

— Kérem, kérem, nagyon szívesen.

És már ott kukucskál szeme előtt a hosszúkás, téglányalakú fémmonokli, amiből éles villany sugár ugrik át szembogaramba. Egész közelhajol, orromat súrolja az elmés kis masina. Lélekezését hallom, ahogy szuszogva, erőlködve figyel. Várom a szavakat, ahogy megszoktam: „Nna, jól van, szerkesztő úr, majd írunk egy jó kis üveget, egész kicsi különbség, különben olyan friss és zöld, mint egy pöszmétebogyó.”

Ehelyett más történik.

H. gyorsat, éleset füttyent.

— Ejha! apuskám! — csúszik ki a száján, nem ijedten, inkább szinte vidáman, mint mikor ritka példányt talál a bogarász, akinek számára, ha munkában van, nincs más a világon, csak a tudomány és annak örömei. (Dollinger, a sebész egy emlékképe-men, papírtálcán kivágott rákot mutat fel: „nézzék uraim, milyen gyönyörű példány”.)

Mi az? — csodálkozom.

Az asztalra ereszti a műszert, oldaltkapott fejjel elkomolyodva, megütközve néz, mintha hirtelen idegenné váltam volna. A vizsgálóbíró nézhet így, mikor jóbarát kerül elébe, hivatalosan, súlyos és ritka bűnténnyel vádolva.

— A szemfenék tele van vérrel. Ekkora vércsomók. Egész duzzadt a papilla.

Szótlanul ülök, a látomás tovább tart. Igen, szótlanul ülök, mint a gyilkos, akit leleplezett a detektív, nem tudok védekezni, pedig azt hittem, ártatlan vagyok. De a szemfenék tele van vérrel! Sajnálom, a zsebkéssen vérnyomokat látok: egy szót se! Ön most itt marad, nem mozdul, amíg behívom a hivatalos nyomozóbizottságot.

És csakugyan, H. felugrik, az ajtóhoz siet. Hihetetlen gyorsan tele van a fülke. Asszisztensek, alorvosok, cselédkönyvező hallgatók vesznek körül. Mohón kapkodják egymás kezéből a szemtükröt. Egyszerre szétnyílik a csoport: ünnepélyesen, szikáran jön a kedves, öreg professzor. Erre a hírre hozták be. Sokáig vizsgálja a szemem. Aztán rögtön a tanár-

segédhez fordul. Egy kis ünnepélyesség van a hangjában, ahogy feléje biccent.

— Gratulálok, tanársegéd úr. Kitűnő diagnózis. Klasszikus eset. Gratulálok.

— Ő ... professzor úr... az ön klinikáján lettem szemorvos...

Halkan szólalok meg:

— Uraim...

Mindnyájan felém fordulnak. Mintha csak most eszmélnének rá, hogy a szememen és annak hirtelen az érdeklődés központjába került pupilláján kívül magam is jelen vagyok. A tanársegéd egyszeriben megváltozik, barátságosan, biztatóan néz rám, meglátja bennem a régi ismerőst.

— Hát, kedves szerkesztő úr, egyelőre semmi képzlődés, ez sok minden lehet. Most szépen átme gyünk a szomszédba, látótérvizsgálat, színlátásellenőrzés, scotoma, nystagmus. Jöjjön.

Az új szemüvegről már szó sincs. A szomszédos szobában sokáig manipulálnak. Furcsa gépek. Keresztbefektetett két rúd, négy végén fehér pontocskával. Lassan forgatják, szólnom kell, mikor a pontocskák látóterembe érnek. Kínosan erőlködöm, hogy ne csaljak, bandzsálítva, tudom, mennyi múlik most azon, hogy becsületes legyek. Forgó korong, piros meg kék ponttal. Körülményesen pepecselnek rajta, meg kell mondanom, mikor piros, mikor fehér. A vizsgálat elhúzódik, jegyzetek, számítások. A kedves, halkszavú segédorvos ujját többször elhúzza a szemem előtt, megkérdem, a pupillát nézi-e, talán luesre gyanakszik? és meghökkenve konstátálom magam

ban, hogy örülnék, ha luesra gyanakodnék, „csak” luesra. Nem, az egész szemgolyó esetleges rezgését figyeli.

A folyosón várok, félóra múlva kijön hozzám H. Kezében zárt boríték.

— Na, itt a lelet, szerkesztő úr. Ezt sürgősen vigye el valamelyik klinikára. — Korányit ajánlom. Ott majd aztán megmondják a többit. Még sok vizsgálat lesz. Talán tovább küldik. Csak most nem szabad hanyagnak lenni. Legjobb, ha már holnap jelentkezik. És úgy-e, értesít bennünket, — gondolhatja, mennyire magával vagyunk.

— Nagyon köszönöm ... nagyon kedves ... vagyis mit akartam mondani... tudja, ugyebár, hogy ezek a... ezek a vérzések ... esetleg agydaganatra...

Gyorsan a szavamba vág.

— Ugyan kérem, mondtam már, hogy sok mindenféle lehet. Soha nem kell kombinálni. Különbösen is ahhoz az kellene, hogy szédüljön és hányjon és mindenféle reflex... de szó sincs róla, rég láttam ilyen jó színben. Hát úgy-e nem felejt el bennünket? Na sietek, alázatos szolgája.

Még a lépcsőházban feltéptem a borítékot.

Néhány szemvizsgálati adat, amiket nem értek. A végén nagy betűkkel a verdikt, az ítélet: „*Pangásos papilla, a balszemen másfél, a jobbszemen két-és fél dioptria*”.

Visszateszem a leletet a feltéptett borítékba. Lassan megindulok. Furcsa, milyen könnyűek a lépteim. És az egész, az utca, minden, valami más... De hiszen nem erről van szó. Mire is kell most gondolnom?

A felöltömön kopást veszek észre. Igen, felöltőt kellene vennem, már múltkor... felöltőt kellene vennem? Nem, nem, ezúttal *egész másvalamiről van szó*. Tudom már.

Negyedóra múlva ott ülök a könyvtárban. Négy könyvet válogatok ki, két külföldi, két magyar szerző. „Daganatok”, „Az emberi agy”, „A fejfájásokról”, „A központi idegrendszer szomatikus elváltozásairól”. Bosszant, hogy a legújabb irodalmat nem tudom megkapni. A legújabb is két-hároméves.

Félkettőre körülbelül tudom, ami érdekelt. Ahogy a felöltőmet veszem, próbálok rezümét csinálni. Mondatok kavarnak előttem. Különösen egy: „Ezek a daganatok előbb-utóbb feltétlenül halálra vezetnek, azért a műtéti beavatkozás, a daganat eltávolítása még a mai nem kedvező statisztika ellenére is okvetlenül javasolt, ha a diagnózis, főként persze a röntgenkép nem hagy kétséget a daganat létezését és helyét illetően”. És egy másik: „A műtéti beavatkozás halálozási arányszáma ezekután és mindent tekintetbevéve, sajnos, még mindig hetvenöt-nyolcvanöt százalékra becsülhető”.*)

A József-utcánál kiérek a körútra. Hová is kell mennem? Igen. Ebéd előtt még felszaladok a szerkesztőségbe a korrektúra miatt, utalványt is ki kell állíttatni.

De miért megyek olyan lassan?

* Mégegyszer hangsúlyozom a mai olvasónak, ezek kétezeréves könyvek voltak. Ma — hálaistennek — a helyzet kedvezőbb.

Hiszen nekem most sietnem kell, el kell intéznem valamit, el kell intéznem, nagyon sürgős. Viszont nem a klinikáról van szó, oda majd holnap. Most valami más van, *magammal* kell valamit megbeszélni, sürgősen és nekem ehhez semmi kedvem sincs. Valaki dörömböl bennem gúnyosan és erőszakosan: ő az, megismerem, *énke*, szentelen kis ember, aki független tőlem, ott mászkál bennem valahol, „néha a szívemben, az ujjaimban néha és néha az agyvelő párnás tekervényeire lefekszik” — *énke*, akit egyszer, fiatalon felfedeztem magamban, nevén neveztem, *énke*, aki döntő pillanatban, mikor az életet felfedeztem, mikor szerelembe estem, mikor hittem a túlvilágban, kopogni kezdett, szentelenül és sürgetően: no mi lesz? Észretérsz-e végre? abbahagyod nagyképű fellengzéseid? *Énke*, aki ott fog ülni az orrom hegyén utolsó perceimben, hogy akkor is gúnyoljon és gyalázzon: „hát ehhez mit szólsz? nyilatkozol-e végre? vagy még most is *halogatni* akarod a vallomást? egy jólhangzó *frázis*, az *utolsó szó* érdekében?” *Énke* mozgolódik és kérdez: „Na mi az? akarsz mondani valamit? azt hittem, mondani akarsz valamit: beszélj hát nyavalyás! Vagy adj jelet! Csak őszinte legyen — ordíts hát fel végre, kiabálj, üvölts, te félni is gyáva!”

De én nem ordítok fel, ballagva megyek tovább. Egy látszerész előtt megállok, nini, homokóra — nem tudom miért — utóbbi időben okvetlenül be akartam szerezni. Szép, karcsú homokóra, tízperces, ötperces beosztással. Lám, nem is drága.

Mégse veszem meg, tovább megyek. Mi van itt?

Miért olyan esetleges, valószínűtlen minden? Házak és boltok. Hiszen ezerszer láttam őket. Nem is ezerszer, ötezerszer. Hiszen éppen ez az...

Észrevettétek már, hogy nemcsak akkor hat idegenszerűen egy város, mikor *először* látjuk, hanem akkor is, ha *utoljára* sétálunk végig rajta, utazás előtt, hogy kivándoroljunk, sohavisszanemtérésre? Tűnődve nézem a feliratokat, az ismerős kirakatok olyan fájdalmasan újak és az egész mintha szűkebbre, kisebbre zsugorodott volna, mint mikor gyermekkori házunkat pillantjuk meg és az udvart és a kertet és csodálkozunk, mert nagyoknak és pompásaknak hittük. S mikor visszatérünk felnőtt életünkbe, nem az fáj, hogy olyan szép és hatalmas volt, amit elvesztettünk, hanem az, hogy olyan kicsi és értéktelen volt a gyermekkor, amiből táplálkoztunk egy életen át.

A kedves Láng titkár, mint mindig, mosolyogva fogad, én is összeszedem magam. Pannival viccelek. Sz. R. jön be, könnyed „jenseits von Gut und Böse” arckifejezésével, amivel olyan kedves ellentétben áll lobogó, sűrű, forradalmár-üstöké. Szeretem benne, hogy tud természettudományt is, nemcsak humanisztikát, mint a fiatal írók általában. Most is ételéről beszélünk, felfedezésekről, irányzatokról az orvostudományban és hogy a harctér kitérő: nemcsak a betegségek elleni küzdelem erősödik, a betegségek is fegyverkeznek.

— Nekem például agydaganatom van — jegyzem meg.

Jót nevet.

— Miket beszélsz, művelt ember létedre. Tudod, mit beszélsz?

— Hogyne.

— Jó, jó. Értem. Ha már betegség, neked valami különleges kell, ami másnak nincs. Ezúttal kicsit elvágtd magad. Ajánlok valamit, ami szebben hangzik és nem olyan komoly: *extra-szisztolé és disz-hidrózis*.

— Nem. Egyszerű agydaganat.

— Beszéljünk másról. Erről majd akkor, ha mutatsz nekem egy leletet pangásos papillával.

Villámgyorsan nyúlok a zsebembe.

— Parancsolj.

Eolvassa, aztán mégegyszer kezdi olvasni, megnézi még egyezer a nevet, amire a leletet kiállították. Csak én látom, hogy egy kicsit elváltozik az arcszíne. Határozottan büszke vagyok. De csak egy pillanatig.

Összecsukja a leletet.

— Hát... — mondja kicsit rekedten — izé... pikáns. Kicsit pikáns, ez igen. Hm... tessék a lelet.

Óráját nézi.

— Hú ... diktálnom kell... , szervusztok.

Mikor eltűnik, hátradőlök a pamlagon, keresztbevetem a lábam, mert a padló furcsán elforog alólam, így érezheti magát, akit kilógatnak a rács fölött és egyszerre csak észreveszi, hogy el akarják eresztetni.

B a r l a n g v a s ú t

A városligeti Angol Parkban tavaly újfajta barlangvasutat építettek a régi közelében, ahol az utca-sarkokon törpék és királykisasszonyok, idilli jelene-tek, kristálypaloták bukkantak az utazó elé. Ezt az újat, ha jól emlékszem „kísértetek vonatjának” nevezik. Indulás után koromsötétségbe kerül az ember, melyben baljós szél zúg, láthatatlan ajtók csapkodnak, lánc csörög, sóhajtás és csikorgás rémlik, mint ama „külső sötétségben”, melyről a biblia beszél. Beteg fény villan — pillanatra, a falban, csontváz vi-gyorog fel, de a kísértetvonat máris elcsapott előtte, mintha mélységbe zuhanna. Alattad reszket és hul-lámzik az ülés. Következő fülkében öngyilkos fekszik, aztán akasztott ember, koporsófedelelet feszegető tetszhalott. Bagoly huhog, kuvik ketyeg. Furcsa mu-latság a vidám nép számára. Úgylátszik, mégis mu-latság, az emberek fölényesen nevetnek a kocsiban, tréfásan rémítgetik egymást, brekegnek, huhuznak. Erre szükség van, tapasztalat szerint rosszabbul bírja, aki hallgatagon ül, sötétben, a pániknak és szo-rongásnak ebben az alantas, rikító és émelygős lég-körében, melyet kárörvendő, keserves verkli-nyeker-gés fest alá.

Nem jelentkeztem a klinikán, Bécsbe se írtam. Azzal halogattam a dolgot, hogy egyelőre majd várunk és figyelünk a sötétben, talán magam is megtalálom a kifelé vezető vagy végleges megoldásba nyíló ajtót. Áltattam magam, hogy a nyugalom mindennél többet ér, különben is sok dolgom van. Ez az állapot valami különös félálom-világnak ígérkezett, nem is volt rossz, ebben a minőségben. De nem tartott soká.

A verkli nyekergését nyugtalan villanások váltották fel. Ha az ember reggel megsebzi a kisujját, napközben csodálkozva tapasztalja, hogy az érzékeny ujját mindenhová beléveri: ez valószínűen tévedés, máskor is így van, csak nem veszi észre. Bing neurológiáját, Bleuer pszichiátriáját azelőtt is lapozgattam, de most, hogy a betű összefolyt beteg szemem előtt, különös erővel keltek életre a szövegmagyarázó ábrák. Személyes ismerőseimmé váltak a csonkabonka, ferde-görbe bénultak, a petyhüdt tekintetű mikszödémás, a nagyzási hóbert megszállottja, gögösen felszegett állával, a mikrokefál legény, csöpp fejbúbja alatt széles arcán a pokoli vidámságnak nem is dantei, inkább homéri kacajával. Egy fényképre sokszor visszalapoztam: teljesen csonttá aszott idiotanő, meztelenül odatámasztva a klinika lócájára, csapzott hajjal, magas, de homorú homlokkal, profilja sejtelmes kínokról beszél, amiket nem tud kifejezni, még jajgatással se, mint az állatok, Little-kóros fiú, görcsbecsavarodott végtagokkal, négykézláb: agyát akkor érte a sérülés, mikor a világra jött, puha koponyáját összeroppantotta az anyaöl. Neme-

lyik beteg szemét négyszögletes fekete álarc takarja el, hogy ne lehessen ráismerni.

Este az ágyam fölé boruló lámpaernyő alatt szomjúság fog el, valami másra gondolni végre. Évezredek „kulisszafalai” mögé volna jó nézni megint, ibolyakék messzeségbe. De nem tudok olvasni, — ötletem támad, behívom Rózsit és ő készségesen és korlátlan ideig olvassa fel Józsefet. Kicsit éneklős hangon, de meglepően értelmesen forgatja le Thomas Mann nehéz, bonyolult mondatait az orsóról. Csodálkozó kérdésekre, hogy érti-e a szöveget, amin hiperkulturás esztétikusok törték a fejüket, vállat von, hogyne értené, hiszen csak az van benne, amit az iskolában is tanult, hittanórán. Az ám, emlékezetes részhez jutottunk éppen. A József életén és boldogságán és szentelen elbizakodottságán felbőszült fivérek megragadják az Anya káprázatos nászkontösében páváskodó fiút, alaposan összepüfölik és belelökik a kiszáradt, mély kútverembe. Ott hever most bevert bordákkal és véresre lapított, félig kiütött szemmel, megkötözve. Helyzete reménytelen. Eddigi napsugárban izzó életére gondol és arra, hogy milyen természetesnek találta. Kilátás nélkül, hogy valaha hasznát veheti, egy tanulságot regisztrál el: az emberek, akiket alázatos, mindenre kész szolgálóknak hiszünk, mert csodálnak bennünket és rajongnak értünk, nem segíthetnek rajtunk a balsorsban, mert köztünk a legnyomorultabb és legkisebb is minden rajongáson túl *jobban szereti önmagát, mint bennünket.*

Gyorsan megkérem Rózsit, hagyja abba és aludni próbálok.

Délelőtt, ahogy a Belváros felé ballagok, csoportosulás. Epilepsziás munkás rángatózik a földön. Egy pillantással megállapítom, hogy nem szimuláns, ajkát tajték lepi el, szemgolyója kifordult. Jackson-epilepszia, bólintok magamban, ahogy tovább megyek: ezt mostanában megkülönböztetik. Műtéttel is próbálják gyógyítani: a leemelt koponya alatt felszabadítják a szorongó agyvelőt, szép sikereket értek el... az ám, ha *nincs daganat*...

Felriadok: vak koldusnak mentem neki, botjával tapogatva igyekezett át a kocsúton.

A szerkesztőségi jelenet óta nyugtalan vagyok, lelkiismeretfurdalás gyötör, amiért egy hatásos fordulat kedvéért elárultam a „leletet”. Igazán várhatam volna, ezerszer megtanulhattam, hogy a túlkorai hencegésből baj lesz.

Talán még el lehetne felejtetni az emberekkel, — hiszen... lehetséges úgy-e, hogy még sincs komoly baj s akkor elmúlik az egész rossz álom.

De elkéstem. Gyanúm, hogy már mindenki tud mindent, igazolódik.

Eleinte képzelődésnek igyekszem hinni, ha az emberek gyorsan megfordulnak utánam. Ismerősök kutató arccal néznek rám, gyöngédebbek, felugranak, hogy a kabátomat felsegítsék. Várakozó kíváncsiság feszül körülöttem. Semmi, semmi, mondom magamban és túlzottan, szinte támadóan vidám vagyok.

A szerkesztőségbe napokig nem megyek be, inkább ödögök az utcán, de folyton beteg emberekkel találkozom. Valami lassan fejlődő ellenséges hangu-

lat lett úrrá rajtam. És mint a verkli, egyre nyöszörgőbben, egyre keservesebben jön utánam, jár utánam, fordul be utánam az utcasarkon a káprázat, hogy *vendégségben vagyok*. Igen, haragos irigységgel, vendégségbe járkálok egy idegen városban, ahol figyelnek és várnak.

Az Egyetem-téren D.-vel találkozom, rég láttuk egymást. Elkezelés után visszafordul, odavetően mondja:

— Hja, igaz, hallom, valami bajod van — veseizé, vagy micsoda.

Gyorsan közbevágod.

— Dehogyan, hová gondolsz. Idegfájdalom...

— Igen, igen, valami központi dolog... Hát kérek, okvetlenül menj el az m. úti kórházba, szóltam rólad dr. R.-nek, — de ne felejtsd el...

— Micsoda? Szóltál rólam?

Mások, akik rendesen továbbmennek, ha találkozunk, most megállnak, beszélgetni kezdenek, holott nincs semmi mondanivalójuk. Már képtelen vagyok észre nem venni, hogy kutatva vizsgálják az arcom.

A villamoson egy nálam fiatalabb úr feláll az ülésről, erőszakoskodik, hogy bizony csak üljek a helyére, nem fontos, én nem emlékszem rá természetesen, de ő ismer engem látásból. És míg le nem száll, nem veszi le rólam a tekintetét.

Kár volt szólni, kár volt szólni, ez borzasztó. Riadtan kapkodom a fejem, szimatolok, érzem, hogy beszélnek, pletykálnak, kombinálnak. És valahol van valaki, nem tudom, ki lehet az, aki már szedi össze a szálakat, figyel, vár, telefonál, intézkedik, alkalmas

pillanatot keres. Egy ismeretlen Porfir, akinek figyelmét egy szerencsétlen pillanatban Raszkolnyikov maga hívta fel magára.

Valamit tennem kell, elhárítani a gyanút, mielőtt mások cselekszenek helyettem. Intézkedni kell, bármily szívesen poshadnék meg a homályban, ahol olyan jó, nem kell gondolni semmire.

Ezt a kedves, szórakozott, tűnődő Gyulát keresem fel, aki a legjobb, legóvatosabb, legszkeptikusabb tudós orvos-barátaim közül. Soha nem beszélünk tudományról, a finom és választékos irodalom érdekli. Lám, milyen kedvesen, elfogulatlanul fogad, ez biztosan nem tud semmit. Különben mondaná. Viccelünk, Elza asszony is bejön, igyekszem mulattatni, bosszant, hogy szótalán.

— Igaz, Gyulus, megnézhetnéd a gyomrom, meg a tüdőm, meg egy pár reflexem, sokat fáj a fejem, pedig két hete nem dohányzom, meg kérlek, mit szólsz hozzá, a szemem . . .

— Igen, igen, tudom, — illetve... már említetted. Kérlek, jó hogy szólsz — arra gondoltam, okvetlenül menj el az m. úti kórházba, R. tanár úr már vár. Vagyis, ha akarod, mindjárt telefonálok neki.

Perc múlva szólok csak.

— Ha már úgyis vár, ne fáradj, majd elmegyek.

Az előszobában a gyerekek kikísérnek. Élénken beszélgetek velük és közben azon tűnődöm, mikor említettem én ezt a szemdolgot Gyulának? Nem, egész biztos, hogy nem említettem.

Dénes nem alkalom nélkül, de váratlanul megemlíti délben, hogy a biztosítási kötvényem lejár,

pénzt kellene gyorsan szerezni, mégis, úgy-e... kár a sok befizetett részletért.

Öt órakor ott ülök R. tanár úr rendelőjében a Falk Miksa-utcában. Puhaarcú, derült, kiegyensúlyozott férfi, ha nem tudnám, hogy kiváló tudós, valami jólmenő kereskedelmi vállalat főnökének gondolnám. Csak hallgatagsága árulja el a szakembert. Nem említi, hogy várt rám. Meztelenre vetkőztet, sokáig vizsgál, vagy tízféle reflexet próbál ki, szurkál, csiklandoz, járat, emelgeti végtagjaimat. Egyre csillapuló szívdobogással, növekvő önérzettel hallgatom, ahogy mormog, „negatív... negatív”. Hát persze, hogy negatív, azt szeretném látni, nézze csak, milyen biztosan járok behunyt szemmel.

Egyszerre csak eszembe jut, hogy B.-nél voltam, a másik Gyulánál két jóbarát közül, a laboratóriumban és röntgenképet csináltunk a koponyámról. Szóba hoztam ezt.

—Hogyne, már nálam vannak a képek, — bólint gyorsan.

—Ugyan, már itt vannak — no és van folt az agyvelőn?

—Nincs. Különben még jobban megnézzük ...

—Hátha egyszer nincs, mért kell még jobban... Különben, ha nem csalódom, csupa negatív reflexet talált a papillán kívül...

—No igen, igen ...

— Tehát sehol semmi jel...

— Itt volna talán ez a dizmetriás... ezen még gondolkodom... Holnap mindenesetre tessék feljönni.

Holnap mindenesetre nem megyek fel. Ez az em-

ber nem tetszik nekem. Az a benyomásom, nem szeretet. Mások milyen kedvesek, évődnek, enyelegnek, bíznak bennem, ha látják, hogy valami negatív, örülnek neki, nem nyomoznak tovább, együtt drukkolnak velem a jó eredményért. Ez meg egyenesen szeretné, ha baj volna, addig nem nyugszik, míg nem talál valamit. Igazi detektívtermészet. Csak a pozitív sikerek érdeklik. Neki az kell, elfogult a betegség irányában az egészség rovására. Nem szeretet. Érzem bennem, hogy ösztön-emberekre van szükségem, el akarja űzni őket mellőlem, ablakot nyit, ahol anélkül is jól látni: nem tanulta meg, hogy a túlságos világosság éppen úgy megtéveszti a szemet, mint a teljes sötétség.

A Bucsinszky-kávéházban délelőtt Nagy Lajos barátom csodálkozva néz rám, mikor visszajövök a telefonfülkéből.

- Mi az, nem beszéltél?
- Nem volt senki a telefontól.
- Hiszen nem is hívtak ...
- Dehogynem... nem hallottad?
- Én nem hallottam semmit. .

Aha, igen ... tulajdonképpen én akartam fel hívni a másik Gyulát. Nem tudom, honnan vettem, hogy hívnak, csöngetnek sürgetően.

- Te vagy az, Gyula?
- Parancsolj.
- Kérlek szépen, hallottam, hogy elkészültek azok a koponyafelvételek.
- Igen.
- És hogy nincs folt az agyvelőn.

Egész picit szünet, csak én veszem észre.

— Nincs.

Most én tartok kis szünetet, aztán tréfás hangot ütök meg, rejtvények modorában, melyeknek mindketten szenvedélyes barátai vagyunk.

— Kérdezek valamit, Gyula.

— Parancsolj.

— Ha volna folt az agyvelőn, akkor most megmondanád nekem?

Szünet.

— Nem.

— Miért nem?

— Mert bizonyos fokig az orvos a beteggel szemben titoktartásra van kötelezve.

Nevetek.

— Nem gondolod, Gyula, hogy második válaszod némiképp problematikussá teszi az első értékét?

— De gondolom.

— Tehát most mit higgyek?

— Nem tudom.

— Jó, majd beszélünk. Szervusz. Köszönöm.

Másnap reggel titkárom kíséretében jelentkezem a Korányi-klinikán, felvételre. Az irodában, mialatt személyi adataimat felveszik, Dénes tréfálkozva megjegyzi, hogy úgy viselkedem, mint aki hosszas habozás és tépelődés után feladja magát a rendőrségen.

Kézlegyintés az ablaküvegen

Szeretném, ha az olvasó elhinné, hogy nem olcsó hasonlaton nyargalok, vagy költői aláfestéssel próbálom érdekessé tenni magam ezzel a bűnügyi beállítással — szívesen kerülnék mindent, ami „jelképes”, hiszen az olvasónál sokkal szorongóbban érdekel, hogy tisztán és világosan, hangulatcafrangóktól fertőzetlenül emlékezem-e arra, *ami történt*. De éppen ezért vagyok képtelen nem venni észre, hogy egész betegségem alatt végig, öntudatlanul, anélkül, hogy észrevettem volna (csak most eszmélek rá) *bűnösnek éreztem magam* valamiért, valami elfelejtett bűnért, amit nem mentett, hogy nem akart eszembe jutni: talán ezért nem tudtam elejétől végig panaszkodni vagy lázadozni végzetem ellen. Ami pedig a jelképet illeti — az olvasó, ha elég megértés és részvét van benne *önmaga iránt*, ahhoz hogy életét figyelje, fel fogja ismerni, hogy mindennap történik velünk három vagy négy olyan apróság, ami nemcsak arra a napra, hanem sorsunknak és lelkünk fejlődésének arra a korszakára jellemző — csak észre kell venni ezeket a jeleket.

Az orvosi vizsgálat, szigorú klinikai bentlakással — ezt is csak most látom — például pontosan meg

is felel a vizsgálati fogságnak, amivel az őrizetbe vett gyanúsítottat sújtja a törvény és mindegy, hogy börtönről, vagy úri kényelmes államfogházról van szó — hiszen a gyanúsítottat csak a bűnösség kimondása és a várható ítélet érdekli, ő maga, akárhogy is végződik a dolog, úgymint megbűnhődött már azzal, hogy a gyanúsítás nyilvánosságra került.

Reggel vonultam be, de mindjárt le kellett vetköznöm és ágyba feküdnöm: nem arról van szó, jól vagyok-e, vagy rosszul, ez az előírás. Az első vizitre várva lapokat kérek, mérgelődve próbálok olvasni, nem megy, a kedvesnővér rögtön vállalkozik, hogy felolvas, nem is kérdi, mi bajom. Úgy teszek, mintha a vezércikk vagy novella érdekelné, de hamarosan rálapoztatok vele a személyi hírekre. Már-már fellelékzem, de nincs kegyelem: az első szerény kis közlést apró betűkben és szűkszavúan ugyan, de felfedezzük — az újságíró sajnálattal értesült, hogy múltó jellegű betegségem alapos kivizsgálása céljából önként bevonultam az egyik előkelő klinikára, remélhetőleg rövid idő múlva friss erőben stb. Megadással várom a többit s egy félóra múlva már bosszant, sérti hiúságom, hogy még senki se telefonált. Ám Bécs jut eszembe, meghökkenek és gyorsan intézkedem, hogy sürgöny menjen „Lap tévedett, semmi bajom, levél megy”.

Tíz órakor kezdődnek az előzetes általános vizsgálatok. Cs. doktor elmés, jókedvű, könnyűszavú ember, hamar összebarátkozunk. A reflexellenőrzéseket már én mondom be előre, gyakorlatom van kar-kinyújtásban, behunyt szemmel előre-hátradőlésben,

lábujjaimat úgy mozgatom a talpcsiklandozásra, mint egy felnőtt s nem úgy, mint a majmok és csecsemők. Na jó, holnap majd vért nézegetünk cukorra, egyébire, kis szurkálás lesz. Hát egy parti sakkot játszanék-e? De mennyire, nagyon szívesen, ebéd után rendelkezésére állok. Hallom, mesterszerű játékos.

Nini, hisz ez nem is lesz olyan kellemetlen kávéház ez a klinika: a nyomás, ami reggel szívemre nehezedett, fölenged. A sakkpartit ebéd után elvesztem ugyan, ám néhány kedves, vidám ismerős, akik egyelőre telefonálnak csak, de majd később kijönnek hozzám, felfrissíti kedélyem. Délután kisüt a nap. Valami olyan jóleső, békés nyugalom fog el. Keresem az okát. Mi lehet az? Talán mert nem dolgozom, ürgyem van henyélni? Nem, ez túlságosan felületes magyarázat. Valami van a hangulatomban, amit soha nem éreztem. Először élvezem a *teljes felelőtlenség* boldogító állapotát. Hogy magyarázzam a normális, rendes embereknek? Értsétek meg, az ilyen görcsös lélek, amilyen az enyém, állandóan és szüntelenül abban a feszültségben szorong, amibe ti boldogok csak egyszer-kétszer kerültök egy élet folyamán: az élet minden pillanatában kénytelen vagyok az *egész életemre* gondolni. Nekem minden percem olyan, mint nektek, ha a hatodik emeletről zuhantok alá, vagy elkapott a forgószeél — ostoba érzékenység, hogy lehetne kigyógyulni belőle? Vagy talán csak túlzott aggodalmaskodás, gyerekkorból megmaradt, nádpálcától, büntetéstől való félelem? Hogy mondja Shakespeare: „A gyáva ezerszer hal meg, a bátor csak egyszer”. Hát én most úgy látszik, ki fogok gyógyulni

ebből — milyen jól érzem magam, ez nem az életem itt, ez egy délután, lehet, hogy beteg vagyok, lehet, hogy meg kell halnom, de ahhoz ennek a délutánnak semmi köze, nekem se ahhoz az emberhez, akinek majd baja lesz belőle, hogy a világra jött. És csendesen fűzőgetem a gondolatokat, nem is gondolatokat, csak szavakat — nem várom meg, míg a logika szövvénye gyümölcsöt érlel: letépek, mikor virágot hajtott, hacsak szóvirágot is. Két remek kecskerímet komponálok a másik Gyula részére. Különben is mi minden történhetik még, maga a vizsgálat százfélet deríthet ki s aztán bármi derül ki, sok idő van még gondolkozni, határozni, dönteni.

Este kissé lehervadok. Nem a szédülés és fejfájás tör le — nyolc felé ezen többnyire túl vagyok. Erre a nagy csendre azonban nem számítottam. Hét óra után a folyosók élénk élete kissé kialszik, az orvosok hazamennek vagy visszavonulnak. Néptelenné válnak a széles kaszárnyafolyosók, a termekben túlvilági kék fény dereng, magam is stílszerűen kéket gyűjtök fel különszobámban. És bámulok ki a nedves parkra, — közben megeredt az eső — leltárt csinállok lelkemben és azon tűnődöm, van-e vesztenivalóm egyáltalán? Mindentől eltekintve, jól tudom, *nem lenni* rendkívül unalmas állapot az élet tarkaságához képest. Viszont határozottan nagyon sok előnye van. Nem kell beszélgetni, kifogásokat keresni. Az ám, ha az, ember élvezni tudná ezeket az előnyöket, életem és halálom túl valami *harmadik állapotban* — hogy bemehetnék kedvenc kávéházamba anélkül, hogy ott tegyek, leülnek az emberek közé és nem tudna rólam

senki. De vajjon úgy van-e csakugyan, ahogy a „Mennyei Riport”-ban álmodtam — és ha mégis tévedtem?

Lábujjhegyen bolyongani kezdek a kékbendereggő kórtermeken át, mintha keresnék valakit. A kedves nővérek némán néznek utánam. A betegek többnyire háton fekszenek, nagyon csendesek, pedig nem alusznak: csupa gyerekszoba szülők színházba mentek, vagy vacsorára vannak meghíva és a kicsinyek most nyitott szemmel ábrándoznak az életéről. Egy fülkéből halkán füttyent valaki. Ernst Ottó barátom, a kalandozó publicista hív magához, tüdejével van valami, még két hetet kell feküdnie. Leülök az ágyához, fölényesen viccelődöm, ahogy egészségesek szoktak a beteggel, meg se kérdi, miért vagyok itt. Aztán a régi barát özvegye szólít meg. Hosszan magyaráz valamit a veséjéről, őt is megnyugtatom. Egy kétágyas szobába csak benyitok éppen: a nővér közli, agybajos az egyik, csak menjek be, ébren van, szívesen lát. Á, most nem zavarom, majd holnap meglátogatjuk.

Reggel nem tudok aludni, üzleti ügyekben telefonálgatok, de még senki sincs a helyén. Fél tízre bevetődöm az egyik kórterembe, ahol szigorlat folyik éppen. A finom, halkszavú professzor (most látom először) ül az ágy mellett. Csinos szigorlókisasszony kipirulva felelget az ágyban fekvő betegre vonatkozó kérdésekre. „És mit lát még?” „Tapogatásra a hasizmok ernyedtek, ez azt mutatja, hogy...” A kisasszony habozva, erőlködve nézi a betegét. „No és? Nézzen csak a szemébe.” „Icterus” — mondja hirtelen.

len, diadalmasan a szigorló. „Bravó” mondom magamban elismerően és rögtön utána a tanár is helyeslően bólint. A beteg nyugtalanul néz egyikről a másikra. Tízre befut az első látogató. Éktelen jókedve van, na öreg, kitaláltál valamit, hogy lustálkodhass. Megjegyzem, igazad van. Hoztam ám egy kis pálinkát, meg finom egyiptomit. Micsoda, nem dohányzóí? Hát ez meg mi? Nagyra vagytok egy kis fejfájással. Tudod min mentem én keresztül? De hiszen itt jön már Imre is... Szervusz. Mit szólsz, hogy él a barátunk? Délre egész kis társaság verődik össze, mindenki hozott valamit, virágot, ennivalót, italt. Bianka egész kis arrangement-t állított össze: óriási kosár, déligyümölcsök, ananászkonzerv, pezsgő. A kórházi ebédet visszaküldjük, újabb látogatók érkeznek fél-négy felé nagy ribillióval három újságíró-kolléga a lapoktól — zshivaj, kiabálás: hát veled mi van, na mit írjunk, mit szeretnél? Van valami jó mondásod? Nagyon kellene, ki kell használni az ilyen.

A jókedv dőzsöléssé fajul, egymást villanyozzák a vendégek. Tegnap aggodalmamhoz képest igazán nincs okom panasza — lám szeretnek, nem haragszanak rám, még minden jóra fordul. Akkor hát — mi ez, mi ez? Ez a furcsa borzongás...

Nagyon is jókedvűek vagytok gyerekek, ez már túlzás. Ha egyedül jöttetek volna, külön-külön, nem vennék észre semmit, de így egy kicsit feltűnő, hogy *mindannyian* egyformán ragyogtok a derűtől. Végre is sokféle kedély van a világon, nem gondoljátok, hogy ez az egységes jóhangulat a nézőtéren eszembe juttatja a színpadot, amin vagyok? Lassan, borúsan

ajakul ki bennem, végre meggyőződéssé válik, — *nagy csöndben* voltatok ti, mielőtt bejöttetek hozzám és nagy csöndben lesztok, mikor kimentek. S az újonnan jötteken már egész világosan látom, hogy az ajtó előtt, mikor beléptek, megálltak egy pillanatra és álarcot vettek fel — széthúzták a szájukat, tekintetüket nevetésre állították be, a torkukat öblösre köszöriülték.

Eltűnődve fordulok az ablak felé és ekkor a kihajtott üvegen rövid kép villan fel: Pista fejét látom, aki a hátam mögött áll felesége mellett. Az arca elnyúlt, a szájaszögletei komoran lebiggyednek, szemöldöke felhúzódott, felesége odahajol a füléhez, valamit súghatott éppen. Pista nem fordul felé, biccent. Ugyanakkor lemondóan legyint a kezével.

Hangosan felnevetek. Megütközve néznek rám. Semmi, semmi, valami eszembe jutott. Na jól van, mégis iszom egy stampedlivel, adjatok.

De ahogy az utolsó vendég is kitette a lábát — alkonyodik már — felugrom, öltözködni kezdek, lázasan kapkodom magamra ruhámat. Kikandikálok a folyosóra, már üresedik, fehérköpenyes orvos ballag lassan, visszakapom az ajtót. Mikor egész csönd lesz, magamra rántom a felöltöm és kalapom, felhajtom gallérom, mint tolvaj lopózom le a lépcsőn. A portás nem lát meg, mikor kikanyarodom a sivár Üllői-útra. A villamoson lehajtom a fejem, hogy ne lássanak. Nem csöngetek, lassan nyitom ki kulccsal az előszobaajtót. Észrevétlen jutok a szobámba a fürdőszobán át, a spalettákat beteszem, megtapogatom a virágos, ismerős függönyt, végigheverek a pamlagon, behu-

nyom a szemem. Mikor kilenc felé Rózsi tapogatózva bejön, villanyt gyűjt: felsikolt, ahogy ott talál. Jézus Mária! Itthon tetszik lenni? Nem baj. Rózsi, nem kell semmi, itthon fogok aludni. Cini is feküdjön le. Telefonálni? Nem, nem, majd én telefonálok — nem kell semmi, olvasni se kell, álmos vagyok — reggel? Reggel majd meglátom. Jó éjt.

De hajnalban olyan heves hányingerre ébredek, hogy szó se lehet többé bujkálásról. Rózsi befut, megtörtén mentegetőzőm, látja, vigyáztam, nem hánytam össze semmit. Adj a ruhámat, mégis visszamegyek a klinikára, ha keresnek, ott vagyok.

Már vártak. Az orvos reggel ijedten keresett, hová szöktem? Azonnal menjek a laboratóriumba, hármass vér- és vizeletvizsgálat, itt vannak a palackok.

És kezdődnek előről a szertartások.

A rugós tű félóránként bepattan ujjaim hegyébe. Utána a Röntgen-szobába megyek, fogó közé szorított fejem három oldalról is fotografalják, aztán vissza a görebek, fiolák, mércék közé. Délfelé jelentik, hogy cukor nincs. Cs. csodálkozik, hogy a Röntgen-leletek nem érdekelnek, pedig már készen vannak. Vállat vonok, majd megtudom, mit izgassam magam. Na jó, akkor gyerünk át a szemészetre. A kerten át kanyargunk a pavillon felé, előszobában várni kell, aztán megint az elsötétített szoba hosszan, körülményesen a szemtükör, a látótér korong, piros és zöld foltok ...

Fásultan várok, nem. kérdezek semmit, A szerény,

udvarias szemész mondja meg, hogy egyik szememen további másfél dioptriát romlott a papilla.

Délután valahogy egyedül maradok, könyvek közt motozok, amiket behoztam: csodálkozom, hogy kerül ide Scott délsarki útja, amit már olvastam. S még hozzá lám milyen jól emlékszem rá — furcsa olvasás kezdődik, a betűket nem látom, de pontosan tudom, hol tartok, ahogy a lapokat pörgetem. Lám, itt a vége felé milyen egyszerűen, szívfacsaróan szép rész. Az öttagú kis társaság kutyaszánkóval nekivág az utolsó útszakasznak. El is érik a sarkot, megtalálják Amundsen zászlaját, amit — annyi század sikertelen erőfeszítése után — két hónappal ezelőtt tűzött ki a szerencsés vetélytárs. Megtörtént, céltalanul indulnak vissza, de soha többé meg nem érkeznek. Ennek a gyászos útnak leírását Scott szíve fölött találták meg, egy évvel később az összeomlott hókunyhó sírjában. Dühöngő hóvihar érte utól a kis társaságot, nem volt menekvés, átölelték egymást és meghaltak. Csak hárman voltak már ekkor. Oates kirohant az éjszakába. Ewans pedig már előbb, útközben maradt el. Erről az Ewansról azt írja Scott, hogy utolsó napjaiban már nem volt magánál: a havas föregtetegben gépiesen jött velük, sántítva, vakon, térdén, négykézláb, de nem tudta, hol van — lázas szávaiból tűnt csak ki, hogy álmodik. Mámoros, gyönyörű álmot: pálmaligetek közt sétál a trópusi alkonnyatban. Ez az utolsó feljegyzések közt van, amiket Scott így fejez be: „Ujjaim nem engedelmeskednek, attól tartok, nem fogok többet írni tudni. Üdv és hódolat Angliának.”

A három nap alatt, amit még a klinikán töltök, egyszer nevetek csak szívből, jóízűen és felszabadulva. Hosszú esti sétám után levelet találok szobámban, ez a jópofa D. Erzsi volt itt, sokáig várt, aztán ennyit írt csak: „Aki beteg, haljon meg, de ne császkáljon, mikor vendége érkezik, hogy utoljára lássa.”

Egy keddi napon délelőtt tizenegykor nyílik az ajtó és fehéregyenruhás tisztikara élén, mint egy haditörvényszék elnöke, ünnepélyesen bevonul a Tanár. Kezében az összegyűjtött leletek, vagy kilenc darab. Felállók haptákban. Néma, tiszteletteljes csönd, miközben néhány ellenőrző vizsgálatot tesz könnyedén. Ablakhoz állít és percekig szótlanul, gondolkozva nézi az arcom. Feszült várakozás. Most fogja kihirdetni, hogy meghosszabbítják-e a vizsgálatot, vagy átadnak az ügyészségnek. Vagy talán... talán már... ítélet?

— Önnek mindig ilyen ritkás szemöldöke volt?

Felriadok, elhülve, ámulva.

— Mindig, tanár úr.

A következő pillanatban megfordul és szótlanul, vezérkara élén kivonul a szobából.

(Pár hét múlva tudtam csak meg, hogy kérdése logikus *orvosi* kérdés volt. Sajnáltam. Számomra sokkal rokonabb, művészből lett volna a szórakozottság, amelyet jobban érdekel az ember, mint a beteg.)

Egy óra múlva hivatalosan értesítenek, hogy egyelőre elhagyhatom a klinikát. Kialakult eredmény nincs, minden öt napban jelentkeznem kell. Imre jön értem és közli, hogy szobát vett ki nekem a svábhegyi szanatóriumban.

Szanatórium

A szanatórium előkélő és csendes, koratavas van, alig vagyunk húszan a hegycsúcsra épült óriási palotában. Még nem tudják, hol vagyok, két egész nap telik el tökéletes magányban. Nehéz, délelőttök, a hallba se megyek le, a reggeli rosszulletek nem rövid rohamok többé, ebédig tart az Önkívülethez hasonló tompaság. Felöltözetlenül, borzongva kuporgok hátradülve a karszékben s nézem, az erkélyablakon át, Pest-Buda csodáját, mint egy valószínűtlen ködképet. Megmaradt tudatom élesen, görcsösen két pontra szegeződik: a gyomromat és agy velőmet figyelem, mikor mozdul előbbi, hogy a mosdóhoz vándorogjak, félórakig topogni előtte, előrebukott fejfel — utóbbi mikor mondja fel a szolgálatot, hogy gyorsan csengessek, amíg még van idő. De egyszer se csengetek, orvost se hívok — három felé íván-szorgok az étterembe, fontoskodva turkállok az ételekben, aztán alvást mímelek a folyosó pamlagán, a homályban. Pedig nem tudok aludni, a kényszergondolat újra megmozdul, s odabent koponyám falai között berregni kezd a leadógép, s a sötét nézőtér kínálódva figyeli a kérődzést.. Mert kérődzik a vetítő, nehéz dolga van, húsz év előtti elfakult, nem is jól ex-

ponált képet kell forgatnia, a vékony szalag össze-
gubancolódott, szakadozik, percekre megáll. Havas
Gyula utolsó napjait ábrázolja a homályos felvétel.
Huszonkétéves, nagytehetségű, rajongó költő volt és
nekem elfogult hívem: ez az elfogultság önimádat is
lehetett, hiszen logikánkban és képzeletünkben volt
valami rokon. A harctérről jött vissza sebesülten s
mikor a kórházban meglátogattam, eldicsekedett
vele, hogy a tábori műtőben egy füst alatt kivágatta
egy veleszületett zsírdaganatát a melléről, s abban
furcsa dolgokat talált az orvos: szőröcsomót, apró
csontokat. Még tréfálkoztunk: talán új, az élők vilá-
gában ismeretlen valami akart ott megszületni, ha-
todik érzék, magnetikus leadó — és feltaláltuk a rá-
diót, ami még nem volt akkor. De váratlanul tünetek
jöttek, fejfájás, aztán bénulások, erre jól emlékszem,
ekkor hallottam először: szemfenékvizsgálat. És hogy
daganat keletkezett az agyvelőn. Ő maga referált
naponta. Nem volt túlságosan kétségbeesve, fiatal
volt, a kíváncsiság erősebb volt benne a félelemnél
és különben sem hitt a halálban, legalább tudatosan
nem. Egész virgoncan szavalta el egy délelőtt legfris-
sebb versét, ami ezekkel a szavakkal végződött, az
akkor divatos, borongós-pesszimiztikus-misztikus,
dekadens líra modorában:

*Nézek a tükörbe
Hosszan a tükörbe
Két karomat kitárom . . .*

„Tudod, — magyarázta élénken — ez azt jelenti,
hogy búcsúzom magamtól, úgy-e, hatásos?” Igen, a

vers hatásos volt, közös barátunknak, a csodálatosan nemes költőnek, e műfaj legnagyobbjának, Tóth Árpádnak is tetszett, de Havas Gyula nem írt több verset. Előbb a nyaka bénult meg és ferdült el, — legalább nekem úgy rémlett — aztán a lába, nem kelt fel többé, átlós vonalban feküdt, suttogva, dadogva beszélt, mikor meglátogattam, viccelni próbált és hunyorítani, de az egyik szemén már nem ment, ez a szem nyitva maradt, a szemhéj nem mozgott, úgy tetszett, mintha kiugrott volna kicsit. Mikor utoljára láttam életben, egész mozdulatlanul feküdt, alsó ajka el volt fordulva, mintha nevetne — és csakugyan nem is volt rosszkedvű, erőlködve és lihegve egy barátunkat próbálta karikírozni, aki félórával előbb ment el. Ennek a barátunknak ideges arc-rángatózása volt és szegény Havas Gyula furcsa fintorokkal igyekezett utánózni őt. Aztán a ravatalon láttam csak, borzasztó volt az arca.

Nem bírom tovább a megújuló, kényszerű erőlködést, hogy ezeket a képeket jól levetítsem. Kivánszorgok a fogaskerekűig. Leülök az állomáson. Dénes talán jön már a következő vonattal, híreket kapok, mert újságot nem olvastam három napja. Arra is gondolok, nem lehet a tompa, tespedő napokat folytatni a Havas-komplexummal: dolgozni kellene, délután majd diktálok Dénesnek. Nyitogatom a szemem, hogy noteszemben talán el tudok olvasni valamit, s lám, négy jókora betűvel egy szó, mintha azt suttogná: „Móni”. Móni, Móni, mi lehet ez? Mellette is van valami, de azt már nem látom — nini, ködlik

már, a feleségem említette néhányszor ezt a Mónit, hazajövet a klinikáról, ahol dolgozott .

Móni, Móni, csak ennyit tudok, hogy Móni, soha nem is láttam, mégis pár szóból nagy időközökben, ahogy felbukkan, eleven, összefüggő, folyamatos emlékem van róla, s ép olyan biztos és befejezett, mint szegény Havas. Pedig Móni, tudtommal ma is él.

Humoreszk? Nem, nem jó... de talán humoros rajz... és próbálom kompozícióba szedni a gyér adatokat.

Móni

Ott kóvályog valahol a tébolyda csendes osztályán, a folyosókon, bekukkant a termekbe, nyáron a kertbe kísétál. Nem nyugtalanít senkit, magától ritkán beszél. Huszonöt éve van az intézetben, szkizofréniás, több orvosgenerációt kibicelt ki, két tanár-változás is volt azóta. De Móni nem változott, legrégebb ismerőse ápolóknak, szolgálknak, érkező és távozó betegeknek. Fiatal orvosok enyelegve eltréfálnak vele, az újak is Móninak hívják, vezetéknevére senki se emlékszik, nem is fontos, lehet Lefkovits, vagy Perl, mindegy. Vagy hatvanötéves, de ez se jellemző. Ügyvéd volt, ezt mindenki tudja, néme-lyek ügyvéd úrnak szólítják. Tapasztalt, sokat látott beteg. Demonstrálásnál otthonosan jelenik meg, unatkozva tűri, ahogy a tanár, hallgatóknak, vendégeknek lelkesen és gyakorlottan magyarázza esetét. „Nézzék uraim ezt a tipikus tekintetet, járást, — menjen csak pár lépést, Móni — körülírt klasszikus kórforma.” Móni unatkozva nézelődik, de ha feleltetésről van szó és a jelölt dadog, visszafordul, s profilból, hogy a tanár ne hallja, szégyenkezve kicsit, ám jóakarata-

tól sebesen odamorogja a helyes választ, hibátlan orvosi terminológiával, az Ő betegségét.

A klinikán senki sem emlékszik, hogy Móninak valaha is lett volna látogatója. Feleségét régen elvesztette, rokonai, ha voltak, meghaltak, vagy elfelejtették. Elmebetegsége ártalmatlan lévén, ki is engednék időnként, de hova küldjék? Pénze, háza, lakása nincs. Régi élete, amiről senki se tud, oly nyomtalanul süllyedt el, mint a legendabéli Atlantisz. Ápolóknak nincs idejük, ha magában engednék sétálni a városban, elkódorogna, elfelejtene visszajönni, nem találna rá többé a társadalom. Tehát hagyják szegényt békében tölteni napjait és éveit.

Pedig valamikor, betegsége előtt tevéceny és becsvágyó lélek lehetett. Móni ugyanis, bármily furcsán hangzik, nem közönségesen művelt ember s műveltsége csorbítatlan még most is. Közvetlenül ez soha nem derülne ki, mert Móni nem beszél, s amit előtte beszélnek, közönyösen hagyja, mintha nem is hallaná. De ha — a kórforma szempontjából vagy kíváncsiságból — úgynevezett „műveltségi kérdést” intéznek hozzá, Móni megfelel a kérdésre s a legnehezebb kérdésnél se hibázik. Csak nem egyenesen felel: valami zagyvaságot mormol és ebbe a zagyvaságba belekeveri a helyes választ. Például azt kérdezik, „mikor volt a lipcsei csata, Móni?” akkor ő morogva hadarni kezd valamit, ilyesfélét: „leszakad a lámpa, ha tramliznak az

emeleten, nékem ne meséljenek, trágyahordó, ezernyolcszáz tizennégy, gőzmozdony.”

Vagy azt kérdezik, „mi volt Wagner Richárd főkövetelménye a művészettől, ügyvéd úr?” akkor ő morogni kezd: „négyen is leülhetnének szilvás-gombóc mellé, jönnek a tatárok, ki kell önteni a vájdlingból, *Gesammkunst*.” A betegekkel nem igen érintkezik, nem érdeklik, vagy talán túlságosan megszokta őket. Néha a nyugtalan osztályon vendégszerepel, nem mintha nyugtalanlankodna, csak a változatosság kedvéért. De itt se izgul fél, bölcs egykedvűséggel nézi a világ tarkaságának rögeszmékben kifejezett lelki térképét. Féleségem egy Laci nevű bolondról beszélt egyszer: „Veszedelmes, ravasz fráter ez a Laci, tudja, hogy bolond, visszaél ezzel és ebből az állapotából következő viszonylagos szabadsággal, törvényfölöttiséggel. Hosszú, nyurga ember, fiatal, hegyes, fekete kecskeszakálla van, különös keveréke Don Quijotének és Lucifernek. Fürdőköpenyben, hosszú karjait keresztbefonva, sunyi paripa-léptekkel sétál körbe, mindig a fal mellett, lábujjhegyen, órákig járkál így, mintha kalandos gondolataiba volna merülve, de mint aztán kiderül, semmi sem kerüli el a figyelmét. Olyan, mint egy nagy pók, aki áldozatot keres. És áldozat mindenki, akiről észreveszi, hogy fél. Ezekre utazik, kezdő orvosokra, akik először járnak a nyugtalan-osztályon, vagy nőkre, akik meg vannak illetődve az őrült-romantika hatása alatt. Ha ilyet lát, élénkebb lesz, nem tör

ki mindjárt, gyorsabban, de még óvatosabban folytatja falmellé-lapuló keringését, csak a szeme sarkából figyel. Egyszerre, mikor legkevésbé számítanak rá, kiugrik, az áldozatra veti magát, szétfeszített két ujjával szeme fölé bök villámgyorsan — az ijesztgetés fontos ennél a műveletnél és nem a szemkibökés, mert a rémületen visszahőkölő áldozat látványa akkor is ördögi kacajra ingerli, ha hozzáérnie se sikerült, vagy idejében lefogták. Egy ilyen kitörésnél úgy megijedt mindenki, hogy valamennyi ott tartózkodó beteg is az ajtóhoz rohant. Csak Móni maradt nyugodtan egy helyben, tekintetét se emelte fel, vállat vont, folytatta monoton morfondírozását.

Sok vizet nem zavar, baj sincs vele, de vannak megrögzött kívánságai, amikhez szerényen, erőszakoskodás nélkül ragaszkodik. Inkább szokásból, mert látszólag nem veszi észre, hogy soha nem teljesülnék kívánságai, — elfelejti őket, vagy titokban jól tudja, hogy nem teljesülhetnek? Ki mondhatná meg? Egyik ilyen szokása, hogy a vizitelő orvos körül lebzsel, türelmesen, feltűnés nélkül, — de mikor az orvos kimegy, odafurakodik hozzá, papírcédulát nyújt át. A cédulán saját írásával rövid igazolvány, mely szerint „57-es beteg (ő az) a mai napom, elhagyhatja az intézetet”. Ezt olyan mozdulattal nyújtja át, mint aki aláírást, vagy pecsétet kér, hogy érvényesítse az igazolványt, büszkén kimehessen annak birtokában. Ha visszaadják

neki aláírás nélkül, nem panaszkodik, szót se szól, zsebreteksi. Ismervén ezt a szokását, némelyik orvos alá is írja, vagy úgy tesz, mintha aláírná — jól tudják, hogy úgyse eresztik ki. De a furcsa az, hogy ezt mintha Móni is tudná: az aldírott cédulát éppen úgy zsebreteksi, mint a többi, nem is kísérli meg, hogy fölhasználja. Űgylátszik, elhomályosult lelke mélyén pislákol valami tudat, hogy csa,k tréfáról van szó úgysis.

Pedig, hogy a szabadulás vágya nem halt ki végleg hervadj szívéből, más, elmosódott jelek is mutatják. Nyáron szívesen botorkál a kert rácsa mellett, két rudat megfog, hosszan bámul kifelé s ő, akit a bentlakók nem érdekelnek, figyelmesen és behatóan, homlokát ráncolva vizsgálja a járókelőket.

És télen néha órákig áll, meggörbülve, szorosán a bezárt ajtó előtt — kulcscsikorgásra se ugrik el, sokszor ellöki őt a belépő alkalmazott. Lehajtott fejjel áll, nem veszi észre, ha szólnak neki, vagy félre akarják tolni. Egyszer megfigyelték, hogy ilyenkor a zárral és kilincsel van elfoglalva. A kilincset nem nyomja le, de a zárat megtapogatja.

És hosszan, makacsul, mint aki elfelejtette, hogy mit akar, csak annyit tud, hogy itt akar valamit — harag nélkül, sőt gyöngéden, de hosszan és makacsul s i m o g a t j a reszkető öreg ujjaival a kulcslyukat.

A feleségem egyszer megkínálta a csokoládéból, amit éppen majszolgatott és észrevette, hogy az öregnek nagyon jólesik a figyelmesség. Nem köszönte meg, de a következő vizitnél feleségem észrevette, hogy az öreg eltette a sztaniolpapírt, amibe a csokoládé volt: gondosan összehajtogatta és ott szorongatta a kezében.

Ettől fogva gyakran vitt neki nyalánkságot, eszébe jutott, hogy az öregnek nincsenek látogatói és így nyilván nem jut efféléhez.

Móni nem szólt, de mindig elfogadta az ajándékot, a burkolópapírt eltette és gyűjtögette. Hogy bizalma lassan és szerényen megerősödik, ezt abból vette észre, hogy ettől fogva a szabadulócédulákat kizáróan csak neki nyújtotta át, a többi orvost elhanyagolta. És néha tűnődve követte a termen át, mintha mondani akarna valamit-

De szóítlan maradt, a jóindulatúan enyelgő és tárgyilagosan tréfálkozó kérdésekre se válaszolt.

Feleségemben mégis kialakult a feltevés, hogy talán valamilyen érintkezést keres a beteg, miután sikerült bizalmát felkeltenie.

Egy napon tehát faggatni kezdte:

— Jó volt a múltkori teasütemény, Móni bácsi?

Móni szokása szerint valamit motyogott, amibe sárkeféről és általános választójogról volt szó, de mellékesen azért az is benne volt, hogy a teasütemény jó.

Ekkor rajtaütő orvosi kérdés következett, talán annak megállapítására, hogy a beteg lucidus pillanatában van-e?

— *Mondja, Móni bácsi, ki vagyok én?*

Móni egy pillanatra felnézett és ezúttal, talán először, bár tévesen, hosszú és nyakatekert halandzsa nélkül ezt felelte:

— *Brüll Malvin.*

Feleségemnek szöveget ütött a fejébe az ismeretlen név. Mikor kettő felé újból felment a kórterembe, eszébe jutott a dolog és mégegyszer megkérdezte tőle:

— *Móni bácsi, ki az a Brüll Malvin?*

És Móni felemelte a fejét és halkán és egyszerűen azt mondta:

— *Az anyám.*

A gyulák széke összeül

És mialatt odalenn a szanatóriumi hall homályában s odabent a koponya sötétjében lassan és szívósan dolgozik a végzet, odakünn megmozdul az a csodálatos valami, az Ismeretlen, amiről csak közvetve s nagyon hézagosan s még így is csak rövid ideig tudunk, aminek minden ember egyetlen központja és egyetlen bizonyossága: rejtelmes módon átrezdül a Külső Világ.

Bent a csontfalak közt valami történik. Hogy mi, én tudom legkevésbé, mások is csak sejtik. Valahol, a lágy gumihoz hasonló halmazállapotban, aminek formája feltűnően, szinte figyelmeztetően emlékeztet a dióbél fél gerezdjére (még a kanyargós rovátká-utak is megvannak) s színe is oly sárgás-fehér, mint a friss dióbél. Egy ponton megindul valami folyamat. Nem lehet tudni egyelőre, hol: belül a fél-gerezd két élesen szétváló negyede közt, vagy alul a lapos agyfenéken, melynek közepéről az a parányi mirigy függ, növekedés és nemi jelleg kormányzója. Lehet elől a kérgen, vagy belül a szürke állományban. Lehet hátul két pót-agy valamelyikén, de lehet lejjebb is, a nyúltvelő felé. Kis keményedés, velem-született, olyan, mint apró hiba a magon, soha nem

okozott zavart, most, életem delén túl, egyszer csak növekedésnek indul. Vagy hártýácska, váratlanul telítõdni kezd, hólyaggá fúvódik fel s a folyadék egyre szivároog belé valahonnan, nõ, terpeszkedik, helyei keres, mindent összenyom. Vagy meggörbült erecske, amiben a vér megakad, megalszik, egyre fejlõdik, egyre több tapad hozzá — két mellette futó ér, amik eddig párhuzamosan szaladtak a hosszú vezetékben, most összeérnek, egymásba öntik tartalmukat. Neki teljesen mindegy, hol kezdõdik, hol kapaszkodik meg, nekem nem. Az õ számára szövetekrõl van csak szó, anyagról, az a fontos, mennyivel erõsebb vagy gyõnébb szerkezete a környezetnél. Az én számomra izgalmas szerencsejáték, hogy a csontulett melyik rovatkájában állt meg a golyó. Mert ezek a szövetek alkotják együtt, amit én-nek nevezek: — az egyik gondolkodik és beszél, a másik számol, a harmadik képzelõdik, a negyedik vágyakozik és szenved, az ötödik emlékezik és mereng, a hatodik mámort szív magába éa kergeti a fájdalmat.

De mind ismerõs. És egyik se fogja fel közvetlenül kín és kéj formájában, ami az Ismeretlenben odakint történik.

A Valószínõtlen és Fantasztikus se tudja, hogy vele most valami történik: hogy a kis láncszem, ami valahol megrepedt, kiesni készül, valami kimutathatatlanul aprócska rezdüléssel megindította az egész nagy láncsort, amihez tartozik, mint ahogy az elpattanó apró villamosszíkra megrezegteti maga körül az egész Földgolyót és léggolyót.

És a láncsor ellenáll, anélkül, hogy tudná, vagy

akarná, a folytonossági hiánynak. A formákat kereső éiet, ugyanaz, mely életet olt, hogy éljen, most *egészen* tiltakozik a formátlan külső beavatkozás ellen — úgylátszik, mégis szüksége van rám, erre a kis sejtre, nem adja oda ingyen. A fajta, ahelyett, hogy felfalná, kiáll az egyénért, aki annyiszor állt ki érte. De a szándék csak a kiválasztottakban válik tudatossá.

Reggelre valahonnan a Zugligetből egy munkás mogorván ballag a város felé. A gyerek lázas volt reggel, torkát fájdtotta, nyafogott. Bemegy a gyermek-klinikára, — nyugösködött az asszony — úgyis útba esik, megkérded, mikor vihetem be holnap.

Nem szívesen megy be, jó volna inkább egy keserűre belógni a pálinkáshoz, de ha egyszer gyereket okozott az ember... ugyan minek kellett? nem elég, hogy elvette? most már itt a kényszer... Morog az ambulancia fapadján, felkötöttfejű kölyök sír, belesnyilal a szívébe — a simaképű, komoly, szép szál tanár elé már szorongva, áhítattal áll. Hát maga mit akar, fiam?... Méltóságos tanár úr, a gyerekek ... Jó, jó, hol a gyerek? Hát azt nem hoztam el, az anyjuk behozná holnap, ha úgy tetszik gondolni... Hát mi vagyok én, távcső, vagy orvos? Na, szaladjon haza és hozza el a gyereket... hol laknak? ... Zug ... hm... na várjon, majd délután kimegyek... Isten áldja, kérem a következőt.

Ahogy rendelés után a kórtermek felé siet, pillanatra elmosolyodik. Bolondok ezek a szegények — az

a munkás is — mit is mondott a másik a „rögtön-masinával”? pedig fel akartam írni, hogy elmesélem K. Fricinek ... igaz, hopp, jó, hogy eszembe jut... őt is meg kell látogatnom — hatkor a Zugliget felé menet, megállok a Central előtt, ott szokott üldögdélni... vagyis dehogy, hiszen valami van vele... Gyula futólag említette ... csak nem igazán? ... Mindjárt fel is hívom Gyulát, mondta, hogy neki hamarosan lesznek leletei... kérem kisasszony a telefont... Gyula? Itt Géza ... a K. Frici ügye iránt érdeklődnék... Igen ... igen ... igen... úgy? Hm — ez elég komoly. Tessék? Hogy éppen fel akartál hívni? ... Kit? Szóval összejöttök — hol? ... Értem ... hát legyen félőt... éppen meg akartam látogatni... szóval a Svábhegyen van, jó, hogy szólsz... de félőtre akkor én is eljövök oda... ilyet, ki gondolta volna, soha nem volt semmi baja... szervusz, köszönöm szépen.

Az Andrássy úton egy kereskedő kiáll a boltajtóba, sógorával beszélget. Á, nem megy ez sehogy — micsoda világ, kérlek, már ez a nyakkendő se megy, ami bombasiker volt, gyapjúból... az az író is akart venni féltucatot, nem láttam két hónapja, azt mondják, megdagadt a feje... hiszen nem is csoda a mai világban.

Félkettőkor indul a bécsi autóbusz. Házaspár búcsúzik, siess fiam, aztán nem tudsz beszélni, mit bámulsz? Az az angol repülőgép, de milyen alacsonyan száll, Istent kísértik ezek a veszett pilóták, oda nézz, a háztetőt súrolja ... ja, igaz. Arankát el ne fe-

lejtsd felhívni a klinikán ... Friciről? hát mondd el, hogy talán mégis jobb volna, hm ... különben ne mondj neki semmit, úgylátszik, nincs informálva — illetve óvatosan megmondhatod, hogy hívjon fel engem ... hát szervusz. Olga fiam... szervusz Jenő, jól viseld magad ...

A Krupp-művek ma reggel hat óta dolgoznak — belekezdtek az új típusú repülőgép-puskák gyártásába.

De valahol Helsingforsban, egy műszerész új szerszámon dolgozik izzadva, — nagyhírű sebész rendelte nála, jelentéktelennek látszó újítás, de újítás ... ez a tanár az utóbbi években kizáróan csak agyvelőt operál, az amerikai úttörő szép sikerei óta nagyon fellendült ez az ág. Most ennek a tanárnak eszébe jutott, hogy a fejtökés mozoghatna, elfordulhatna a nyelében, akkor be lehetne hajlítani, átgörbíteni a kisagy alá, nem kellene kiemelni, nagyon fontos... egész modern fajta műtetre gondol, amilyen még nem volt... az oldala is éles volna, nem csak a hegye — és elfér az érlelő ollók között... a műszerész szorgalmasan dolgozik, egyenletesen sivít a köszörű, feni a kést, a kés muzsikálva, sziszegve élesedik a köszörű alatt.

Hallottad, K. F.-el mi van? Na, mi lenne, hallottam valamit, de nem ízé... hogy nem ízé? Éppen csak vége van, kész... No, ne mesélj már ilyet! rémes, mik történnek ... És ahogy tovább megy, ruganyosabbakat, fürgébbeket lép, fütyörész, miközben a

fejét csóválja... Hát elmegy ez is, füttyöréshi szórazottan ... na, hála Istennek, meg lehetne most próbálni D.-t a helyére a lapnál — ejnye, szólok V. nek, küldjenek szegény K.-nak valamit, most nem igen dolgozhat.

A kis budai utcán ábrándozva egyedül jön lefelé a finom lírai költő... Rólam olvasott valamit, évre gondol most, mélyen és komolyan meg van hatva, végigfut emlékein. Velem való találkozásait csoportosítja ... Könny szökik a szemébe, érzelmek találkozása ... igen, ez nagyon szép volt... ezt ízé ... meg kellene valahol írni... nagyszerű, az Isten is nekrológnak teremtette, halála után rögtön odaadom a Szemlének ... szegény fiú ... igen, ez szép lesz kezdetnek, tulajdon novelláját idézve, a kisfiú, aki összerakott állvány tetejébe mászik, hogy ott trikójából elővegye a gyermekkori hegedűt... s ebben a pillanatban összedől az egész építmény... Hű! de találó! gyönyörűi és milyen alkalmas jelkép, egy nekrológnban az egész élete benne van ... És egész komolyan elérzékenyedik.

Így terjed a hullám a térben, de vájjon csak a térben? Nem ér vissza gömb-sugara az idő kiterjedésén át?

Vagy talán nem évezredek távlatából bukkant fel ez a négy komoly férfifej a hídfői kávéház csendes, magános sarkában? Nem ama *gyulák* gyülekezete, akik döntő csaták előtt egybegyűltenek, hogy megbeszéljék a tanácsot, amit a hadvezérnek adni kell, hogy diadalmasan kerüljön ki az összeütközés

mi, vagy legalább megmentse a bőrét? És tekintetbe veszik a táltosok és vajákosok jóslásait, komolyan forgatják az állati beleket, melyekben ott olvasható a jövőendő ígéje? ...

Kettőt csakugyan Gyulának hívnak. Szórakozott Gyula és Szabatos Gyula, a drágák — az egyik mindig mintha másutt volna kicsit, figyel és beszél, de fejét forgatja — ki tudja, mire gondol közben? A másik, mozdulatlanul, leszegett homlokkal, keskeny, szájjal, mint a Szabatos Gondolat elszánt bikája, néz szembe a Feladott Problémával, ami láthatatlan betűkkel oda van írva elébe az asztalra, mindig jelen, mindig a helyén, egy jottával sem több és nem kevesebb energiát folyósítva, mint amennyi a megoldáshoz szükséges. És itt van még Géza, szürke ruhában, mint rendesen, a munkás gyermekét már meg is vizsgálta közben, holnap befejezi tanulmányát a gyermeki csontok növekedésének feltételeiről. Ő a legcsendesebb, komolyan pislogva figyel, nagyon álmos, de nem alszik el, — ritkán szól, halkán és óvatosan, a magánhangzókat szívesen nyeli el, ezzel is spórol, fontosabb elintéznivalói érdekében. „Csecsemő” helyett azt mondja „cscsemő”. (Most azonban nem „cscsemőről” van szó, hanem „gyvelőről”.) Végre M. Endre, a zseniális sebész, magas, elegáns ember, arcán szellemes, szinte világfias fölény és gúny- Nagy ívben induló pályafutása most széles, egyenletes tempóban hajlik el ifjúi becsvágyak felől a férfimunka irányában. Világot járt, most is azért van itt, mert Bostonban tanítványa volt az említett professzornak, aki lendületet adott a modern agysebészetnek.

Már folyik a tárgyalás. Szórakozott Gyula fejét forgatja, tűnődik. Szabatos Gyula a már tegnap pontosan összegyűjtött és megszámozott leleteket forgatja az asztalon. Itt az agyfotográfia, a szemlélet, a belklinika jelentései, — végleges diagnózis még nincs, a fődologra nézve azonban, sajnos, minden egybevág.

Az agyvelőmről van szó és megint az agyvelőmről. Egy szó se esik rólam. Ez a négy ember úgy, ahogy itt ülnek, mind a négyen *szeretnék*, mint ahogy én szeretem őket, az egyik közülük testvéri gyöngédséggel, ami több elismerésnél és becsülésnél is, viszonzása egy elemezhetetlen vonzódásnak. Egy sincs köztük, akinek részvétét ne tartanám többre gyermekes lelkek rajongásánál — és mégis, ha így lát-nám őket, talán félreérteném, *többet* várnék a férfias szeméremnél, amivel tartózkodnak minden érzelmi reakciótól. Idegen azt hihetné, nem is ismerik személyesen a beteget, akinek sorsa fölött konzultálni egybejöttek, felszólítás nélkül, a beteg tudta nélkül, magánszorgalomból. Szórakozott Gyula csak a részletekhez szól, sóhajtva, feltételesen, mintha minden szót hajlandó volna visszaszívni, az első ellenvetésre. Úgy kóvályog „szerény véleménye” a tárgy fölött, mint őszi mező fölött a bánatos esti szellő. Szabatos Gyula vérfagyasztóan udvarias és határozott. Cscsemő Géza sűrűn bólogat és nagy erőfeszítéssel uralkodik magán, hogy el ne aludjon. A fölényes, remek sebész viszi a szót, példákat idéz, széleskörű tapasztalataiból merít. Ő már tudja, mit fog aján-

lani legközelebb, ha túl leszünk a diagnózison, aminek eredményében nem kételkedik.

— Tehát, uraim, — ha nem csalódom, elhatároztuk, hogy a kitűnő belklinikai leleteket ellenőrizzük és kiegészítjük egy speciális neurológiai diagnózissal — ha aztán ezt véglegesnek vesszük, dönthetünk a teendőket illetően. Sajnos, az a gyanúm, teendőkre lesz szükség, még pedig haladéktalanul. A papillának ez a rohamos romlása nem biztat semmi jóval. Lesz majd javaslatom...

— Az a kérdés, az anyagi körülmények... — sóhajt Szórakozott Gyula — lesz-e annyi pénz, ha...

— Ez második kérdés — mondja kurtán Szabatos Gyula — az első elintézése után kerülhet csak szóba.

— No igen... és a neurológiai vizsgálat... Küldjük el még egyszer R.-hez?

Fázik tőle, makacskodik, érthetetlen, hogy miért.

— Igen, igen, ez így szokott lenni... egyébként klinikai vizsgálat jobb volna... Nem lehetne a...

— Tudtommal az asszony fent van Bécsben, a Wagner-Jauregg-klinikán... Nem volna leghelyesebb, ha egyszerűen odamenne?

— De igen, nagyon helyes, az is fel van szerelve mindennel, ami kell... és P. zseniális diagnoszta. Akkor hát délután kimegyek a szanatóriumba és óvatosan megmagyarázom neki, hogy ez lesz a legjobb... nem gondold?

A habozó kérdés Szabatos Gyulához szól, akinek mereven, a láthatatlan szövegre szegezett tekintete fölött a vastag, egyenes szemöldök úgy sötétlik, mint

ellentmondást nem tűrő aláhúzás a mondat legfontosabb szavai alatt. Nem felel, ami nála azt jelenti, hogy a felajánlottnál tökéletesebb megoldást keres.

— Jobb, ha én megyek, — mondja percek után.
— Határozottan figyelmeztetni kell. Nem lehet habozni.

És délután ő jelenik meg a homályos hallban, ahol hármásban üldögélnek: két pompás, nagyszerű színésznő kis vitáját élvezem éppen — az egyik naiva, a másik drámai hősnő. Egyformán fiatalok, de a naiva olyan bámuló tisztelettel beszél a hősnővel, mint egy kezdő színinövendék az öreg, nagy tragikával. A hősnő levegő után kapkod felháborodásában.

— Halló, Gyula, de örülök ... Ülünk félre...

Sokáig leszegett homlokkal hallgatja, ahogy feccsegek. Aztán egyszerre felémfordul.

— Mondjad csak ... vidékre kocsizom holnap reggel, tíznap pihenőre ... nem jönnél velem?

Elnevetem magam.

— Azt hiszed, jó volna? Ezért jöttél?

Először láttam életemben következetlennek.
Mintha egy kicsit indulatba jött volna.

— Hát persze, hogy az lenne a legjobb ... vigye éi az ördög az egészséget. Pihenni kellene neked, nem gondolni semmire, nem látni embert egy darabig, nem tárgyalni, beszélni.

Azonban este élesen felharsan az interurbán telefon. Bécs hív.

Önagysága szavai nagy lendülettel, hevesen áradva bugyborékolnak a kagylóból.

— Jézus Mária... mi van magával? ... Most beszéltem Jenővel... hát maga nem értesít engem, hogy pangásos papillája van? Egy óra múlva indulok, hajnalban ott vagyok Pesten... Rémes, hogy valaki ezt csinálja ... Hogy lehet valaki ilyen ... két hete tudja és eszébe nem jut, hogy...

— Bocsánat, három perc...

Hajnalban önagysága nagy sebbel-lobbal beállít.

Vissza a tett színhelyére

És újra Bécs.

Este az Árpád sínautón érkezünk, kóválygok és szédülök — keservesen panaszkodom, hogy rossz ez a jármű, vízszintesen is himbálózik, nemcsak függőlegesen ráz. Nem hiszem el, hogy más ezt nem érezné, én is csak most, felzaklatott egyensúlyérzésemmel.

A Hotel de France-ban szállunk meg. Milyen szomorú ez a város, különösen errefelé, mindenki kedvetlen, gyanakvó. Hangosan szidom a rossz világitást utcán, lépcsőházban, szobában, míg észre nem veszem, hogy senki nem tiltakozik, zavartan elhallgatnak: akkor hirtelen elhallgatok én is.

Reggel tízre jelentkezünk a Wagner-Jauregg-klinikán.

Ahogy vonakodva, akadékoskodva, kifogásokkal és ürügyökkel halogatva a dolgot, végre mégis felkecmergek a lépcsőn, egyszerre mély csüggedéssel eszmélek rá, mi taszít úgy innen. Itt, ezen a lépcsőn álltam meg három héttel ezelőtt — három hete csak? Hihetetlen! Annyinak tűnik, mint egész életem odáig! — s mint valami viccet, groteszk gondolatot dobtam oda hetyke ötletemet: nekem agydaganatom van.

Tudom, hogy örülség, műveltségem és pozitíviz-

musom tiltakozik ellene: mégis (efféle babonák végigkísérték életemet) az a makacs gyanú kínoz, hogy akkor kezdődött a dolog, mikor ezt kimondtam — a gyermek akkor született, nem is akkor: *attól*, hogy megneveztem. A dolgok azáltal lesznek, hogy nevet adunk nekik és ezzel lehetségesnek tartjuk őket, minden, amit lehetségesnek tartunk, meg is történik. A valóságot az emberi képzelet teremti. Esetünkben olyanformán, hogy a kutatást egyirányba terelte, *el-terelte* más utakról, talán az igazítól.

Ezt a rögeszmét be kell vallanom, különben nem érti az olvasó s magam előtt is felfoghatatlan volna, hogy kísértetiesen szorongó érzésem, ahogy a kongó folyosókat járjuk, tisztára a bűnösé, aki visszatér a tett színhelyére. Nyugtalanul kérdezősködöm: itt van-e még az az orvos, az a titkár, az a kedvesnővér, akit akkor láttam.? Mikor kérdezősködésemet magam után nyomoztam öntudatlanul Igen, igen, tudom is nyugősnek érzem már, hirtelen kivilágosodik, mi már — az az ismeretlen beteg, ott a neurológiai osztályon, akinek az arca mégis ismerős volt... mi van vele? Kicsoda? Nem emlékeznek... Ebben a teremben volt? melyik ágyon? a harmadikon, aha! megvan! Diegel bácsi szegény! ó, az már két hete ... „Exitus” — az ápoló is így mondja.

A tanár úr csak délben érkezik, addig a bánatosarcú, halkszavú docens faggat, szemészek forgatják az arcom, mint egy elromlott fényképezőgépet. A szobában, ahol mindez történik, nagy a rumli, idegen arcok fájnak, fülem kínlódik a sok német beszéd-től, nagy megkönnyebbülés egy szerény, fiatal orvos, aki

megismer. Két éve van itt, egy felfedezését ellenőrzi, inzulinnal próbálja gyógyítani a szkizofréniát.

Végre jön Pötzl, a tanár. Érdekes fej, kifejezése, tekintete, mozdulatai telivér művésztípust mutatnak, — intelligencia, tehetség, szenvedés és önfegyelem sugárzik minden vonásából — a művésznek és az artistának ez a négyes, biztos „tünetcsoportja”, amiben rokon költő és ekvilibrista. Kissé szinte édeskésen túlzott udvariassága nem kellemetlen, mert rokon-szenves szórakozottságot sejtet, tiszteletet és részvételet gerjesztve a hozzáértőben. Szabadkozik, hogy ide-fárasztott, ha ideje engedi, ő keresett volna fel szálláson: egyébként jól tudja, ki vagyok, talán én is tudom, hogy édesapja Bécs egyik legismertebb humoristája volt. Orvosi dolgokról szó se esik, mégis pár perc múlva olyan biztonságban kezdem érezni magam, mint a vergődő hajó utasa, aki értesül, hogy a kapitány személyesen vette kezébe a kormánykereket. Szobát akar nyittatni a vizsgálat tartamára, de rögtön beleegyeznek abba is, hogy kétnaponként éjszákára hazamehessek a szállodába.

Ez a látszat-szabadság tartja bennem a lelket a most következő héten. Különben elveszettnek érzém magam. Mert a vizsgálat most nem óvatos, gyöngéd, leplezgető, enyelgő játék, mint otthon, ahol mindenki ismer és szeret, mindenkit ismerek és szeretek. Ezeknek *eset* vagyok, semmi más, egy csomó lelet, bortáskában. Olyan vagyok, mint a katona, aki parancsra bevonult és akit most most beöltöztetnek és kiképeznek, mielőtt a menetszázadba osztják. Vagy

megint csak mint a bűnös, akinek hivatalos ítélete még nem érkezett le, de már el van marasztalva, büntetését tulajdonképpen már megkezdte.

Maga a börtön (persze csak per analógiám, a magamfajta impresszionista szemével) külső lát-szatra erősen emlékeztet a régi, inkvizíció korabeli intézményekre. Élvezettel hasonlítgatom a vizsgálóműszerekkel zsúfolt szobákat kínzókamrákhoz, minden képemet innen veszem. Megállapítom, hogy szobámban olyan magasan van az ablak, mint ezekben a pincékben volt s a jámbor ápolókat átlátszó humorral ugratom, mint pribékeket. A szem- és fül- és idegvizsgálatokat már könnyedén veszem, mint a rutinié, fölényesen, viccelve. De egy délelőtt abbahagyom a viccelést, csodálkozva figyelni kezdek. Egész új dolgokat kezdenek. Ez eddig nem volt. Szaglásomat veszik elő, meg tudom-e még különböztetni a fokhagymát a szárocától? Aztán ínyemet vizsgálják, nem zavarodtak-e össze az ízképletek? Végre furcsa kérdések következnek: hirtelen kell felelnem, összeadottnak, kivonatnak velem, íráspróbát vesznek, majd megkérdezik, tudom-e, ki volt Napóleon?

Mi ez? Intelligencia-vizsga? Beszéd- és értelemgyakorlat? Hát már itt tartunk?

Itt bizony.

És ettől fogva görcsösen és feszülten figyelni kezdek, résen vagyok, vigyázok. Megfontolom minden szavam és minden mozdulatom. Másnap, mikor újabb reflexkihallgatásra visznek, már úgy viselkedem, mint a gyanúsított. Tapasztalataim, a sok pesti vizsgálat segítségemre vannak, tudom előre, mi kö-

vetkezik, színészkedem, megjátszom, mintha *nem* tudnám, miről van szó, aztán keserves fáradtsággal olyan reflexet produkálok, mint egy egészséges ember. De nem hagyják magukat félrevezetni, a szép reflexre, amit büszkén kivágok, hallgatnak és tovább vizsgálják. Később tudtam meg a diagnózisból, hogy egy otromba keresztkérdésre „buktam le” (hogy az argót használjam), ami döntő bizonyíték lett ellenem. A *dysmetriára* nem vigyáztam! Ez egy jelentéktelennek látszó tünet, a beteg, ha behunyt szemmel vízszintesen kinyújtja a karját, az egyik kezét parányival feljebb emeli. Semmiség, úgy-e? És mégis csalhatatlanul azt jelenti, hogy az agyvelő ugyanazon oldalán, rendszerint a kisagyban, üzemzavar állott be. De nekem elkerülte figyelmem a hozzátartozó *hidegvízpróba* (a Nobel-díjas Bárány találmánya), mikor a fülembefűjták.

Érdekes újságot észlelek magamon: gyakran álmodom s ami figyelemreméltó: jól emlékszem álmaimra, nagyon is jól, élénkebben néha, mint arra, ami napközben történik. A kép éles, álmomban ép a szemem. Milyen erős, éles, világos például ennek a mai álomnak emléke is. A fények és árnyak elosztása tisztább az álmodott képeken, mint a valóságban megtörtént eseményeken. Valami politikai párt élére kerültem, nagy beszédet tartok a parlamentben, szavaim tiszták, logikusak, meggyőzők — szép, kerek, szabályos taglejtésekkel szónokolok. Reformokat terjesztek elő, jól emlékszem, miről van szó, már-már szavazásra kerül a sor, ügylátszik, én leszek a miniszterelnök. Ekkor véresszemű, duzzadt fráter ug-

rik fel, nem is az ellenzéki padsorokból, középről, az asztal alól bukkant elő, a süllyesztőből. Zavaros halandzsát kiabál rekedten, nem értem, szája mint fekete örvény, tátog, ezeket a szavakat hallom: „tüneti kezelés”, „tüneti kezelés”. „Elég volt a tüneti kezelésből, le az uracsokkal, le az uracsokkal, kivágni, kivágni”. Csitítani próbálok, meggyőzni, de csak legyint dühösen, mintha hitvány nyávogás zavarná és ekkor meghökkenve veszem észre, hogy csakugyan nyávogok. Apám integet a sötét ajtóból, szájára mutatva, rémülten, hallgattassam el a kiabálót, de legalább is szóljak rá, hogy ne dobogjon és dzsiggeljen, mert Gasparecz, aki alattunk lakik, felébred és feljön. Nekem is eláll a szívverésem, gyerekkoromban csakugyan sokat emlegették Gaspareczet. A szónok pedig egyre sebesebben dzsiggel, már nem is beszél, vigyorog és dzsiggel, de az én torkomból erélyes rendreutasítás helyett egyre vékonyabban és élesebben kacskaringózik a nyávogás, míg fel nem ébreszt.

De jött utánam és jár utánam, mikor apró léptekkel csoszogok végig az Alser-Strassen, jár utánam ébren is a nyávogó unalom. Mert kezd nyávogássá és unalommá válni az egész, valami láthatatlan kéregető kintornát tol utánam, csak akkor hallom nyikorgását, ha megyek: eltűnik és elhallgat, mikor toppanva megállok és hátrafordulok. Unom, unom ezt az egészet, unalmas a betegség és unalmas a halál is, nem rémületes, nem megrázó és felemelő és lesújtó, csak unalmas, mint egy gyáva, alattomos, kuncsorgó eb, ami nyomóban kullog.

És unalmas, hogy befelé járok, s mert nem látok jól, korrigálni se tudom már léptemet és folyton lebecsítom a kocsiútra, vagy nekimegyek a falnak. És unalmas, hogy szemérmesen a sarokba megyek vagy elrejtőzöm, órákra, a hideg mellékhelyiségen — és unalmas a sofőr, aki részvétellel áll, mikor kiugrom a kocsiból, lihegve — unalmas Buddha és Confucius, unalmas szembenézni vele és unalmas hátatfordítani neki — jöjjön inkább Demokritos vagy a másik pogány, aki üres, vak szemeit 'fitymálva és kihívóan és kárörömmel mereszti immár a szikrázó nap felé, amitől a látó megvakul!

És egy reggel duhaj kedvvel ébredek. A kedves, fájdalmasszemű, de folyton halkán röhögő Jóskának, régi pajtásomnak mesélem (mindig feljön reggel hűségesen a szállodába), mit álmodtam már megint: Ide hallgass, megyünk fel, mint rendesen, őnagyságával a klinikára tíz órakor. De csodálatosképpen Pötzl már bent van, édeskésen mosolyog, mégis láthatóan mérgelődik, amiért elkéstünk. Őnagysága szabadkozik, ó, garnichts, garnichts, Gnädige, parancsoljanak, tessék parancsolni, de én érzem, hogy valami baj van, nem mutatom, előzékenyen mosolyogva és tréfálkozó, csevegő hangon kezdem neki felsorolni a tüneteket, közben szedegetem a leleteket, mint egy könyvügynök a prospektusokat és magyarázgatok, ajánlhatom neki, hier Röntgenbefund, nichtwahr, auch erwähnungswert. Ő nagyon udvariasan összehúzott szemmel figyel, egyre jobban hadarok, érzem, hogy valami nincs rendben, az arca elsőtől, hová a csudába tettem és egy egész jelentékte-

len leletnél egyszerre csak kitör a botrány. „Hier Patellen-Reflex...” Megpróbálom szépíteni a dolgot: „apart, sehr hübsch, wirklich ... ich würde sehr empfehlen...” de ő már feláll, iszonyú magas, előre-hajlik, kinyújtja a karját, hosszú ujjai meggörbülve reszketnek. „Wa ... wa ... as? Pat-tel-len?” üvölti egyre emelkedő hangon — „Marsch hinaus!” Ónagysága csitítani kezdi: „Aber Herr Professor... ich als Ärztin”, de ő már nem lát és nem hall, nekünkront, rémülten hátrálunk, aztán rohanni kezdünk a lépcsőn, lefelé — ő mint egy örült utánunk, óriási alak és egyre jobban ordít, magyarul káromkodik, nagyon csúnyán és rugdal: megbotlunk, gurulunk le a lépcsőn, aztán ki az utcára, csak a lábát látjuk, ahogy két méternyire rugdal kifelé és a hangja végigsüvíti az utcán: „Nesze nektek!... Nesztek Patellenreflex”.

Délelőtt álmom hatása alatt csárdás jókedvem van a klinikán, nem merem bevárni a tanárt, félek, hogy a szemébe nevetek. A bánatosképű, halkszavú docenst nem hagyom élni, addig ugratom, évődöm vele, míg elneveti magát. Utána elvörösödik és szokatlanul emelt hangon, szinte haragosan rámszól: „Ich muss sie aufmerksam machen, Sie sind schwer krank — sie sollten nicht so lustig sein”. Kicsit csendesebb leszek, de hazakéredzkedem ebédre.

A kocsiban sértődötten dohogok. Schwer krank — nevetséges! Hiszen még nincs diagnózisom! mi köze hozzá? majd ha diagnózisom lesz, úgy fogok viselkedni, ahogy illik. Egyelőre beteg vagyok, semmi

több. Betegállomány, különben ugyanannyi, mint más úriember.

Önérzetesen szegem fel a fejem, émelygek — hát aztán?

Hát igen, émelygek kicsit — beteg vagyok, ennyi az egész. És ha az vagyok — talán nincs jogom hozzá? mint akárki másnak? akár meg is halni? ... ha csak ennyi volt az egész... ezért nem volt kár, igazán... és ha csak ennyi voltam, mint ti, hencegő, fölényes egészségesek, akkor meg pláne nem kár értem ... Talán azt hiszitek, többre becsülöm ezt a rongyot, mint azt a rongyot, amit ti ráztok előttem nagybüszkén?

Halló... bleiben Sie stehen!

Kikecmergek a kocsiból, odaállok a forgalmas utca szélére és hányni kezdek, hetykén, szemtelenül, szemérmetlenül. Az emberek megállnak, némelyik megütközve csóválja a fejét, mások csak bámészkodnak. Egy inas röhög. Csak bámuljatok — gaffen sie nur, Herrschaften, hányok, mit szóltok hozzá? Hát aztán? Beteg vagyok, betegállomány, nekem szabad, nektek nem szabad, — nézhetitek, kiadom, — tessék, tessék besétálni — itt látható a véleményem rólatok, magamról, az egész életemről, úgy, ahogy sikerült, ahogy itt áll most a bécsi utca szélén és köszönettel visszaköpi a csodálatos ajándékot, amire olyan büszke volt, aki adta, ami ennyit ért annak, aki kapta.

De este nyolc óra felé a hideg márciusi szélben ott ülök mégis a Café de France terraszán. Nem tréfalok és nem káromkodom már, hallgatok. A fejem

fáj. Csodálkozva figyelem a fájást, hogy ez is lehetséges. Soha nem tartottam volna lehetségesnek, hogy ilyen mértékben... és az ember mégis eszméletén van és gondolkodik is. Gondolkodik és figyel és számításokat végez. Az acélabroncs, ami a koponyámat szorítja, apró roppanásokkal húzódik össze. Meddig tud még összehúzódni? Számolom a roppanásokat. Még kettő volt azóta, hiába vettem be háromszor abból a kombináltból.

Előveszem az órám, leteszem az asztalra.

— Morfiumot kérek — mondom nagyon nyugodtan és hidegen és ellenségesen.

— Nem lehet! Tudja, hogy nem lehet! Mi jut eszébe? Mit akar azzal az órával?

— Három percen belül morfiumot kérek.

Habozva, nyugtalanul néznek rám, senki se mozdul. Három perc elmúlik. Utána még tíz, ekkor nyugodtan elteszem az órát és imbolyogva felállók.

— Vigyenek a Fiakker-bárba. Ma este szórakozni szeretnék, azt mondják, nagyon jó.

Felszabadulva ugrálnak fel.

Senkinek nem árultam el, azóta se: a három perc elteltével el voltam szánva — először és utoljára életemben — hogy amennyiben további tíz percen belül nem áll ki a fejfájás, a legközelebbi villamos elé vettem magam.

Soha nem derül ki, megtettem volna-e? Mert a fájás hirtelen, villanásszerűen kiállt.

Beteglátogatók

Nagy meglepetés. Az izgalmas napon egy hét múlva, mikor a tanár színe előtt megjelenünk, hogy ítéletemet meghallgassam, kiderül, hogy ítélet még nincsen. Kupolaformán, mintegy imádkozva összeillesztett ujjakkal, édeskés mosollyal és nagyon nyájasan a művészféjű Pötzl rövid, óvatos ismertetést közöl, eddigi megfigyelésekre hivatkozva. Ő úgy látja, mintha jobboldalt folyadékkal telt hólyag terpeszkedne a kisagyon. Egyebet is gyanít, erről most nem nyilatkozik. Mielőtt végleges elhatározásra bízattatna, szeretne egy kísérletet tenni. Hátha fel lehetne szívatni a folyadékot belső úton, a hólyag összelapadna, felszabadulna a nyomás. Ezüstkenőcsöt ír fel, vízelvonót, ezzel egy hétig kenni kell magam, diétán élni, talán sikerül. Egy hét múlva jelentkezzem újból.

Egy hét sok idő, szenvedélyesen ragaszkodom hozzá, hogy Pesten szeretném eltölteni. Az utazáson nagy ügyel-bajjal átvergődöm, de otthon most már ágynak esem, nincs kedvem többé felkelni. Kétnaponként testem más-más részén dörgölik belém, félóraig, a szürke zsiradékot.

Idegen, kietlen érzés és mégis boldogító, hogy nem dolgozom. Terveim sincsenek, semmi felelősség.

A kenőcs, úgylátszik, jót tesz, néhány tünet elmarad, egy teljes napon át gyomrom se émelyeg. Nem erőltetek semmit, lustán, tompán heverek, figyelem az embereket.

Mert nem vagyok ám egyedül. Látogatók serege népesíti be három szobám, Reviczky-utcai szép úriházbán, ahol lakom. Egyre többen jönnek, nagy örömmre — mulattat és foglalkoztat ez a sok ember. Könnyen és szívesen viselem el a fáradtságot és kimerültséget, késő este, mikor magamra hagynak. Egyre szól a telefon és ha félóráig nem szól, magam veszem fel, hívom a vendégeket.

Mint inyenkedő szakértő, élvezettel kóstolgotom a karaktereket. Tisztában vagyok a helyzettel. Pozitív és negatív előjellel, a legizgalmasabb emberi képesség, a *részvét* dőzsöl, lakmározik, a részvét üli orgiáit betegágyam körül, karszékekben, pamlagon összezsúfolva, ágyam szélére telepedve. Két véglet alakul ki, a duhaj, nagyhangú, tréfáló részvét, mely fölényes biggyesztés és legyintő lekicsinylés mögé rejti a páni rémületet, ami mindenkit elfog a mindnyájunkra leselkedő nagy Talány közellétében. És a másik, csendes és komoly, ez a bátrabbik, mely tisztázta szívében az igazságot, hogy tudniillik önzés nélkül nincs részvét, hogy utóbbit idősebb testvére, a személyes halálfélelem mutatta be nekünk, gyermekkorunk alkonyán, az első veszedelem napjaiban, azóta ismerjük.

S egy harmadik: őszinte, egyszerű, elfogulatlan. Rokonomtól reggel levél érkezik. Hallja, hogy hama-

rosan elutazom. Reméli, nem akarom őt cserbenhagyni, tekintettel a komoly helyzetre. Okvetlenül gondoskodjam róla, hogy ő elutazásom napján 300 pengőt kapjon.

Ez legalább világos beszéd, nem kell hozzá lélektani vegyelemzés.

Négyen-öten bent üldögélnek szobámban, mások az ebédlőben uzsonnáznak, pálinkásnak, esetleg bridzselnek. Imádom ezt a mozgalmat, még ma is hálás vagyok nekik érte. Bébinek, aki finom ösztönnel megérzi, hogy minél könnyebb és mégis minél borsosabb lelki kosztra van szükségem: nemcsak maga szolgál vele, ismeretleneket hoz magával, most látom őket először. Ép ez a kedves, benne vagyok az élet sodrában. K. Rózsának, aki kölnivízzel, gyümölcszel, házikabáttal kedveskedik, Lacinak, aki irodalmi pletykát közvetít, Oszkárnak, aki vicceket hoz és kollégáimat utánozza, Bandinak, aki késsülő regényéről referál lelkesen, Andornak, akivel emlékek korhadó zamataját ízlelgetjük, mint gourmet az „érett” sajtot. Becsvágyam, hogy ne unják magukat és nem is unják, erről gondoskodom — régi ellenségek békülnek ki nálam, az általános jó hangulatban. Akit csak lehet, ott tartok vacsorára, a beszélgetés benyúlik az éjféle órákba.

Közben a megbolygatott külső világ halkán, csendesén, észrevétlen végzi feladatát.

Néha úgy rémlik, mintha nem menne simán. Mintha vitáznának fölöttem, mintha a rendkívüli

parlamentben, ami összeült, hogy döntést hozzon életem és halálom kérdésében és ami most permanens ülésben tárgyal, — persze egyik se tudja, hogy képviselője ennek a parlamentnek — módszerpolitikai vita folynék. Két fontos pont körül: mi a teendő s ha ez eldől, hogyan vegyenek rá, óvatosan, hogy a határozatnak alávessem magam?

A Gyulák kétszer is, külön-külön, meglátogatnak, de szó sincs a jövőről, tréfálunk és vitatkozunk, sejtelmem sincs róla, mi a véleményük. Ellenben egy reggel mégis felkászolódom, bevitetem magam a szerkesztőségbe. Milyen kedvelek és jók és tapintatosak, még arra is gondjuk van, hogy a részvét ne nyilatkozzék meg feltűnően, nem állnak körül, nem bámulnak, mint csodát, mindenki úgy végzi dolgát, mint rendesen. Csak Láng titkár úr hallgat el pillanatra, mikor a főszerkesztői ajtó kilincsét nem találom meg. Az egyik főnök, mintha csak véletlenül jutna eszébe, mert éppen meglátott (hopp, jó, hogy itt vagy, gyere csak fel a szobámba!), becsukja az ajtót, aztán felszólít, hogy menjek át most mindjárt a nagynevű sebésztanárhoz, már tudni fogja, miről van szó, megemlítették neki. Bármit mond, ne aggodalmaskodjam, ők mögöttem állnak és pénzre se legyen gondom.

Bevánszorgok a klinikára. A tanár urat a folyosón csípem el. Szikár, katonás, nagyon kedvemre való ember. Egyszer novellaformában meg is énekeltem, mint mesterségének valódi művészt, egyéniséget. Kertelés nélkül megmondja, mikor meglát, hogy neki is ez jutott eszébe.

— Ahá... hát itt a bűnös. Mondják, rólam írta

azt a... na mindegy, fő, hogy jó írás volt. Hát mi jót hozott?

— Volna egy ritka, szépen fejlett daganatom tanár úr részére, ha érdekli... gyűjtőknek való példány. Olcsón megszámitánám.

— Aha, aha. Hát lelkem, én szóba se állok magával. Ne gyulladjon be azért, úgy értem, szóba se állok, amíg tökéletes diagnózist nem hoz. Tervrajzot, mérnöki művet, ami pontosan megmutatja nekem, hol nyissam ki a fejét, a fejről van szó, ha nem csálódok és mit találok benne, ha kinyitom. Mint az artézi kútnál. Előbb a varázsvesszővel végezzenek az urak, aztán jövök én a fúróval. Hát viszontlátásra.

Okos, száraz keze keményen megszorítja a kezeimet. Honnan ismerem én ezt a nem gyöngéd, határozott, de megszegyenítően bizalomkeltő parolát? Igen, a tulajdon novellámból, ahol a duzzogó tanársegéddel kezel, kinyújtja a paplan alól.

Sokkal ruganyosabb léptekkel mászok fel otthon a lépcsőkön. Úgy érzem, nem fogok már habozni, ha mégis arra kerül a sor... Bár hiszen... Két nap óta egész túrhetően érzem magam, ez a kenőkúra, úgy látszik, használ. Mindegy, az a fő, hogy most már mindenesetre tudni fogom, hová forduljak.

De a titkos parlamentben szavazás lehetett közben és a szavazás eredménye — bár senki se tudta, hogy bent van a szavazóbizottságban — másképp ütött ki, más irányba terelte sorsomat.

Óvatos üzenet érkezik a Gyuláktól, ők, persze megint csak „véletlenül”, megint csak „beszélgettek”

rólam és közös barátunknak, a már említett sebésznek eszébe jutott amerikai tanulmányútja, amikor is Cushingnak, a modern agysebészet úttörőjének aszisztált, több kitűnő tanítvánnyal együtt. Cushing... Cushing ... ismerős név, hol is hallottam? ... *Aha!* Az a keskenyfilm, amit láttam, hát nem furcsa véletlen a Földgolyónak, ennek a nagy koponyának a másik oldalán egy ember, aki harminc éve gondol az én kis koponyámra és dolgozik érte, anélkül, hogy tudna róla — és itt, ezen az oldalon: én, aki félórára betévedtem abba az amatőrfilmklubba ... Igen, igen, érdekes, de most nem erről van szó. Hát miről van szó? Arról, hogy írtak ki Amerikába, hogy amennyiben mégis és esetleg... nem, nem úgy, hogy Bosztonba fogok utazni, bár azt se kell teljesen kizártnak tekinteni... hanem úgy, hogy van ennek a Cushingnak egy tanítványa Stockholmban ... Micsoda? Stockholmban?... Igen, igen, nem kell ugrálni, hiszen ez csak egy kombináció ... Úgy látszik, Cushing maga nyilatkozott erről a tanítványáról, legalább olyan kitűnőnek tartja, mint önmagát, csak agyat operál és a felszerelése világviszonylatban is első.. Szóval, izé... ezzel már leveleztek, M. ismeri Bosztonból ... Micsoda? Már leveleztek? Igen, leveleztek, előrelátónak kell lenni, ez nem azt jelenti, hogy most már okvetlenül... hm, érdekes. Hogy hívják azt a stockholmi tanárt? Olivecrona. Herbert Olivecrona. Oliven? Nem, csak Olive. Furcsa név, de szép. Olajkoszorút vagy olajkoronát, vagy olajfalombot jelenthet magyarul, vagy talán hódolati olajágat. Tetszik nekem ez a név, patetikus, éppen azért tetszik. Ma-

gas, görög arcélú férfinak képzelem. Igen ám, de hiszen ez mind afféle akadémikus képzelődés, feltéve, hogy rákerül a sor, honnan veszek annyi rengeteg pénzt, ami ekkora útra kell? Kiadóm előzékeny, de még efféléről egyelőre nem volt szó és a pesti tanárral való tárgyalás után nem is merném szóbahozni.

Ekkor váratlan fordulat. Úgylátszik, a parlament Alsóházának működésébe beleszólt, önmagától, a Felsőház.

Ötödnap nagy öröömre (bár sejtelmem sincs, minek köszönhetem) megjelenik betegszobámban ... a grófnő legrégebb, legmagasabb polcokon szereplő magyar arisztokrata család tagja. Nem ennek örülök, hanem mert igazán kedves, okos, melegszívű asszony, régi ismerősöm. Kettesben teázunk, közvetlenül és minden betegnek járó ceremónia nélkül csevegünk. Egyszerre csak kiderül, hogy egész jól tudja, mi bajom, hát hogyan, házi orvosuk, a jeles sebésztanár, pontosan megmagyarázta neki. Hát mit szói hozzá, próbálok gáláns, hányaveti fölénnyel napi-rendre térni. De ő csodálkozik ezen. Kérem, ez nem tréfa. Maga nem gyerek és tudtommal nem is gyáva. Természetesen azért vagyok itt, hogy erről beszéljünk. Igenis, nagyon komoly a helyzet. El kell készülnie rá, hogy meg fogják operálni. Ezt is tudja? Beszéltem az orvossal, tudom, hogy esetleg Stockholmba fog utazni. Igen, de ... Kérem, ez rendben van, ezt már elintéztem. És a legelőkelőbb írótl említi, aki felhívta a napokban ebben az ügyben. Beszéltem a miniszterrel és még másokkal... (Kiderül, anélkül hogy akarná, napok óta csak ezzel foglalkozott.) Termé-

szetesen minden rendben van, annyi pénz lesz, amennyi kell. Érdekes, mindenki egyetért, az egész mozgalmat egy olyan úr kezdte, aki halálos haragban van azzal, aki aztán folytatta... Ezen a ponton megszünt az ellenségeskedés.

Nem tudok felelni. Készenlétben tartott tréfás megjegyzéseim eláztak. Szótlatlanul szorítunk kezet.

Meghatottságomat enyhíti az a rögeszmém, hogy hiszen mindez úgyis csak afféle „esetleges” feltevés. Hiszen még nem volt határozott utasítás, majd én megmutatom a társaságnak, éppen azért, mert ilyen kedvesek és jók, hogy nem kell engem féltetni, kivágom én magam a slamasztikából. Lám, milyen jól hat a szürke zsiradék, ma se volt különösebben kellemetlen tünet. Még ugrató tréfára is kedvem kerekedik. Hallom, Sándor barátom érdeklődik a telefonon, virtuóz író, egyik kedvencem a stiliszták közt. Oda veszem a készüléket ágyamba, eszembe jut, valaki mondta, mennyire sajnál, de éppen ezért fél felkeresni, „fáj neki a hőst véribe látni”. Te vagy az? — kérdelem síri hangon, mintha kriptából beszélnék. „Ajajaj ... jaj ... jaj... Sándorkám ... végem van ... vé ... é ... é ... gem va .., a ... an „„” Elfelejt felelni, szinte látom, hogy elsápad a másik készüléknél. Váratlanul fordítok a hangon, csevegő, vidám modorban folytatom: „na igazán nem szép tőled, meg se látogatod öreg barátodat, mi újság nálatok?” Fel szabadulva nevet, öt perc múlva megérkezik, pompásan mulatunk.

Később többen jönnek, teázunk, a hangulat emelkedett, R. doktort jelentik, a kiváló szemészt. Tessék,

legyen szerencsém. Nagyon örülök, tanár úr, talán küldjem ki a vendégeimet? Hát... egy félórára, ha lehetne, szeretném megnézni a fundust.

Sokáig, nagyon hosszú percekig mereszti belém a szemtükör villogó lámpácskáját. Türelmetlen vagyok, szeretnék már egy mulatságos történetet elmondani.

Végre abbahagyja. Körülményesen megtörli a készülékét, visszarakja a kazettába.

Szembefordul velem. Térdére csap, mosolyogva néz rám. Hála Istennek, végre valami kellemeset is hall majd az ember.

— Hát, kedves mester, a papilla megint két és fél dioptriát romlott. Elfajulási pontok is vannak már.

— Ugyan.

— Igen, A múltkori változáshoz képest negyed-annyi idő alatt.

— No de ha tekintetbe vesszük ...

— Várjunk csak. Orvosi kötelességem közölni kedves mesterrel, hogy *amennyiben tíz napon belül nem vágatja ki az agyvelejében fejlődő daganatot, három hét alatt véglegesen megvakul. Úgy tessék érteni, hogy teljesen. Mint az éjszaka.*

Nem szólok, mégis felemeli a kezét, mint aki még nem fejezte be.

— Pardon. De ez csak az első tünet lesz. A teljes megvakulás. Utána, további két hét múlva sorban, egymásután jön a többi... teljes bénulás ... megbutilás ... és végre ...

— Köszönöm, ne tessék folytatni. Megértettem, tanár úr.

Valaki bekopog. Jöhetünk már? Igen, tessék, készen vagyunk.

A vendégek vidáman betódnak.

A halál megkísért

Közjátéknak vagy álomnak kellene neveznem ezt a rövid fejezetet, vagy zárjelben közölni az egészet, mert így történt: zár jelben, elkülönítve, igazán álomszerűen. Ma se értem, miért volt és mit jelentett. Elmondom megjegyzés nélkül.

Másnap reggel történt, két nappal elutazásom előtt.

Tíz óra felé egy urat jelentettek be.

Kiderült, hogy tanársegéd valamelyik vidéki vagy talán külföldi egyetemen, eddig nem hallottam a nevét.

Fiatal ember, aligha több harmincnál.

Rendkívül választékos, ruhában, viselkedésben, Tökéletesen szabott zakó, nem feltűnő, rendkívül ízletes — talán csak a kihajtó szélesebb egy gondolat, mint ahogy szellemi munkát végző embernél megszoktuk. Kettéválasztott haja sírna és hibátlan. Sza bályos, komoly arca, mintha az öltözék kiegészítése volna és nem megfordítva.

Ő magyarázza meg, szerényen, de valami elnéző jóakarattal, hogy tudnom kellene létezéséről, ha normális állapotban lennék. Már találkoztunk, csak per sze elfelejtettem, ez érthető, ő egykorú ismerősünk

tol hallotta, hogy beteg vagyok, azért jött föl, hogy — ha megengedem — megvizsgáljon. Nem merek ellenállni, mert valahogy az jön ki az egészből (bár ezt nem mondja ki), hogy az illető, akivel beszéltem, egyenesen felküldte hozzám.

Egyébként az egész beszélgetés furcsa. Bár olyan tartózkodó és közvetett, mint egy kínai diplomata, az a furcsa dolog alakul ki, hogy negyedóra múlva mindent tudok róla, ellenben nem sikerül eltalálnom, mennyit tud ő az én esetemről? Mihelyt efféléről kérdezem, elhallgat, akár egy nyomozóközeg, akinek ki van adva, hogy nem szabad elárulnia magát, a birtokában levő adatokat illetően. Soha még nem láttam orvost, aki a hivatás magasrangú, szinte papi jelentőségét ilyen komolyan vette volna a beteggel szemben. Mindenre kitérő választ ad, vagy nem válaszol. De csak rám vonatkozó kérdésekre, őróla, bármily szerényen és óvatosan adagolja a szót, mégis megtudom, hogy fiatal kora ellenére igen fontos és jelentékeny szerepet tölt be az intézetben, amelyhez tartozik. Tervei is vannak, valószínűen külföldre megy, ösztöndíjjal, tanulmányútra — egy bizonyos dolog érdekli a mesterségében, azt szeretné kitanulni.

Félóra múlva egész kicsinek és jelentéktelennek és ostobának és kiszolgáltatottnak érzem magam. Fiatalsága ellenére annyival komolyabb és fontosabb nálam, mint egy megyei hivatalnok, szolgabíró, a tudatlan vén paraszttal szemben, akinek ügyesbajos dolga akadt az állammal s aki jóságosan kérdezget, felelni azonban csak annyit felel, amennyit jónak lát, vagy amennyiből felteszi, hogy a vén pa-

raszt megéri. Az is elbátortalanít, hogy képtelen vagyok mosolyra bírni, pedig igyekszem eleinte — ő azonban komoly marad minden tréfás megjegyzésemre. A komolysága mögött — bár különlegesen udvarias és előzékeny a modora — azt a sértő álláspontot szimatolom, hogy áthidalhatatlan távolság van köztünk: én egy hírhedt humorista vagyok, ő pedig egy tudós. Más bolygón élünk. Nem lehetnek közös képzeink, még érzelmi, vagy kedélyi területen se.

Nem győzöm ismételni: egész félszeg érzésemet annak tulajdonítom, hogy annyival fiatalabb nálam.

Gyengéden, de szerény határozottsággal rátér végre a tárgyra — hát most talán megnézne, ha nincs ellenemre.

Megint meztelenre kell vetköznöm, jobb meggyőződésem ellenére. A különféle reakció-vizsgálatok jönnek, amiket már oly jól ismerek — de ő valahogy komolyabban végzi a szertartást, nem jut más szó eszembe: titokzatosabban. Még azokat a bólintásokat, hümmögéseket se engedi meg magának, amik a kedves R. tanárnál olyan jólesően nyugtattak meg, vagy ingereltek fel, mindenesetre kapcsolatot teremtettek orvos és beteg közt. Természetesen, egyetlen megjegyzést se tesz.

A széles pamlagdívánon üldögélünk utána, hármasban — én hátradőlök, ő feszes, egyenes derékkal rékkal ül, feleségem felugrik, szaladgál.

Óráját nézi, ő is feláll.

— Hát kérem, — mondja hivatalos természetességgel, de halkán, ahogy fontos, elkerülhetetlen dol-

got mondunk — holnap lesz szerencsém, ugyebár, félkilenckor reggel, az S. klinika négyes számú műhelyében, ahol éppen dolgom van reggel.

— Hogy én... minek?

— Egy kis diagnosztikai próbát csinálunk.

Feleségemnek megmagyarázza, miről van szó.

A diagnosztikai próba némi beavatkozással jár, amihez műtői felszerelés kell. Bizonyos váladékhoz szeretne jutni, *közvetlenül*, onnan, ahol keletkezik.

Magam is csodálkozom megütközésemem és a spontán ellenkezés-ingerem, amit a felszólítás kivált belőlem. Nem mutatom, azzal próbálom magyarázni magamnak, hogy kényelmetlennek érzem a korai felkelést és elmenést ebben az állapotban.

De ezt szégyenkezésből nem árulom el és megígérem, hogy ott leszek.

Másnap kilenckor öngyógyítása nagy ribilliót csap ágyam mellett.

— Jézusmária, maga nem öltözött fel, félóra óta várják a műtőben!

— De jót aludtam... Minek?

— Hát amit tegnap megbeszéltek...

— Hja... biz ez kiment a fejemből.

— Azonnal öltözzön.

— Hm... mit szólna, ha nem mennék?

— Fél —?

— Izé — hogy én? Nna. Ha parancsolja, félek.

— Egy ilyen jelentéktelen dologtól?

— Majd holnap elmegyek, még nem utazik el.

— Holnap már mi utazunk.

— Hát akkor majd ott... Hagyjon békén, fontosabb dolgaink vannak.

Betegségem után, mikor már láttam a betűt, egy napon szó nélkül megmutattam feleségemnek a legjobb neurológiai tankönyvnek azt az oldalát, ahol a szóbanforgó diagnosztikai próbával kapcsolatban ez olvasható: „óva intünk minden orvost, hogy ezt a próbát *végleges diagnózis előtt alkalmazza*. Amennyiben ugyanis a hólyag a kisagyon van, alul, ennél a próbánál az öreglik a nyomásváltozás következtében beszippantja a hólyagot és rögtöni halált okozhat, amint az, mielőtt ezt tudták, gyakran megtörtént.”

Mint két nap múlva (lásd a következő fejezetben) kiderült, agy velőm kisagyi részén, alul, az öreglikhez közel, hatalmas hólyag volt.

A fiatal orvost azóta se láttam. Lehet, hogy nem is létezett soha, csak én fantáziáltam az egészet.

Az ítélet kihirdettetik

Tehát tíz nap.

Hivatalos diagnózis és javallat még nincsen, de már senki nem tagadja, előttem se, hogy egyik se lehet kétséges, tekintettel a belső kúra kudarcára.

Gyors intézkedések. Vendégek már nem jöhetnek, néhány részvételtjes érdeklődőt az előszobában világosítanak fel — néha tompított suttogást hallok az ajtó előtt. Állapotom, mintha csak azt várta volna, hogy pontosan megnevezzék és kimondják, teljes vadságában bontakozik ki, nem takargatja magát előttem. Egy gondom van csak, lehetőség szerint úgy tartani a fejem az ágyban, hogy ne szédüljek — azzal már nem törődöm, tudomásul veszem, hogy az arcokat se igen ismerem meg, csak ha egész közel hajolnak az arcom felé.

Nincs kedvem intézkedni. Az előttem fekvő papírokra firkálok ugyan néhány ákom-bákomot, csak úgy, a kezem szokásából (nem látom, amit írok), de mindig újra összegyűröm. Különbö se sokat ér — úgy látom, üres dolgok jutnak eszembe. Csupa lényegtelen, apró ügyek, aznapi elintézetlenségek, egy sincs köztük, ami egész életemre vonatkoznék. De hi-

szén mindig tudtam én ezt. Nem is vártam mást, ami-óla az ifjúság boldog, tudatlan képzelődéséből, hogy egész életünk külön, függetlenül napjainktól, jelent valamit, kigyógyultam. Csak napok vannak. Huszonnégy óra, huszonnégy órát pedig valahogy mindig ki lehet bírni. Nyilván azt a bizonyos utolsót is. Be kell majd osztani, mint a többit, ha sor kerül rá.

Az indulásom előtti huszonnégy óra elég tűrhető, hála a sok dolognak, csomagolásnak, üzleti ügynek, ami körülöttem zajlik. Valutát kell beváltani, osztrák pénzt, svéd pénzt. Az útirányt is összeállították — két nap Bécs, aztán Berlingen át Malmö, Trelleborg, Stockholm — Berlinben tizenhat óra, a Harmadik Birodalom Németországot most fogom először látni. Elég jónak bizonyul poggyásom, még egy koffer kell csak és önagységának, aki elkísér, apróságok. Többek között egy kalapskatulya, amit barátnőitől kér kölcsön. Ezt a kalapskatulyát azért említem, mert utólag sokszor szóbakerült, egész legenda alakult ki körülötte, két pártra oszlott a társadalom, még ma is vannak, akik emlegetik. Voltak ugyanis, akik zokonytettek, hogy kalapskatulyát kért: borzalmasnak, a kegyelet és gyászos közhangulat nemtője felé hetykén kesztyűdobó cinizmusnak tekintették, hogy való ki kalapskatulyával kísérrje haldokló férjét Európán át. Nem tudom a felháborodók érzését osztani, az a gyanúm, ha ő valami hatásos jelenet kapcsán „érthetően” rendkívüli lelkiállapotban föbelőtt volna, feleakkora rosszalást sem kelt. Miért, mondtam vállatvonva valakinek, aki minap még mindig szemrehá-

nyóan felemlítette a dolgot — talán madzagon kellett volna vezetni, egyik kezében a kalapját, hóna aiatt koporsóval?

Egyébként meg vagyok magammal elégedve, utolsó napomon. Nem nyűgösködöm, sikerül külön kívánság nélkül átvergődnöm az előkészületeken. Óvakodom minden „rendkívüli” vagy „emlékezetes” megjegyzéstől, amire később rá lehessen fogni, hogy „igen, hát ezért mondta”, vagy még rosszabb esetben, „hogyan megérezte!” Most már kezdem remélni, hogy azt a rossz esélyt is sikerül majd „utolsó szavak” nélkül megúszni. (Mindig rossz véleményem volt az „utolsó szavak”-ról. Úgy tekintetem őket, mint az utolsó gombot, amin kiszámolják, hogy „igen, nem, igen, nem”. A túlélő az utolsó „igen” vagy „nemet” határozottabb rezümének tekinti aztán a többihez képest, holott a nyomatékot csak a helyzeti hiány adja, hogy kifogyott a gomb.) Csak egy elég ízetlen akasztófahumorka terheli lelkiismeretem: délben a kedves Ilonka, Mihály felesége, érdeklődik, mikor utazom, s hogy nem kerül-e nagyon sokba? „Odafelé — felelem — elég drága, de visszafelé apró dobozban hoznak — az urna, úgy tudom, vámentes.”

Délelőtt tizenegykor indul a bécsi gyors, lesz kis fülkém, fekhetem. Lefelémenet az autóhoz nem engedem, hogy támogassanak, a karfába kapaszkodom. A kofferek már fel vannak rakva.

Cini kísér le bennünket, Rózsi és Pali okosan báméskodik, Rózsi amulettet ad, drága lélek és mégis csak elfakad sírva, akárhogy gyűri. Ettől vi-

szont Cini kihúzza magát: már bevergődtem a kosiba, onnan nyújtom a kezem. „Hát szervusz, Cini, vigyázz a házra. Ha önhibámon kívül nem volna módomban visszajönni... azt ajánlom neked... hm? mit is ajánljak? Növessz szakállt, ha felnősz, talán így több tekintélyed lesz nálam.” Cini nem felel, idegesen nevet, egész arca elvörösödik, szétálló két füle két szegedi paprika. Milyen ismerős, kihez hasonlít? Tudom már, egy négy év előtti fényképéhez.

De már a pályaudvaron egész kis csokor ismerős, főként asszonyok és mind hozott valami útravalót és nevetnek és biztatnak, Isten áldja őket! Én Istenem, ami komoly bajom volt életemben, asszonyoknak köszönhettem, vagy talán mégsem így volt? Akárhogy volt, milyen jó, hogy vannak! Nem, nem *azért* — azért, hogy emberformában mégis egész más valakik, mint az ember, örök reménység, hogy mégis visszük talán valamire. Ha Isten egyszer megbocsát az emberi fajnak, miattuk fog megbocsátani — könnyörögj érettünk, Mária!

Megint a France-ban szállunk meg, két éjszákára. Délelőtt a klinikán, jelentem alássan, bevonultam. Néhány gyors adatfelvétel, a szemész csöppet se restelkedik már elszörnyűködni, hétdioptriás a papilla, sejtettük. Hát kérem, reggelre tessék korán bejönni, kész lesz a levél; Stockholmba, estére lehet is már utazni, a berlini gyors, hálófülkével, akkor indul. Viszontlátásra, azaz hogy, várjunk csak! Egy kis formaság, az iratokból, az aktacsomóból, amiből reggel a tanár megcsinálja a leletet, hiányzik va-

lami... Tessék gyorsan leszaladni a röntgenszobába ... nem, nem fej, az már mind megvan... pusztá formáságból egy gyomorkép ...

Gyomorkép? Minek az nekik? Erőlködve tündööm, nagyon megörülök, mikor az elsötétített szobában, gyomrom előtt a függő ernyővel, magamtól eszembe jut. Hát persze! gondolhattam volna, a kizárásos módszer nem lesz teljes — a távoli feltevést, hogy a daganat mégis rákos eredetű, vagyis másodlagos, áttételes, mert elsődleges rák, furcsa módon, agyban soha nem keletkezik — meg kell szüntetni. Ez esetben ugyanis kár operálni. No akkor nincs hiba. Nem tudom honnan, meg vagyok győződve róla, hogy rákom nincs. Nem is találnak semmi nyomot.

Ágyban töltöm a napot, dohogva, hogy nem lát-hatom kedves bécsi utcáimat. Reggel már korán ott várakozunk Pötsl előszobájában. Előbb jött be, most odabent tanácskozik az orvosokkal, készül az okirat.

Ekkor furcsa intermezzo.

Hirtelen kinyílik az ajtó és Pötsl (negyedszer látom két hét óta) kilép, de, úgylátszik, nem véglegesen, nincs nála semmi írás. Odasiet hozzám.

— Mindjárt, mindjárt, — biztat — mindjárt kész... Csak közben, eszembe jutott valami... Tessék csak leülni erre a székre gyorsan...

Leülök, ő felém hajol. Nincs nála semmi műszer. Egész közel hajol, mint aki sügni akar valamit, hátul, a koponyámon. De azt is tudom, hogy nem erről van szó. Még most sem értem mitől, honnan, miféle gyerekkori, eltemetett tárnából villant át rajtam a

bárgyú érzés, hogy most meg fogja csókolni a tejemet, lent, hátul, ahol „bibis”.

Aztán észrevettem, hogy a fülét szorítja oda nagyon erősen, sokáig. Hallgatózik, mint ahogy a szíven szoktak.

Kiegyenesedik, bólint.

— Úgy van! — mondja. — Na kérem, mindjárt megleszünk.

És siet vissza.

Félóra múlva kivonul a bizottság, élén a tanárral. Kezében az irat. Nem adja még oda, leteszi az asztalra, maga elé. Mosolyogva, de elég ünnepélyesen szólít fel mindnyájunkat, hogy ülünk le.

Aztán beszélni kezd, nyájasan, nagyon kedvesen. Közben biztatóan néz rám néhányszor, ennél okosabbat nem is tehetne. Mert ez azt jelenti, hogy *egyenrangúnak* tekint, lelkes lénynek, akit vele együtt az igazság az életnél is jobban érdekel.

— Minden lelet egybevág. Megállapítottuk ezeknek alapján a legutóbbi kísérletből is, hogy az agyvelő jobb felén, hátul a kisagyban, pontosan körülírható helyen, jelenleg mintegy tyúktojásnyi hólyag növekszik. A hólyag mögött, vagy benne, vérdaganat van, úgynevezett angioma. Mindezekről ki-merítő jelentést írunk, amit, amennyiben a beteg jó-nak látja...

És most, különös dolog.

Azt hiszem, csak én veszem észre, rossz szememmel, hogy Pötzl összeszorítja a száját. Nincs benne

kétség, — ásítást nyomott el! Ásított, igen — ásított s lelet felolvasása közben! Ó, milyen közel került hozzám ezzel, hogy megértem egyszerre, ó milyen igaz részvétet érzek, olyan igazat, mint ő velem! Igen, igen, drága dolgos társam, a bűn és butaság ellen való harcban — rajtakaptalak, ásítottál, ne nyomd el, ne szégyeld! Ó, hogy ismerem ezt az ásítást! szüntelenül zakatoló, álmatlan, embertelen munka után, éppen ott, éppen akkor, éppen annak szemeláttára, akiért tanultam, dolgoztam, erőlködtem, fizetség, hála, elismerés reménye nélkül, talán azért, hogy szembeforduljon majd velem, leköpjön, fölém kerekedjék! Ó, mennyivel több nekem ez az ásítás, mintha az álpátosz krokodilkönnye buggyant volna ki szemedből, mikor az istenítéletet kihirdetted előttem!

Már folytatja is, úgy tesz, mintha semmi se történt volna.

— „... amennyiben a beteg úgy határoz, ezt a jelentést rendelkezésére bocsátom az általa választott sebésznek.”

Feláll, mi is felállunk. Átadja az iratot.

— Tessék. A lelethez javallatot is csatoltam, természetesen alternatív formában. Úgy értesülök, hogy Stockholmba akar utazni. Amennyiben csakugyan felkeresi kiváló kollégámat, kérem adja át neki üdvözetemet. Az Isten áldja meg — és sok szerencsét!

Kézszorítás, kikísér bennünket a folyosóra.

Most már szabad ismernem a hétpecsétes „chiffre”-t, ahogy orvosok egymással leveleznek, be vagyok avatva. Az utcán egy padon felolvastatom magamnak.

Rendkívül tanulságos irat. Már a múlt században műnyelv alakult ki a diagnosztikában és terápiában, aminek etikettje a diplomácia nyelvét közelíti meg. Bár hozzá íródott, nem Olivecronának van címezve a levél, „általában” nem is sebészek, csak annak, aki a másik nagyhatalom, a kirurgia képviselőjében, jónak látja vállalni, mint a nagyhatalom nagykövete. A részletes és bámulatosan pontos diagnózis után, amit néhány homályos adatból, tiszta spekulációval úgy állítottak össze, mint ahogy a fizikus következtet, csalhatatlanul, mindig egyformán jelentkező jelenségekből a soha nem jelentkezőre, mint ahogy Le Verrier jelölte meg pontosan az Uranos helyét, nagyságát, keringési pályáját, a helyet, ahol keresni kell, más bolygók eltéréséből, semmi másból (dysmetria!) a határozott diagnózis után óvatos, határozatlan, feltételes javallat következik. Belső kezelések nem látszanak hatásosnak. Valami mást kell próbálni. Ha a sebész úgy látja jónak, további megfigyelés „eventuell Operation.”

„Esetleges műtét.”

Esetleg — így mondja, jól tudván, hogy nem esetleg, hanem minden bizonnyal és okvetlenül, különben elpusztul a beteg, csak az istenítélet mentheti meg, mint a középkori bűnöst, akit meztelenül ereszt-

tettek össze a páncélos lovas pallosával. A két nagyhatalom diplomáciája így érintkezik. A neurológus nem parancsolhat a sebésznek, legfeljebb tanácsot adhat.

Utoljára bandukolok végig az Alserstrassen, a vén hidlás alatt, de már hagyom vezetni magam, mert egyre határozottabban alakul ki bennem derék sors-társaimnak, a kerge birkáknak makacs szokása, hogy nem egyenesen mennek, hanem körbe igyekeznek, valami ismeretlen központ parittyá-pórázán. Ónagysága pillanatra eltűnik, engem a falhoz támasztva. Kiderül, hogy Szent Antal temploma előtt mentünk, ő beszaladt. Szótlanul veszem tudomásul. Pár lépés után mégis megkérdem, mennyit ígért a kegyes szentnek életem fejében? Csodálkozik, bizony ezt elfelejtette. Kereken megmondom, mi a véleménye a szentnek ilyen üres fogadkozásról.

* * *

Úgy látszik, a hallból felszüremlő muzsika hatása alatt álmodtam, ebéd után, az alább következő hosszú, hosszú álmot. Háromtól ötig aludtam csak — felébredve, sehogy sem tudtam összeegyeztetni a valóság rövid idejét az álom tartamával.

A koponyák hegye

(Intermezzo)

Vakító fényel nyirkos éjszakámban

Csillárok íve gyúl ki hirtelen...

(egy ifjúkori versemből.)

Igen, ez az a vakító fény, nem is lehet máshonnan, ennek az ifjúkori emléknek távlatából került elő és annál ragyogóbb, minél sötétebb volt nappalom és ébrenlétem. A muzsika is erősebb, mint imént a hallból, álomfülem is pótol valamit a régi valóságból. És minden olyan felfokozott és mámoros és dobogó, mint akkor, tizennyolcéves koromban, annak az estének hangulatában, mely a „Hangversenyen” című verset inspirálta, mintha nem is emlék, az a múlt volna még egyszer. De nem is hangverseny, inkább operaelőadás, még hozzá valószínűen Lohengrin, a nászinduló, vagy a búcsúzó ballada? Lehet, hogy mindkettő egyszerre. A színpadon tumultus, tarkaság, jelmezes karok, a zenekarban diadalmas fortissimo. Maga a páncélos és fehérpalástos lovag azonban nincs a színpadon, nem is lehet, hiszen itt ül, helyemen a páholyban, várja, hogy sor kerüljön rá. Úgy látszik, csak ugyan magam vagyok Lohengrin, legalább is a szí-

nész, aki ábrázolja, izgatottan nézegetem a maszkom egy kis tükörben, azzal a kínos szorongással, mint mikor felolvasást kell tartanom és mindjárt a pódiumra megyek. Mennék is, csak tudnám, miről kell Deszélnem és ragyogó jelmezem ellenére csak ne lennék mezítláb... és csak tudnék gondolkodni, ne sütésül és egyhangúan, édeskés orrhangon... miért is suttog, hiszen úgy sem értem a szavakat a harsogó zenekartól? És udvariasnak kell lennem, nem szólhatok rá, hogy hagyja abba, pedig mindjárt csöngetnek, hogy menjek a színpadra és tartsam meg a felolvasást... ugyan mit fogok felolvasni az üres papírról, amit elfelejtettem teleírni? Mindegy, hiszen az elragadtatott hangulat majd csak kisegít... viszont vigyázni kell, nagyon vigyázni... azonkívül pedig most már nem is mondhatom le az egészet, az a dolog ott van a színpadon, talán az első felvonásban felejtettem ott, meg kell találnom, óvatosan, anélkül hogy észrevenné... Remélem, hogy ott van, akarom, hogy ott legyen, biztosan a padlón fekszik valahol, talán félrerúgták, de nem gurították le a rivaldába, azt észrevettem volna. És még jó is, hogy mezítláb vagyok, majd felolvasás közben óvatosan tapogatózom és keresgélek a lábujjaimmal, rá fogok ismerni a puha gumyszerű anyagra, még nem lehet nagyobb, mint egy tyúktojás vagy labda. Óvatosan tapogatózom majd az asztal alatt és ha megtaláltam, észrevétlenül felcsempézem, vagy megsemmisítem ... De jaj, mi lesz, ha mégsem találom.

Ha csakugyan lesodorták azóta a zenekarba... mehetek utána, sohasem találom meg...

Úgylátszik, utóbbi történt, különben mit keresnék itt Newyorkban? ahol most vagyok először, ha nem ide vezettek volna a szálak, boldogtalan detektív, ami vagyok, abból a városból, ahol Lohengrin voltam, ami lehetett Budapest, Bécs, Berlin, nem tudom. Erre] tudom, hogy Newyork, különben nem szédülnék oly keservesen a felhőkarcolók ötvenedik emeletén, valahol, ahol ülök egy kis szobában és tárgyalok — miközben a szoba folyton inog és hintázik, ami nem nyugtalanít, mert tudom, hogy a felhőkarcolók felső emeletei így szokták, csak kellemetlen — tárgyalok ezzel a kreolbőrű, udvarias, de erőszakos, hatalmas fickóval, akiről nagyon jól tudom, hogy Al Capone, vagy efféle, csak nem áruljuk el egymásnak. Nem áruljuk el, nagyon vigyázni kell, a *dologról* is burkoltan és ravaszul beszélünk, diplomatikus gonosztevők módjára. Én elmélkedem és fecsegek, ő hallgatólag és gúnyos, mint aki birtokon belül van, hagyja erőlködni a másikat. De biztos, hogy önála van, ő lopta el, tartogatja valahol, valami páncélszekrényben, nem semmisítette meg, őrzi... És a gazember úgy tesz, mintha a Lindbergh-bébiről volna szó és nem venné észre az ellentmondást, hogy én egy daga natról beszélek, ő meg égy bébiről. Persze, csak körülírásokkal, mindketten, de hiszen nyilvánvaló, ha én jól körülírt, kitapogatható képződményt mondok, ami semmiképpen nem rákos, az nem egy csecsemő, mégis mindig visszatér rá, igen ám, de nem hasonlít az ezredesre, mégsem lehet az. Nagy baj kezd lenni,

mert folyton „tapping”-et mondok és szorongva érzem, nem ez az a szó, hiába, nem jut eszembe a „kidnapping” kifejezés és ő nem segít ki, pedig ő csak tudja. Reménytelenül igyekszem meglágyítani, szavalok neki, hogy mutassam, milyen szép a magyar nyelv, Reviczkyből szavalok, még énekelek is érzelmesen. Pálinkát tölt, ez azt jelenti, hogy befejezte, nem tárgyal tovább, nem vezet nyomra. Hetykén koccintok, de a pálinkának nincs íze.

És nincs íze a finom exotikus ételeknek, amikkel itt Ankarában (mert Ankarában vagyok) kínálnak a tiszteletemre tartott banketten, ami nem nagyon előkelő ugyan, kis csapszék söntésében vagyunk, négyen-ötten egészben, dehát ez Balkán. Nincs íze, pedig folyton eszem, habzsolok, piláfot és más töltött dolgokat, hurkát és valami idegen, nyúlós anyagot, ami ugyan hús, mégis édes. Hiába habzsolok, nincs íze és a gyomrom üres marad. Szerencsére a pirosfezes helybeli szerkesztő dévajul kacsint és az ankarai éjszakában, zeg-zugos sikátorokon lopózunk, elragadtatva ismételve, hogy Ankara egészen olyan, mint Velence ... Biztat, hogy csak menjek bátran előre és megyek is... és már feltűnedeznek, elcsapnak melletttem az éj titokzatos hölgyei... Gyönyörű kígyózó alakok regényes selymekben, gyorsabban loholok, az egyiket végre utólérem, csábító idomai már megigéztek, mohón előrehajolok. Átkozott dolog, feredzse takarja el az arcát, csak szemei csillognak. Megyünk egymás mellett egy darabig, mormogva suttogok, várom a hangulatot, de rémülten veszem észre, hogy

késik, a nőnek nincs íze, pedig... Egy homályosan pislákoló laterna alatt türelmetlenül letépem a feredzést... aztán még beszélgetünk egy ideig, vontatottan, közönyösen — de már tudom, hogy vége mindennek, hiszen ez nővéremhez hasonlít, aki néhány éve halt meg altesti daganatban. És már nem szólítok meg senkit, biztos vagyok benne, hogy mindegyik őhöz hasonló a feredzse alatt.

Hiszen nem is ezt akartam én, más dolgom van nekem és hiszen ez nem is Ankara, ez a régi múzeum, légi spanyol múzeum. Madridban, vagy Szzevillában, ez mégis az Alhambra lehet, az ám — milyen sajátosságosan van berendezve, régiségvár, természetrajzi múzeum, fegyvertár, ásványvár, képek, minden együtt, zsúfolt rendetlenségben, ami azonban nagyon kedvemre van, zavartalanul turkálhatok, az ör se zavar, néhány ládát kinyitok, kotorászok a selymek, finom szövetek közt, kirakok könyveket, poros iratokat, az íróasztalom lapjára... Bizony, évek óta zaklat, hogy rendet kell csinálni az iratszekrényben és az íróasztalfiókban... most nekifekszem, ezt el keli végre intézni. Iskolafüzetek kerülnek elő, nini, hát mégis megvan még a herbárium, amire oly büszke voltam, szép fehér itatósok közé préselt halványrózsaszín kökőrcsin levelestül .. Kökőrcsin, más növények, kacskaringós piros meg kék ágakkal-bogakkal... hiszen ez mégse a herbárium, nagy csalódás, hogy örültem pedig, mikor megtaláltam ... de nem az, viszont mégis jó, erről is azt hittem, elveszett, a Szobota anatómiai atlasza és amit növényzetnek láttam, az a vérerek bonyolult, színes képe, még

a lüktetését is látni, milyen finom tipográfias munka, ügylátszik, vékony üveghálózattal csinálják, de tényleg lüktet és néhol csomóba verődik... Igen ám. az atlasz megvan, de hová lett... hová lett a ... mégis át kell vizsgálnom a szekrényeket és az ásványokat és a fegyvereket, itt kell annak lenni, csak ne jöjjön a s őr... sajnos, múlik az idő és mindig csak képek, megint képek... grafikai gyűjtemény, ügylátszik, igen biztos, hogy az, ezt a rajzot megismerem: ez Goya műve, szinte szívdobogást kapok, hogy az eredetit láthatom, kétségtelen, jól ismerem. — „A király gyümölcsös kertje” ez a címe és óriás tölgyfa terpeszkedik a közepén és az ágakról, százával, akasztott emberek lógnak, száználmasan vékony, egyenes tartásban, fürtösen,

Borzalom borsószik a hátamon, nem merek az akasztott ember arcába nézni, pedig meg kell néznem, így, mikor még él és ajkait görcsösen húzza szét, mint a hal, — bele kell néznem, hiszen írnom kell róla reggelre, kilencre meg kell írnom a riportot, borzasztó, nem csalhatok, nem írhatom másképp, mint ahogy a valóságban történt. Pillanatra ujjongó fel szabadulás, hiszen ez talán nem is valóság, hiszen álmodom, nagyszerű! Csak álom az egész, a gyötrelmes detektívhajszja, szerte a világon, hogy a daganatot megtaláljam, nincs is daganat, nem kell tovább keresni és az akasztott ember sincs, tehát nem kell róla írni, nem kell az arcába nézni! Még egy kicsit ödöngök itt,- ezen az érdekes óriási téren, a tömegben, már nem félek, akármi történik, hiszen úgyis csak álmodom és mindjárt fel fogok ébredni, nem is siettetem,

érdekel ez a másik, idegen nagy város, bár egy kicsit hideg van.

De nem ébredek fel mégsem és megint elfelejtem, hogy csak álmodom és egyre nyugtalanabban forgolódom, nyugtalanul és dideregve a tömegben, oroszul nem tudok és a németet nem értik. Nagy kár, pedig most végre nyomon vagyok, egyenesben vagyok, bár nem értik a szavam, látom és tudom, a mozdulataimból és a hangjukból, hogy éppen *arról* van szó, *azért* gyűlik össze, azt akarják elintézni, a szónokuk is az emelvényen erről szaval, a szél idehossa a csikorgó, kemény, ostorpattogáshoz hasonló szláv szavakat. Hiába, nem beszélhetek, senki se ért, gúnyosan félrelökdösnek a durvaarcú, kiálló pofacsontú, rongyos figurák — nem mondhatom el nekik, pedig ha tudnák, hogy én vagyok az, rólam van szó, velem kapcsolatban szaladt össze az egész forradalmi népgyűlés, nem a? akasztás volt a fontos, hanem a nagy újság, a ki nyilatkoztatás, a közhírrététel, hogy megvan, megtalálták, az öntudatos munkásság feltörte a féltett és rejtett kincstárakat és most birtokába veszi... Rendetlenül zakatol halántékom, türelmetlenül topogok a hidegben, gyerünk már, gyerünk már, fejezze be a nagyképű a szónoklatot... És csakugyan, ordítva és lázadva lódul már a tömeg, szétszalad a térről, a Kreml előtt futunk, aztán mellékutcákba szóródunk, egy csoport mindig előttünk a kapuk alatt... Az emberek tanácstalanok, néhányan megállnak, veszekednek, nem erre kell menni, a régi parlamentbe vitték, dehogy, ez a központi bizottság dolga, biztosan átad-

ták a palotában... Átvillan rajtam, remélem, nem a hírhedt GPU-pincébe kell mennünk. Pedig gyanús, lépcsőkön botorkálunk lefelé, most hárman vagyunk, egy micisapkás, hórihorgas szenesember és Vedres, a Galilei-körből, aki később influenzában meghalt. Vedres fölényesen magyaráz, benfentes, húsz éve él itt, bízzam csak rá, ő jobban tudja ezeknél. A daganatot bevitték a leltárba, de persze iktatni kell, lajstromozni, bízzuk csak rá magunkat, öt perc alatt bevisz, ismeri a titkos ajtókat. Ott is állunk egy vasajtó előtt, most mindjárt beengednek, látni fogom — ám az ajtó nem nyílik, Vedres bosszúsan toppant, ördög vigye, tizenkettőkor bezárták, nem lehet semmit csinálni, csak holnap van hivatalos óra. Hacsak... hacsak nem megyünk fel a permanenciába, egy Szergejev van ott, akit ismer, az talán tehet valamit, hogy még ma... de mégis érzem, hogy benne vagyunk a bürokratikus labirintusban, sohasem találjuk meg, amit keresünk.

Vagy már meg is találtam, inkább arról van szó, hová rejtsem, hogy ne tudják meg, hogy szabaduljak meg tőle? Ki tudja, ki sejti — ha sejtenék? hogy a nehéz, otromba csomagban, amit napok óta cipelek, újságpapírba csavarva, mint egy dinnyét, a világ legnagyobb gyémántját rejtegetem, húszszor akkorát, mint a Kohinoor, vagy Orlov. De persze, nem lehet értékesíteni, kutya nagy darab üveg, ki hiszi el nekem, hogy gyémánt? Feldarabolni nem tudom, műszerem nincs hozzá, egyben senkinek sem kell, mihez kezdjek vele? Már próbáltam elhagyni, „véletlenül”

lettem, otffelejttem, mindig utánam hozták. Lopkodva nézek körül, látja-e valaki, beléereszteném a csatornába. Nem, odaát figyelnek. Viszem tovább, keservesen.

Nagyon keserves. Mindenki hazament már, az utcák üresek, úgylátszik az egész város kihalt, de kihaltak az erdők és mezők is. Nagy körökben kering a Hold, a zene is elhallgatott. A Tejúton túl ez a Tér, amiről Arrhénuszban olvastam, ködfoltok, spirálgomolyok, igen, ez a Táguló Világegyetem. Ha egyszer tágul, egyre nagyobb lesz, egyre gyorsabban szalad szét, hol teszem le ezt a terhet, vagy hol találok meg azt, amit keresek, feltéve, hogy amint látszik, kiszabadult a vonzás köréből?

És még sok más város és vidék és ködfolt és spirálgomolyok...

És ekkor egy éles, világos szó, hangosan mondom ki, tagoltan, hogy el ne felejtsem, hiszen vizsgáznom kell, talán már holnapra kiírták és az érettségi biztost nem ismerem. Szerencsére eszembejutott a Tétel. „Ko-po-nya” szótagolom.

És íme, hozzák, hosszú sorban hozzák a koponyákat és gurítják le a völgybe. Kupacok alakulnak. Némelyik akkora már, mint maga a hegy. Okosan, fölényesen bölintok, mint a jó tanuló, akit nem lehet tettenérni. „Koponyák hegye” sűgom magyarázva, valami rossz tanulónak, akit nem is látok. És művelten hozzáteszem: „Golgota”.

Úgy bizony, golyóba és nem „tapping” és nem is „kidnapping”, kedves Al Capone barátom.

És most, ha ordítok, csakugyan fel fogok ébredni, mert a hátgerincemen fekszem kifeszülve és nem bírom tovább.

Isten nevében — észak felé

Az álom, külső időben is, elég hosszú lehetett: már sötétedik, mikor felkeltenek. Kábultan, kóvályogva cihelődöm. Még három óránk van, pont kilenc órakor indul a vonatom Berlinen át. Külön hálófülkém lesz. Őnagysága vállalja, éjszaka, a határvizsgálatokat, reggelig alhatom. Április huszonnyolcadika van. Élénk, csípős kis szelek füttyülnek a „bécsi hegyeken”. Felkészülök rá, hogy ez most fokozódik, a tavaszi hűvösség: művelt vagyok, bár először utazom életemben északra — délkelet kényelmes fia — tudom, hogy odafent még nem Vagyunk túl a télen, igaz is, Jáger-inget kell venni, ha még van nyitott bolt, már tegnap akartam mondani. Jegy, vízum, pénz — minden rendben van? Rendben, siessünk, Gáspár Bandiék lent várnak a hallban, több dolgunk már nem lesz, átmegyünk vacsorázni a kedélyes kis körúti kocsmába, a csomagokat közben felteszik, onnan egyenesen a pályaudvarra visznek. (Ettől kicsit fádom, a taxit bírom legkevésbé, nem lehet benne lefeküdni, olyan lesz tőle a fejem, mint egy sebtiben teletömött szatyor, amiben szétesnek és lötyögnek és összekeverednek a kibomlott csomagok.)

Gáspárék kedvesek, jókedvűek. Kató dicsekszik,

hogy a Móricz Zsigmond-fordítása vége felé jár, óriási kötet lesz németül. Bandi ezért elég sűrűn nézi az órát titokban. — Mi az, Frici, nincs baj? — Nincs, minden jól fog menni, miért, annyira rosszul nézek ki? Dehogy, csak mert... Hát bizony elég mogorva vagyok, magam is érzem. Talán csak azért, mert este van és éjszaka lesz, Ha reggel indultunk volna, sokkal élénkebb lennék. Este van, a szél fű. Este és hidegben észak felé indulok. Kicsit sok az ossziáni borongásból ... „elmaradsz hát, Homér, fénydús egeddel?” s lehet, hogy most már ... kamaszkori versem sorai bukdácsolnak hideglelősen emlékeim között, az „Északi fény” című, mely komoran sejti, hogy végül minden északra tolódik, a hó és jég közé, ahová minden iránytű mutat.

*„Észak jelé, észak felé
Fordul a vasszilánk
Nem tudja visszatartani
Egyenlítői láng,
Egyenlítői tengerek
Meleg hullámin át
Észak felé, észak felé
Követve csillagát...”*

Hát szervusztok, szervusztok — igen, igen, hogyne, viszontlátásra. Várjatok, gyerekek, ide a sofőr mellé szeretnék ülni, jobban bírom. Hagyjátok — le tudok ülni magam is.

A pályaudvarra csak a hűséges Jóska kísér ki bennünket. Jó is, hogy van valaki. Utálatosak ezek a bécsi pályaudvarok, piszkosak, bűzösek, komorak és mindig hideg van és mindig esik és milyen gyalázatos a világítás. És hogy ordítanak a hordárok és Jóskának is lóg az orra, ezt már nem bírom. Tudatára eszmélek, hogy a jókedv és viccelődési hajlam nem hangulatból jön, szükségem van rá, mint valami bódítószerre. Erőltetni kezdem, akármilyen ellen-szenves e pillanat. Ahogy fel- és alá botorkálunk a sínek előtt, húzni kezdem a lelókkadt Jóskát. Nem mulatság előzékenynek lenni, mi? Jó volna most a Café Bastei-ben üldögélni inkább, Gusterl-lel, forró tea mellett. Ne félj semmit, egész más lesz az, mikor visszajövök Stockholmból. Tudod, ahogy álmomban volt, amit múltkor meséltem, emlékszel? Tudod, nem leszek még egész jól, de a műtét természetesen sikerül, csak még olyan lábadozóféle leszek, tudod... de persze rögtön megyünk fel Pötzlhez, jelentkezni... Egy kicsit nehezen fog menni, érted, még nem leszek. egész jól, mint említettem, például négykézláb mászok fel a klinika lépcsőjén, egyelőre, illetve a térdeimen és a kezemen olyan kefe lesz, mint a lábatlan koldusoknak, akik az utca szélén araszolnak. És Pötzl elélem jön, nagyon udvariasan és édeskésen és tapintatosan úgy tesz, mintha nem venne észre semmi különöset, örömmel fogad: „Á, á, freut mich sehr, alsó gut gelungen? Gratuliere...” „Jawohl, Herr Professor, vorläufig aber, wie Sie sehen...” mire ő gyorsan: „ja, ja, sind noch einige Schwierigkeiten, es wird schon ... es kann noch vielleicht...” És némi kínos

feszengés után másról beszélünk, én udvariasan elbúcsúzom és kezdek háttal fordulva, lefelé mászni a lépcsőn, araszolva a kefékkel.

Jóska orra már mozog, brummolva röhög, minden rendben van, nem kell elérzékenyülni, „szánalmas szavakat” mondani, „szervusz, szervusz” és a vonat elindul.

Mindjárt behúzódok a hálófülkémbe, egész jól el tudok helyezkedni, ha fekszem, nem érzem annyira a rázást. Most persze jó volna, ha valaki felolvas, nem kellene gondolkodni. Szerencsére sok altatót vettem be, arra ébredek, hogy szürke már a láthatár, a legnehezebbet megúsztam és a határon is túl vagyunk, az új Németországban. Különös így viszontlátni, kerek huszonöt esztendő múlva. Milyen fiatal voltam, alig huszonhároméves. És milyen lángoló és tragikus és veszekedett. Első feleségemet, a bársonyszemű, szelíd és szenvedélyes színésznőt hoztam ide, romantikusan szöktettem meg férjétől, sötét öltözőkön és süllyesztőkön át, revolverrel a kezemben. Fél évig bujkáltunk Berlin mellett, a szép ifjú Freudenauban, úgy éreztük, örök élet kezdődik, este az erkélyen a csillagokról beszéltünk. Milyen friss volt akkor Németország, csupa hetykeség, vállalkozás, készülődés, — emlékszem, az épülő külvárosokban három évre ingyen kapott hatszobás lakást, aki hat évre lekötötte. Humoros és tragikus írásokat küldözgettem haza, ujjongva fedeztem fel a várost. „Berlin eszik!” kiáltottam elragadtatva, a „beteges Brötchten” az Aschinger-palotában, mint mikor fejlődő csecsemőről

küldünk tudósítást. Németország most mintha komolyabb és illedelmesebb lenne. Újjászületése, úgylát-szik, nem olyan derűs és könnyelmű, mint születése volt.

Ebédidőben érkezünk Berlinbe, a külső pályaudvaron. Őnagysága előresiet a szembeni szállodába, én visszamaradok borotválkozni, csak menjen, majd áttalálok. De kiderül, hogy önbizalmam túlzott volt. A borotválkozás még sikerült valahogy, de aztán elvesztem az összefüggést. Lassan, totyogva igyekszem a kijárat felé, ám meg kell értenem, hogy egyedül képtelen vagyok már egyenesen járni. Lépteim befelé fordulnak — ezúttal határozottan tréfásan hat rám, hogy *körbe megyek*, mikor előrenézek. Igen, kerge birka, ismétlem diadallal, őszintén jólesik, hogy test és lélek *kettősségét*, amiben hiszek, alkalmam van kísérletileg ellenőrizni — hiszen, lám, teljes tudatomnál vagyok, normálisan ércek és helyesen gondolkozom és a testem mégsem engedelmeskedik, illetve engedelmeskedik, de nem nekem. Valaki másnak, aki belém bújt. *Külön lelke van a testnek*, az „én”-től független és a különlélék most ellenem fordult, fel-láztatja ellenem a testet.

A helyzet határozottan humoros, stílszerűen *német* humor, „Fliegende Blätter”-szerű. Ugyanis bekapcsolódik a külső világ. Ha görbén bár, mégis elértem valamelyik kifelé vezető ajtót: egyenruha áll elém, „Bitte die Fahrkarte”. Nem adhatom oda leg jobb akarattal se, hiszen feleségem magával vitte. Csüggedten mászok tovább a következő ajtóig, „Bitte

die Fahrkarte”, itt se engednek ki. Ez ötször ismétlődik, míg a hatalmas csarnokot körülbotorkálom. Magyarázkodni fáradt vagyok, úgy fest a dolog, soha nem kerülök ki innen, hiszen ha tudnék is egyenesen járni, nem engednek ki. Elkapott a vonzóerő, mint egy bolygót, most örökké itt fogok keringeni a központ körül, a falak mentén. Félóra múlva, mikor már úgy érzem, elvesztem, önagysága mégis rámtalál. Kétségbeesetten keres már, mi van velem? Őszintén bevallja, azt hitte, megszöktem valamelyik vonattal, elmenekültem a rám váró stockholmi műtét elől. Nála van a jegy. Büszkén és emelt fővel vonulok ki börtönömből, ahol már rég elvesztettem a tájékozódást, magamtól nem is tudtam volna, merrefelé kell kijutnom.

Az ebédet azzal három el, hogy zsíros az ángolna. Ebéd után új dolgot próbálok: levelet írni, anélkül, hogy látnám a betűt. Elég jól sikerült, ebbe bele kell majd gyakorolni magam — lám, beidegzett ujjaknak nincs szüksége a szemre, behunyt szemmel is lehetne írni, plasztikus sorvezetővel, ezt szabadalmaztatni fogom. Szabatos Gyulának írok és Szórakozott Gyulának, Cininek és a grófnőnek — azt hallom, egész jól el tudták olvasni.

Miután néhányszor megtiszteltem a mosdótálat, ez a borongós délután is elmúlik. Tizenegykor megy majd a vonat Trelleborg felé, az már Skandinávia. Mint nyugós gyerek, makacskodom, szeretnék végig sétálni még egyszer az Unter der Lindenen. Ha már

itt vagyok. Át is vergődünk a Friedrichstrassen — éppen jó, vasárnap van, csak a kirakatokat látni, a boltok nincsenek nyitva, Igen, — nini, a Café Kerkau, mégis megismertem, ó, hányszor üldögéltünk ott fent a félemeleten, a bársonyosszemű Judik Etelle! „Zwei Melange, schön”! — mondta az Ober és elrohant, mi a lapokba temetkeztünk. Mennyi hír a nagyvilágból. Párizs, London, mennyi képeslap — ide nézz, Boga, látod ezt? tudod-e, hogy ez már komoly dolog? ez nem csalás, fotográfián látni, a levegőben van, ez Blériot repülőgépe, tavaly Pesten is járt... azt írja, a napokban teljes egy órát töltött a levegőben! repülni fogunk, hallod-e, nekünk már nem autónk, repülőgépünk lesz, ha gazdagok leszünk! Igen, igen, de most hagyj olvasni... Valami undok új betegség tört ki Spanyolországban, halálos influenza . . .

A trelleborgi gyors igazán finom, úri vonat. Hálófülkénk kicsi, de pompásan fel van szerelve. Félfüllel valamit hallok, hogy tengeren megyünk át — nyilván rosszul értettem, kábult vagyok, hogy mehet a vonat tengeren, vagy valami hídról van szó? Igyekszem gyorsan elaludni, hat órákor érkezünk meg reggel s máris elég hűvös a levegő.

Arra ébredék, hogy a vonat hullámzik alattam. Mi ez? Földrengés vagy rosszul vagyok megint? Feltápászkodom, felhúzom a függönyt. Láthatár helyett az ólomszínű éjszakában vörös vasfalak merednek az ablak előtt. Papucsban, hálókabátban kikecmergek a

folyosóra. A lejáró alatt vasburok, a kerekek nem forognak. Mégis hullámszik. Leszálok, pár lépést teszok, kikerülök az alagútból, amelybe a vonatot betolták. Hajón vagyunk, óriási kompon. Ég és tenger egyetlen fekete folt, csak a bóják világítanak. Valahol, nagy messze — éjszaka mindig nagyobbnak tűnik a láthatár — hunyorgó lámpasor. A korláthoz támaszkodó matróz idegen szóval felel valamit halk kérdésemre — halkán beszélünk, mert mindenki alszik hajón és vonaton. Nem értem meg, ez már valami skandináv nyelv. A távoli fény sor felé mutat. „Kjöbenhavn” — mondja. Kopenhága, — aha, — értem, németre kell keményítenem a lány svéd szavakat. Pár perc alatt kihámozom belőle, hogy két és fél órája vagyunk vízen és hogy pontosan hat órára Trelleborgban leszünk. Visszamászom a kabinba, de már nem tudok elaludni.

Hideg, rideg tengerparti reggel. Hajók és mólók és emelők és traverzek vasvilága — honnan ismerem? igen, igen, Whistler grafikáin láttam ilyet, lám a nagy Látó hogy megelőzi számunkra a meglátott valóságot!

Gyerünk, gyerünk, elég volt az utazásból — nem vagyok semmire sem kíváncsi. Nem, nem így képzeltem első északi utamat. Hál' Istennek, a szabad pályaudvar mindjárt itt van a hajóállomásnál. Ezen a kis vonaton csak Malmöig megyünk, másfél óra, ott szállunk át a stockholmi gyorsra. A fülkében megcsap az idegen ország idegen berendezése, padok helyett öblös, óriás, pompás karszékek, nálunk régi kan-

dalló előtt lát ilyent az ember. Világoszöld tájakon futunk át — milyen tiszta, fürdetett, édes, éles a levegő, zöld, mert többnyire fenyő, de itt-ott még hó kandikál a halmokon.

Malmöben átszállás. Az étkezőbe megyünk reggelizni. Helyes kis vendéglő, oldalt kasszafülke, a kaszírkisasszony, világosszőke Solveig, barátságosan mosolyog, úgy kell neki mondani: „fröken”. A pincér — „szmór gósz burt”-ot ajánl, most hallom először a fogás nevét, ami hat hétig étrendem tengelyévé válik. Gondolom, afféle aperitif, elszörnyedek, amikor nagyvenféle ízelítőt kezdenek lerakni asztalunkra — a rózsaszínű és kék és zöld halak és sülték és vagdalt golyócskák közepén hatalmas ezüstszilkében tejszín. Sajnos, nem érzem az ízt semminek (akárcsak tegnapi álmomban), csak az egyik halról állapítom meg csodálkozva, hogy édes: hogyan volna, hiszen málnalekvárral van elkészítve.

Sötétzöld és világoszöld és megint sötétzöld — messze a tizennegyórás úton, fenyvesek közt robogunk. Fenyőfa, kék tavak, pirosra festett házak, végesvégtelen: ez „Sverige”, a dombok és csobogó források és fák körül sötétlő kék vizek és sziklák közt pirosuló tanyák naivan regényes tája. Oly egyszerűen mosolyog, hideg bájjal és udvariasan és előzékenyen, mint egy falusi menyasszony.

De nagyon, nagyon fáradt vagyok már, mikor három óra felé a vonat berobog a fővárosba. Csak annyit látok, hogy tengerparton vagyunk, öblök és csatornák közt futottunk. És még egy szikrázó to-

rony is felvillan, a városház aranykupolája. Többet egyelőre nem jelent számomra Stockholm és nem is fog jelenteni négy hétig. H.-né fogad bennünket, akit Pestről értesítettek. Autóba csomagolnak, az ablakon keresztül csak aszfaltot látok. Igazán, úgylátszik, kész vagyok, nem vágyom többé semmire. Fehér, tiszta lépcső előtt állunk meg. A homlokzaton fekete betűkkel „Serafimer Lazarettet”. Feltámogatnak a lépcsőn, amelyen soká nem fogok visszajönni ... ha visszajövök. A folyosón, közel a lépcsőhöz, egyszerű betegszoba, egy személyre. Két tiszta, sudártermetű, fehérbóbitás ápolónő vesz át, levetkőztetnek és az ágyba ejtenek. Irataimat elveszik.

A marathoni futó átadta az üzenetet.

„Le mie prigioni”

A szelíd, kedves Silvio Pellico, Francesca da Rimini szerzője, írta ki könyve fölé ezt az igénytelen címet: „Börtöneim”. Tíz esztendőt töltött Osztrák-Olaszországban és később Spielbergben, különféle fogházakban, mint Ferenc császár foglya, a múlt század elején. Mindig szerettem ezt a könyvet, halk, elbájoló tárgyilagosságát, úgy számol be embertelen szenvedéseiről, mint akinek nincs más igénye, mint hogy a reakció sziklábavájt pincetömlőceinek és láncainak szerény szakértőjét lássák benne.

Talán szabad, — fantasztikus regényről lévén szó, (mert Európa huszadik századának valóságát minden képzeletet felülmúló kalandnak érzem) — talán szabad a régi mesék száraz és szimpla jelképes-ségével tíz évnek nevezni életemnek azt a tíz hónap-ját, aminek érdekesebb részével, az első három hónappal itt beszámolni igyekszem. A „Serafimer Lazarette” beteggyán sokszor jutott eszembe Silvio Pellico s erőt véve indulatos természetemen, arra gondoltam, hogy fogadná ő, milyen természetesen és türelmesen a sorsot, aminek Ferenc császár éppen úgy végrehajtó közege volt, mint egy ártalmas daganat. Ráeszméltem, hogy nincs más dolgom, mint fi-

gyelni és kivárni, érzelmi széljegyzetek nélkül, ami körülöttem és velem történik — ezúttal, először életemben, nem az „igazság” kedvéért, ami megszűnik és betöretik a fejfel együtt, mikor kimondatott: a *valóság* kedvéért, ami akkor is valóság marad, ha történetesen nincs módunkban közölni többé. Soha nem voltam oly kevésbé lírai, mint magánéletemnek ebben a legszubsjektívebb korában.

Önagysága szobát vett ki a „Cosmopoliten Panziódban a Nybro-Gatanon. Tíz óra felé naponta bejött a kórházba és késő délutánig ottmaradt. Tőle kérdezősködtem egyet-mást a városról, ahol éltem s amiről kevesebbet tudtam, mint Tokióról. Ágyamból látni lehetett a büszke aranykupolás tornyot, mely óránként ünnepélyesen és zengzetesen dalolta az idő múlását. Ez volt minden összeköttetésem az idővel, mert piros zsebóráim, aminek mutatóit úgyse láttam, elromlott és az ember idegenben takarékos. Mint szakmabelit, önagyságát különben szívesen, fogadták az orvosok: már az első nap büszkén mesélte, hogy a tanár meghívta műtéteihez és nagyon kedvesen magyarázott neki.

A rám váró műtétről az első nap senki se beszélt. Megérkezésem után, tompán és közömbösen, azt vártam, rögtön az asztalra fektetnek. Altatót kértem és nem érdeklődtem. Másnap reggel hatig aludtam, akkor bejött két fehérsapkás sziszter, megmosdattak és friss ágyat húztak aláim, olymódon, hogy fölemeltek s míg az egyik a levegőben tartott, a másik pedáns

ügyességgel kicserélte a lepedőket. Egyik se tudott németül. Nyolcra bejött a kedves, karcsú Kerstin sziszter, üde szagot és mosolyt és reggelit: tojást, vaját és sajtot hozott. Jól beszélt németül és angolul, tőle tudtam meg, hogy műtétről most szó sincs, engem éppen úgy meg fognak vizsgálni, mint akármilyen beteget, aki jelentkezik. Csodálkozásomra, hogy hiszen tökéletes és hibátlan diagnózist hoztam, megtudtam, hogy az itt csak formáság — udvariasan és tisztelettel átvesznek mindent, de a házivizsgálat nem marad el. Tehát az is lehet, hogy meg se operálnak? — kérdem álmélkodva. — Ha a tanár úr nem tartja szükségesnek, miért operálnák?

Reggeli után, amit nagynehezen megettem, körülnéztem cellámban. Tiszta, nagyon egyszerű kis szoba. Csak ha szükségem van valamire, derül ki, hogy minden tárgy milyen modern és praktikus. Az éjjeliszekrény négyfelé nyitható, a kereken járó ágyat fel lehet emelni, mögöttem a falon telefonhírmondó.

Tízre egy bentlakó német orvossal, vizitútján, benyit Söjkvist asszisztens úr, nagy örömmel fogadom, pompásan beszél a nyelveket, egyébként is európai jelenség, humora van és érti az allúziókat. Bejárta a világot, Pesten is volt már, mulatok, ahogy kimondja: „Margitsziget” — a paprikáscsirke tetszett neki, de a leveseket túlzásírosnak találta. Állapotomról kevés szó esik, inkább csak tréfálunk. Mintha csakugyan látogatásról volna szó. Szinte

meglepődik, mikor rosszul leszek és a lavór fölé hajlok. — Na, — mondja csaknem megbántottan, — úgy látszik, rossz hatással vagyok önre, már megyek is.

Fröken Kerstin kitarja az ajtót. Nagy darab szolga jön, emelöt dug az ágyam alá, húzni kezdi. Az ágy kigurul a folyosóra, végigrobog a földszinten, beáll a liftbe, leszalad a pincébe. Végighúznak az alagsoron, az egyik szoba előtt letesznek, „ögon”, olvassa a szolga az ajtóról, robinson-jeleimre, amiben a német „Augen” szót ismertem föl. Kezdődnek hát előlről a vizsgálatok. Mint öreg, kiszolgált frontharcos, nagyot sóhajtok, tudom, hogy most ácsorogni, várni kell, aztán mereven ülni sokáig, figyelni a jeleket, túrni a tükröket. A mellémtolt ágyban a már ismert világosszöke haj, sovány, intelligens vonású fiatalasszony. Látom, hogy újonc, drukkol, emelkedni próbál, szeretném megnyugtatni, de nem tudok svédül. A szobából internacionális hang, ez mindenütt egyforma: felcsukló gyereksírás, a kicsike biztosan megjedte a villogó tükörtől. Ösz-szenézünk betegtársammal, ránevetek, ő is elmosolyogja magát, legalább is úgy érzem. Hozzászoktam, hogy rekonstruáljak minden fényjelet, kiegészítsem emlékeimből — kezdem megszokni ezt a furcsa háromnegyedhomályt, amiben élek, szinte már kellemes. A formákat elég jól látom még, képzeletem megtölti őket, mint festő az üres keretet. Hangból és mozdulatból következtetek rá, milyen lehet az arc, amivel szembekerülök. Környezetem néha csodálkozik, hogy én, aki színeket és árnyalatokat nem

tudok már megkülönböztetni, észreveszek futó grimaszokat, amik ép szemnek elkerülik a figyelmét. Magam is csodálkozom, egyszer átvillan rajtam a jeges rémület, talán mar meg is vakultam. Amit látni vélek még, afféle álomszövedék csak, szavakból és hangokból építem vissza az eltűnt valóságot, mint ahogy az elalvás pillanatában használja fel lelkünk a becsukódó szem előtt ugráló *phosphenákat*; hogy élethez hasonló képeket állítson össze belőlük. Ott állok, valóság és képzelet küszöbén s kezdem nem tudni, merről jöttem — testi szem és lelki szem összefolyik s már nem biztos, melyik irányítja a másikat.

Ezeknek a földalatti vizsgálótermeknek is inkább érzem, mint látom komor hangulatát. Cipelnek jobbra-balra, ültetnek furcsa székekbe, forognak a korongok, villog a tűzsugarú lámpa, kérdeznek és felelek. Itt aztán igazán „ eset” vagyok csak, semmi más, ez a fiatal orvos nyilván soha még a nevem sem hallotta. Nem fűződik hozzám egyetlen képzet se. Se jó, se rossz. Viselkedésemem dől el, rokonszenvesnek tartson, vagy ellenszenvesnek. Igyekszem szabatos lenni, nem mondok egy szóval se többet, mint ami a tárgyra tartozik. Mégis meghökkenek, mikor kérdésemre, mit talált? csodálkozva néz rám — mi köze ehhez egy közönséges „ eset”-nek? Kissé gúnyosan biztosít róla, hogy a leletbe pontosan bevezetett mindent, biccent és a következő beteget kéri.

Dél van, mikor a kanyargós folyosókon át viszszaágítanak. Istenem, húsz órája élek itt, jaj, mégis

milyen megnyugtató, otthonos érzés, mikor felismerem szobám ajtaját! — otthon! de milyen viszonylagos fogalom ez! az odaragadt bacillus nyilván otthonnak érzi a száguldó puszkagolyót, mint ahogy otthonunknak érezzük az öreg földet Nekem most ez a szoba az otthonom, távol, északon, amiből semmit se láttam és kényelmetlenül igyekszem másra gondolni, ha eszembe jut, fogom-e látni egyáltalán?

Nem is az egész szoba, csak az ágy, nem is az ágy, csak az a vacok, amit párna és lepedő között kiástam magamnak, hogy kényelmesen tudjak feküdni, oldalt, ha jön az émelygés és szédülés. Asztalkám már meg van terítve. A tejszínnek mindig örülök, de ez a furcsa szürke dolog gyanús — no persze, pudding. Pudding ám, de halból és közepén az elmaradhatatlan lekvár. Hát ezt majd máskor.

Ónagysága csak háromra jön le, műtétet nézett végig, ami hat óráig tartott egyfolytában. Természetesen agyműtétet, ebben a kórházban nem is operálnak mást: az agysebészet négy világközpontjának egyike ez a stockholmi. Mint elítélt a Sing-Sing siralomházban, mégis úgy érdeklődöm a „kollega” esete felől, mint akinek semmi köze az egészhez, hiszen kegyelmi kérvényemet beadták ... Tudákos szakki-fejezéseket használok, olvasmányaimból. Ahelyett, hogy azt kérdezném, amit szűkülve és vinnyogva kérdez tőlem a tudatom küszöbe alatt, ott, valahol a daganat mögött meghúzódó, összenyomott, megfélemlített vacogó Élőlény: hogy ordított-e és igyekezett-e

menekülni a tátott koponyájú vadállat, hogy csurgott-e a vér és a velő a nyitott agyból, hogy nyitott szájjal és fennakadt szemekkel elájult-e végre, hörögve, a kínpadra feszített áldozat — ehelyett úgy érdeklődöm, mintha egy precíziós fizikai kísérletről, vagy órajavításról volna szó. Aha, igen, értem, értem, szóval az elülső agylebeny volt gyanús... a ventrikulográfia odamutat... húszéves lány? hm, elég fiatal. No és — megtalálta pontosan? Hát képzelje, mégse ott volt... ezer eset közül egyszer ha előfordul, hogy a végső lokalizálás tévesnek bizonyul. Úgy látszik, van egy ritka lehetőség, mikor a töltött agykamrák eltolódása kétféleképpen értelmezhető ... Képzelje, kinyitja a burkot és nincs semmi... az agyvelő sima és fehér... Ejha! no és Oliv...? Az arcizma se rándul, még csak a szájába se harapott, nincs az a sebész, aki ilyenkor el ne káromkodja magát... Zavartan fordultam el, ilyen pechem van, az első műtétnél, amit mutat nekem: a világhírű sebész tévedett... No és... szóval, kiderült, hogy nincs is daganat? Dehogyan is nem, várjon csak. A tanár pillanatig gondolkodik, aztán nyugodtan bevarrja a burkot, visszateszi a kivágott csontkorongot ... Közben intézkedik... Betegét vigyék vissza a röntgenszobába, agykamrákat nem kell újra tölteni... még egy felvételt kérek, félóra múlva folytatjuk a műtétet. Elszörnyednek. Az istenért, tanár úr... félóra múlva? Bizony, most a halántékát kell kinyitnom, tudniillik most már bizonyos, hogy ott a daganat. De hát... nem lehetne holnap ... vagy mikor ez a seb begyógyult?... Mosolyog. Kedves kol-

legina, tudnia kellene, hogy ha egyszer egy olyan agyvelőt, amiben daganat van, megbolygattunk, akkor már ki kell vennem a daganatot, különben... Ha rögtön nem találom meg és nem távolítom el a baj okát, az a lány huszonnégy óra alatt halott ... Nem vitatkozom tovább. Félóra múlva hozzák vissza a beteget, a tanár habozás nélkül belefog az újabb műtétbe. Tenyéryni korongot vés ki a koponyából, a bal halántékon. Visszafojtott lélekzettel lestük, mi lesz... Szentisten, ha itt se talál semmit... Ő teljesen nyugodt, mint aki kétszer nem tévedhet, csak egyszer. Elzárja, kihajtja a csonthártyát, elcsípi az összes ereket... belevág a dűrába, szétnyitja, belevilágít ... Fölébe hajolunk. A sima, fehér agyvelőrészen, pontosan a kifaragott nyílás közepén óriási, kerek, vörös daganat, mélyen belesüppedve az agykéregbe ... mint egy gránátalma...

— Szóval, mégis megtalálta.

— Azért tartott ilyen soká... A második műtét, amíg kiszedte, maga négy óra volt

— A lány?

— Alszik. A tanár meg van győződve róla, hogy túléli... Most már én is.

Délutánra újabb vizsgálat volna, de kikönyörögöm, hogy holnapra halasszák. Ellenben a fürdőt nem lehet elkerülni, megint elcipelnek, ágyastul. A lécespadlójú fürdőszoba nem túlmeleg. Két öblös fakád áll benne, mint nálunk a szőlőkben. Kövér, kedves néninek adnak át. Csak nem?... De igen, ő fürdet meg, már tépi is le rólam a köpenyt, belefektet

a kádba, húzza rám a vizet, erőteljesen csutakolni kezd. Igaz. Svédországban vagyunk, ahol nem számít a meztelenség. Fürdetéshez asszonyok jobban értenek, ez a szempont valóban fontosabb, mint a konvencióké. Egy perc múlva behunyt szemekkel adom át magam, ahogy öt éves koromban tettem... még az is jól esik, hogy az erélyes nénike dörmög és haragszik, miközben a hajamat szappanozza, biztosan rosszul tartom szegény, zúgó fejem. Egyébként is folyton beszél, pedig tudja, hogy nem értek egy kukkot se.

Visszakerülök a szobámba, leveleket nyújtanak ál. Az első postám, Pestről, ahol három hónap óta már tudják, hogy ma itt leszek. Dénes mulatságosan tájékoztat az ottani dolgokról. A sorok között valami gyanús nekem, ahogy felolvassák — felolvas tatom az önegységának adott tájékoztatást is. Diadalmasan állapítom meg a burkolt célzásokból, hogy az ügyvédi eljárásokat elhalasztották, de a Biztosítótársaság nem tréfál: két elmaradt részletre hivatkozva, újabb orvosi vizsgálatot követel. Dénes majd elintézi, nem lesz semmi baj. (Illetve, baj lett ugyan, de nem velem — a biztosítótársasággal, ami pár hónap múlva felszámolt. Talán jobb lett volna, ha nálam biztosítatja magát.)

Öt órakor nyílik az ajtó. Hárman lépnek be. A délelőtről már ismert kedves, elmés Söjkvist, egy fiatal szemész és egy magas, vállas, szőkehajú és szőkearcú, százszázalékosan északi férfi.

A tanár.

Olivecrona

Arról ismerem meg, hogy ő lép először ágyam elé, Söjkvist és a másik, ismeretlen orvos tisztelettel oldalt állnak. De különben is ... már az ajtóban, amikor beléptek (bár arcokat nem igen látok), tudtam, hogy ő az.

— Hogy van? — kérdi és keztenyújt. Nem „na, hogy vagyunk?”, vagy „hát, hogy vagyunk?”, ahogy szokták. Igen, határozottan hűvös, de korántsem tartózkodó. Udvarias, de udvariassága nem kényszerezett, érezni, hogy legmeghittebb hangja is ilyen.

Nem vizsgál, nem is kérdez ki. Ez nem lep meg, hisz tudom, hogy látogatása csak formáság. Az adatokat vizsgáló orvosok naponta közlik velem, mindent tud rólam, amire szüksége van. Mégis, furcsán hat rám, hogy betegségről nem beszélünk. Az a különös hangulat fejlődik ki bennem, mintha túl a betegségen is képe volna rólam, akár téves, akár helyes, de határozott, Kicsit megalázónak érzem, hogy állapotomról való saját véleményemre nem kíváncsi, — egész közönyös laikusnak tart? vagy ép ellenkezően, fantasztának, (hallotta, hogy költőféle vagyok) túlcsapongó képzeletem ellen védekezik?

Ez a gyanú sért, áhítatos tisztelője vagyok az

exakt tudománynak, de (most veszem észre) elvárom annak képviselőitől, hogy éppen úgy tiszteljék azt az elég félreérthető szóval, „művészi világképnek” nevezett igazságkereső forrást, ami a megfigyelésen túl a képzelet erejével lendíti előre a gondolatot. Eredményt csak a kettő összműködése hozhat. Ezért kihívóan és csakazértis, bár tréfás és enyelgő formában, alapjában nagyon komolyan szöbáhozom feltevésemet, hogy a különféle daganatoknak, amik az emberi testben előfordulnak, a legjobb esetben csak az összetételét és természetét ismerjük, szerepéről és céljáról, hogy így mondjam: szándékairól annyi sejtelmünk sincsen, mint normális szerveink feladatairól, amikkel pedig szintén nem vagyunk mindig és véglegesen tisztában. Mit lehet tudni, hátha a rejtélyes daganat, látszólag romboló munkája ellenére, —de hiszen vannak ártalmatlan daganatok is (a teratomákra gondolok) — *lenni* akar valamivé, az ember érdekében, csak nem akarja kifejezni magát. Eredetileg építeni akart, de közben elfelejtette, vagy nem értett hozzá, vagy nem voltak eszközei — vagy esetleg *nem hagyta* a központi kormányzat, melynek sejtelve sincs a jövőről, mindenre a múltból következtet. Hátha egy új, még ismeretlen szerv, első. primitív, öntudatlan, vagy céltudatos próbálkozása a daganat — új szervé, vagy testrészé, amely meg akar születni a fajta fejlődési rendjének ismeretlen irányában? Talán szárnyakat akar növeszteni a fajta, elrestelvén magát az Egyén fölényes és bátor cselekedetén, aki, be nem várva az ő lusta és habozó és vak tapogatózását, egyszerűen *megcsinálta* a szár-

nyakat, mikor repülni kerekedett kedve? Vagy a nyúltagyvelő titkos utasítására hevenyészett vázlatot készített, egy új érzékszerv tervrajzát, mely másféle erők sugárzását közvetíti a központba, mint amiket eddig közvetített? Szerves *elektroszkópot*, vagy szerves *antennát* (amilyen nyilvánvalóan a rovaroknak is van), vagy mit tudom én, — talán olyan sugárzáshoz valót, amit eddig szervesetlen műszereink sem vettek észre?

Arra egészen biztosan emlékszem, hogy ilyesfélét akartam előadni, de nem felelek érte, mennyi jutott belőle keserves dadogásomba, zúgó fejjel és elég tökéletlen németséggel. Olivecrona udvariasan és előzékenyen hallgat egy darabig, — annyit talán elértem, hogy az új ismerőst hallgatta és nem a kórképet — aztán gyorsan búcsúzni kezdett. Annyit jegyezve csak meg, hogy ezek biztosan nagyon érdekes dolgok, ha valakinek sok ideje van, azonban nagy a rcbot, dolgozni kell: egyiknek a gyárban, másiknak íróasztal előtt, harmadiknak a telefonközpontban. (Később egy itteni előadásából tudtam meg, hogy a telefonközpontos alatt önmagát értette, aki az emberi test telefonközpontjában, az agyvelőben teljesít vilánszerelői szolgálatot.)

Egyedül maradva (Kerstin is velük tartott), egyes érzéseknek adtam át magam, benyomásaim hatása alatt. Nem mondhatnám, hogy első pillanatban magával ragadott, vagy kétségbeesetten vak bizalmat váltott volna ki a férfi, akinek életem a kezébe került. Rokonszenvesnek találtam, de különösebb ra-

jongást nem keltett bennem. Azt mindjárt éreztem, hogy nemcsak mesterségében, de életfelfogásában is szigorú materialista. Emberek megismerésében nyilván egyszerű, világos, tárgyi szempontok vezetnek, az illető helyzete, természetben és társadalomban. Anynyit már hallottam is róla, itteniektől, hogy száz százalékgig gyakorlati életet él, — reggel héttől háromig, esetleg tovább is itt dolgozik keményen a vezetése alatt álló klinikán, koponyákat bont fel, semmi mást. Aztán szép kis kastélyába vonul vissza (gazdag ember) családja körébe: felesége van és három fia. Egyedüli szórakozása a golf és a bridge, ezeknek nagy szakértője. Természetesen kitűnő tudományos könyveket ír, ezekből akkor még egyet sem ismertem. Sikereit csodálatos precizitásának köszönheti a technikában, de mint mesterének, a bostoni Cushingnek, neki is vannak új, eredeti gondolatai és módszerei.

Egyetlen paradox dolgot vettem csak észre: egy hivatalos aktán véletlenül megpillantottam aláírását, elolvasni nem tudtam, de a vonásokat megsejtve, odavetően azt mondtam: ez nőies írás lehet. Rögtön hozzá is tettem — no persze, hiszen női kézimunkát végez.

Tovább töprengve, feltettem magamnak a kérdést, okvetlen ez a stockholmi kísérlet volt-e az egyetlen megoldás? Ismétlem, semmi kifogásom nem volt a személyes megismerkedés után, a tanár úr igazán kitűnő embernek látszik, ha nincsen is különösebb érzelmi kultúrája, az „emberszeretettől” rajongó gé-

niesz „megváltó” allűrjei. Bár arcát nem vehettem ki, biztosan nagyon vonzó, mintha kissé tömpe volna az orra, ami jóságra vall. Egyébként akármi lesz, önmagammal nincs és nem lehet vitám. Ahogy fenti sorokat átolvasom, feltűnik a kifejezés „akinek életem a kezébe került”. Nem véletlen, hogy nem a tet-szetősebb kifejezést használtam, „akinek az életem kezébe adtam”. Olivecronát nem én választottam a műtét céljaira, nem én eszeltem ki, hogy éppen ő vágja ki belőlem a daganatot, amire magam bukkan-tam rá, ott a bécsi klinikán. Nevét is akkor hallottam először, mikor a „gyulák” kiszámították, különféle vajákos béljóslatból, hogy hozzá kell mennem, senki máshoz. Ez úgylátszik így volt helyes, orvosoknak kell érteni hozzá, nem nekem.

És mégis...

És mégis mi volt ez a bizonytalan befejezetlen érzés, ahogy visszaidézni próbáltam képét, oldaltfordulva az ágyban, pislogva, magam köré csavarva a sárga takarót? Mintha valami hiányozna a képhez? — mintha valamit elfelejtettem volna ... valamit, amit nem is *most* tudtam meg róla, imént, ahogy elő-ször találkoztunk...

Igen, igen ... mi volt az? ... hol láttam?... igen, igen... *honnan ismerem én ezt az embert?*

És most meg kell állnom, írásközben „énke” közbekottyán, megállítja tollam, megzavarva tulaj-don beszámolómmal menetét, gyorsan, mielőtt a fikciók

komponálásához szokott „író” szerkezeti és hatás-politikai, „művészi” érdekből erőszakot tenne a valóságon, abban a gögös hitben, hogy lehetnek helyzetek, ahol a művészi érdek fölötte áll a tiszta igazság bevallásának. És ezzel nem a művészet és valóság értékét akarom összehasonlítani. Egyszerűen megállapítom (amire éppen ennek a betegségemről szóló beszámolóinak írása közben jöttem rá), hogy a valóság, mint műfaj, nemcsak beállítás, de még kompozíció szempontjából sem szorul rá a „művész” támogatására és korrigálására, egyszerűen azért, mert — nem tudom, hogy csinálja, de kénytelen vagyok elismerni — *ő maga is komponál*. Igen, komponál, mintha valami mondanivalója volna. Komponál és csoportosít, mint az írók. Azt már leírtam valahol (s a mostanában divatos biográfiák is bizonyítják), hogy egy élet története egyben regénye is annak az életnek — de hogy ez egész apró részletekre és célzásokra és csoportosításokra is vonatkozik, azt most kellett megtanulnom. Nem is könnyen és nem is minden önfeláldozás nélkül. Az eddigiekben többször előfordult, hogy egy fordulatot, vagy epizódot, vagy reflexiót az emlékek sorrendjéből ki akartam emelni, hogy egy vagy két nappal előbbre vagy hátrább tegyem, más emlékképek közé, amiknek társaságában jobban érvényesülnek, érthetőbben, esetleg jelképe-sebben magyarázzák azt, ami történt. Kiderült, hogy nem megy. Rakosgatás közben meg kellett értenem, hogy a sorrendből a legkisebb láncszemet sem lehet elmozdítani, mert mindig úgy *érthetőbb, tehát hatásosabb is*, ahogy valóban történt s nem úgy, ahogy

történhetett volna. A valóság még jelképesen is jobban *tudta*, mit, miért, hová helyezett el.

Örülök, hogy „énke” tettenérte bennem a tetszelgő író s most is, már tudatosan dobhatom el a bizonytalan „érdekes” fordulatot a talán érdektelennek látszó igazság helyéből.

Mert lehet, hogy érdaj&esebb volna, s például a következő fejezetet vonzóbbá tenné, ha most azt írom, hogy Olivecrona jelképes megjelenésére életemben: már akkor és ott és magamtól ráeszméltem. Ott &z ágyban, a sárga takaró alatt, első látogatása után, mikor azon töprengtem, miért érzem úgy, mintha már találkoztunk volna?

Nos, nem így történt.

Úgy látszik, a valóság komponálókedve és szélséye nemcsak magában a történésben érvényesül, *kiterjed a valóság bevallásának tartamára is*. Ezt a „regényt” folytatásokban írom s már a múlt szombaton elhatároztam, hogy ezen a héten Olivecronával való találkozásom kerül sorra. Vasárnap emlékbeszédet tartottam egy közben elhunyt kedves barátom és nagyszerű író felett a Zeneakadémián. Szünetben régi, kedves pajtásommal, a népszerű színész-szel találkoztam, akinek nyilván van valami hetedik érzéke titokzatos és okkult összefüggések megérzésére, például, egyebek közt, pompásan sakkozik. Betegségemre terelve a szót, Olivecrona személye iránt kezdett érdeklődni. Hevenyészett képet adtam külsejéről, modoráról, viselkedéséről. A harmadik mondat után meglepetve állított meg.

— Te... hiszen ez az ember a megtestesült...

És egy nevet mondott ki. Nem élő, vagy halott nevét. Fiktív személyt, egy magyar színdarab egyik hősének nevét.

A színdarabot én írtam, pontosan húsz évvel ezelőtt. Arról van szó benne, hogy egy kiváló tehetségű, érzelmekben gazdag, de önmagával tusakodó és habozó természetű ember, aki mérnök, önműködő, pilótanélküli, bombavető repülőgépet talál ki (azóta a valóságban is kitalálták), ám egy szkeptikus barátja bebizonyítja neki, hogy öntudatlanul az embe-riségen akarja megbosszulni magát, amiért szép felesége otthagya és összeállt egy elegáns ficsúrral. A mérnök, hogy önzetlenségét bebizonyítsa, elhatározza, hogy a bemutató próbán maga száll fel a szétrobbanó géppel. De rettenetesen fél a haláltól. Ekkor megjelenik alteregója — egy *északi orvos, a Solveigmotívum képviselője* és ajánlatot tesz neki, hogy *megoperálja a fejét* és kiirtja belőle a *halálfélelem központját*, amely valahol *hátsul, a kisagyban fészkel*. A mérnök átadja magát a műtétnek és másnap, a bemutatón, *nem félvén többé a halált, van bátorsága életben maradni*.

Ez a színészbarátom ismerte a szerepet, játszotta is. Amit Olivecronáról beszéltem, azért juttatta eszébe egykori szerepét, Olson Irjöt, a főszereplő alterego sebészorvosát, mert ugyanolyan maszokban és modorban ábrázolta, mint amilyenek most Olivecronát lefestettem előtte.

Lüktető csillagok

Pár nap óta szeles az idő, az ablakot, amit már nyitva lehetett tartani, megint becsukják. Május elején vagyunk. Korán reggel — mennyivel korábban, mint otthon ilyenkor — besüt a nap, szemben megcsillan az aranykupola, de aztán felhők jönnek. Rügyek is alig ütköznek a fákon, a lombosodás itt később kezdődik. Ez hát az északi szél. Keményebbnek, zordabbnak, harsogóbbnak gondoltam. „Északi légáramlat” írják otthon a jelentések s ilyenkor vad, ossiáni viharokra gondoltam, kavargó örvényekre a fjordok fölött. Nem, ez nem az. Mégis más, mint odalent. Könnyű és híg és derűs ez a szél, szilaj, de nem haragos. Vidáman és közömbösen füttyörész. A világ, mintha lengene és mintha magasabban volna, olyan tiszta és üde. Megfinomodott szaglásom felfogja a tenger sós illatát.

Mi az, úgy látszik nem lesz vizsgálat. Kilenc óra elmúlt és a szolgálta nem jelentkezett, hogy felemelje és gurítani kezdje ágyamat, a folyosókon át. Az ablak felé fordulva fekszem, összegörbedve. Időnként elalszom, majd felriadok megint: egyszer raj is kapom Kerstint, hogy lopózva igyekszik ki a szobám-

ból. Úgy teszek, mintha nem venném észre, nincs kedvem tréfálkozni. Talán nem vagyok egészen ébren? Vagy pedig a szemem... Hát igen, kétségtelen, hogy ez már a vakság. Az utolsó fény, amit még láttam, tompán és bizonytalanul, a kupola villanása volt, reggel. Azóta homály van körülöttem, s ezt nem tulajdoníthatom a beborult időnek, hiszen mindenki háttározottan és ruganyosan járkál körülöttem, s előbb, jól hallottam, valaki felkattantotta a villanyt. De nem tetszik, hogy ilyen fásultan gondolok erre. Többször újra erőt kellennem magamon, hogy végiggondoljam a megkezdett sort. A lecke, amit feladtam magamnak, így szólt: akarsz, vagy tudsz-e élni vakon? A gépies válasz mindig így hangzik: akarok és tudok, de ezt nem érzem megbízhatónak, újra kezdem, érvek és ellenérvek jelentkeznek, egyik se győz meg. Igen, elég idős vagyok, hogy a látható világból megszereztem légyen mindent, amire láthatatlan világomban szükségem lehet. Akkor hát... ami hátra van... csendes feldolgozása az anyagnak... végre nyugodtan és zavartalanul. Talán nem is olyan szörnyű... Megbízható, hűséges titkárra vagy titkárnőre gondolok, ott ül visszafojtott lélekzettel az írógép vagy füzet előtt s írja sebesen, amit diktálok. Este pedig — este? milyen lesz az, *hogyan* fogom megkülönböztetni? — este sokáig halkán, dallamosan olvas fel — hol is hagytam abba? ... Igen, így lesz. De fáradt vagyok továbbfűzni a képet. Érzem, hogy arcom keserű vigyorra torzul. Genius jut eszembe, a „Lepketánc” hőse, egyetlen látó a vakok közt... No, most megírjuk a másikat... egyetlen vakot a látók biro-

dalmában. Arcokra próbálok gondolni erőlködve... no lám, nincs baj, hiszen kezdem már elfelejteni őket, mégse történt semmi, — a többi már csak átmenet lesz, fokozati különbség, éppen úgy ringatódzunk át rajta, mint a teljes látástól idáig. Mi ez? A gyomrom émelyeg, vagy a szívemmel van valami, ez új volna ... Egy arc jut eszembe, amit régen, nagyon régen felejtettem el, de sokszor gondolkodom rá, hogy látni fogom egyszer s akkor felismerem megint... Meg fog jelenni még egyszer és én már ...?

Olyan erős nyilallás fut át, hogy a csengőhöz kapok.

Délben feleségem jelenti, hogy Oslóval beszélt telefonon. Nővérem, aki huszonöt éve él ott, norvég úriember felesége, olvasott valahol rólam, azonnal felhívta a kórházat, megnyugtatták, majd megint érdeklődik. Sajnálom, hogy nem tudtam beszélni vele. Furcsán voltunk mi ezzel a Gizivel, negyedszázadon át. Tudtam róla mindent, ő is rólam, de nem leveleztünk. Norvéggé lett egészen, két szép nagy leánya van, fényképen láttam őket, szőke és karsú északi kisasszonyok. Eszembe jut valami — egy éber álom, képzeletbeli kaland, amit néhányszor kiszíneztem. Egy napon egyedül elindulok meglátogatni Hollandiát, Helgolandot, Suomit, Skandináviát ... Bolyongásomban egy téli délután Oslóba jutok el. Nem jelentkezem sehol, nem keresek fel senkit. A havas parkban sétálok, tűnődve, ábrándozva. Nem kell kérdeznem rendőrt, Ibsen életrajzából, Knut Hamsun

regényeiből magam ismerem fel a várost, tájékozodom ifjúkori emlékeimből, mikor úgy szerettem ezt a messzi északot, ahová mindig vágyakoztam. Lám, az ott a ligeti tó, ami most be van fagyva, nyáron hatytyúk úsznak rajta, Saint-Saens hattyúi. Egy ifjú leány siet a város felé, karjáról korcsolya lóg, arcát pirosra csípte a fagy. Kisasszony, meg ne ijedjen... ugye tud németül? idegen vagyok, nem mondaná meg hol találok a ... Riadtan fordul hátra, ahogy beszélek hozzá, milyen ismerős arc a városban, ahol először vagyok. Elfutna, mint a „Rejtelmek” hősnője, de bizalmat kelt derült bizalmam, negyedóra múlva egy csendes „stugan”-ban teázunk, kettesben ... Bolgár kereskedőnek adom ki magam, mulatságos történeteket mesélek, hátravetett fejjel, teli szívből kacag. Aztán gyerekkoromról mondok el egy-két groteszk emléket, tágrameresztett szemmel bámul rám. Szent Isten, hogy elmúlt az idő!... rettenetesen kikapok anyámtól... nem fog kikapni, erről kezeskedem... édesanyja bizonyára okos, gondolkodó, finom asszony... Kicsit talán nagyon is bölcselkedő ... Igaz! igaz! de honnan tudja ilyen pontosan? hát gondolom. Akkor hát Isten vele... nem, nem, ne mentegetőzzék, furcsa, de olyan jól éreztem magam, olyan otthonosan, pedig Ön délről jött... Isten vele. Isten veled hát kedves kis Noémi és csókold meg helyettem anyád és Astridot is ... Honnan tudja?... Astridról nem beszéltem... Mi ez? Ez az, hogy mi most elbúcsúzunk. Mi, örökre, a korcsolyázó norvég kislány és a bolgár kereskedő. Ezek egy

negyedórás ismeretség után nem látják többé egymást — én pedig veled tartok és hazakísérlek. A nagybátyád vagyok.

Délután, mikor a nehéz függönyt összehúzták az ablakon, kezdődik a hideglelés — megértem végre mi az, ami napok óta hiányzik. Tudom, hogy környezetem is észrevette fásult rosszkedvem s most ráeszmélek az okára. Hogy magyarázzam meg? Valami eltűnt belőlem ezen a délután. Valami, aminek még sohasem voltam híján, amióta az eszemet tudom. Akkor nem tudtam volna megnevezni — most, visszatekintve, kimondok egy szót: pátosz. Igen, nincs más kifejezés arra, ami az életet tartja bennem. Nem egész általános értelemben, de ezt így szokták mondani. Értsd hát meg énke, aki bennem élsz, aki tagadod, vagy kineveted. Te tudod, éppen mert idegen tőled — te tudod, hogy én, aki pongyolán, csaknem cinikusan szoktam beszélni, ha emberekkel érintkezem — te tudod, hogy *magammal* mindig szenvedélyesen, nyomatékkal, *válogatott* és keresett, erőteljes szavakkal beszélek, — igen, igen, patetikusan! mondd csak ki: nagy gesztusokban, mintha színpadon volnék. Nevetséges, mégis igaz, hogy külső pongyolaságomat, cinizmusomat, sőt jókedvemet és fölényemet viszont éppen ez a titkolt pátosz tette lehetővé, amiben pedig sohasem hittem, sőt józan perceimben rendesen resteltem magam előtt — enélkül talán elpusztultam volna. Ez a belső színpad, aminek függönnyílásán át koturnusban és mázolt képpel, biz-

tonságban és kajánul leselkedtem ki a várakozó, ásítozó közönségre, az *én* színpadomra.

De délután mindkét színpad kicsúszott alólam.

Hiába kerestem magamban szép szavakat és hangulatos képeket. Mindig azt reméltem pedig, hogy a balsors perceiben majd fénnel és színnel és zenével telik meg a színpad, kárpótlásul az elfutó életért — hogy a függöny, annyi év szenvedése és küszködése után felgördül végre s a közönség meglátja, először ét; utoljára, a Színészt, aki ezért az egyetlen jelenetéért vállalta a szerepet, hogy elmondhassa s eltűnjön a süllyesztőben, örök emléket hagyva maga után. Igen igen, ostoba cigányzenére áhítoztam, ami halotti kocsimat kíséri a temetőbe, ama tetszetős „utolsó szavakra”, amiket emlegetnek majd ismerősök és ismeretlenek.

Mily szégyen, mily üres, émelygő, gyalázatos giccs. Átfutott rajtam mindez. Szürkén, értelmetlenül, idegenül. Az oslói ábránd is eszembe jutott, olyan távolinak és közönyösnek éreztem, mintha súlyosan sebesült katona előtt Werther keserveit olvasnák fel.

De hát akkor mi vert úgy le, mégis — a cigánymuzsika elhallgatott, miért nem hallom hát az ismeretlen *valóságnak* hideg zenéjét, hogy felfrissülve, megszűrve, elhallgatna végre? A hiúság ezerszer, meg újra összeszedett cókémókja leszakadt hátamról — miért nem vagyok hát boldog? Miért hiányzik a gyűlölet, átkozott kis bátyú?

Miért van itt olyan hideg, nem fűtenek ebben a kórházban?

Úgy látszik, ezekben az órákban csakugyan rosszul voltam, talán eszméletemnek se teljesen birtokában. Emlékszem, megfigyelés és képzelődés összefolyt — azon kaptam magam, hogy párnák és lepedők közt kotorászva dühösen keresek egy papírlapot, levelet, amit már borítékba is tettem s eldugtam az ágy sarkába; intézkedések voltak benne, holmimről és irataimról s most valamit ki akartam igazítani az egyik passzusban. Félórai keresés után derengett csak föl bennem, hogy az egészből egy szó sem igaz. úgy látszik, álmodtam a levelet és a borítékot. Pedig pontosan emlékeztem a szavakra is.

Olivecronával is így voltam. Egyszer csakugyan bent volt a szobában, a délutáni vizit folyamán. Pár közömbös szót váltottunk, nem mondott semmi lényegest, később mégis, mintha megint bejött volna, de egészen más volt, mint előbb, az orra megnyúlt és felháborodottan hadonászott. Nyissák ki, nyissák ki az ablakot, rikácsolt, nem bírom, nem bírom ezt a fülledtséget, ezt a zsírt, zsíros a levegő, kinyitni, kinyitni! Erről a jelenetről még egy hét múlva is azt hittem, hogy megtörtént. Ezen Olivecrona az alkonyodó kertben szaladgált, odakünt, hosszú és sovány volt, vérvörös, lobogó üstökkel, forgolódott, karjait dobálta, köpenyét sovány teste köré csavarta a szél és ahogy élesen, vadul felnevetett, nem lehetett tudni, ő volt-e az, vagy a vihar.

Késő este nyugodtam meg, éjfékete volt már az ablak. Feleségemet is megnyugtattam, menjen csak, aludni fogtok. De nem aludtam, az ablak felé fordulva

ágyam szélén, azon erőlködtem, hogy mégis kivegyek valami formát a feketeségből. És csakugyan, mintha láttam volna suhogó fák ágait mozogni, közvetlenül a párkány előtt. Mozogtak az ágak, jobbra os balra, ünnepélyesen betartva a taktust, mint egy menüettnél. Ajkaim megint vigyorra torzultak a sötétben. No lám, a fák. No lám, milyen komédia ez is, ír ilyen szégyenletes komédia. De hát nem akarja megérteni senki, vagy úgy tesznek, mintha nem látnák, hogy *szerep* ez is, a híres szerves „élet”, a komoly és hallgatag golyó felszínén, néhány apró folton, mint a pörsenés, ahogy szalad, rettentő sebességgel a feketeségbe? Valami, vagy inkább valaki, nem lehet tudni kicsoda, jelmezeket próbál és szerepeket játszik, hogy haszontalanságát, fölöslegességét leplezze önmaga előtt. Tücsköt játszik és más bogarat, kígyót és békát és barázdabillegetőt — nem látjátok, hogy illeg és billeg? — és embert játszik és fenséges tölgyet és szemét lesütő szemérmes almafát. Nem fák ezek ott, menüettet táncolva, ő az, én vagyok az, hajladozó törzsek, táncoló ágak szerepében, Szégyen, szégyen és gyalázat!

Gondoltam rá, hogy megtapogatom a pulzusom, mert ereim görcsösen összehúzódtak és kinyúltak. De elfelejtettem — a nagy erőlködésben, ahogy meresztettem a szemem, végre fehér pontot fedeztem fel az égen. Igen bizony, csak csillag lehet, a felhők elvonultak.

Csillag, fehér csillag a messzeségben — ez hiányzott hát, ezért nem tudtam megnyodni. Fe-

hér csillag a messzeségben — ő az, ő az hát, túl az émelegős színpadon, az a hideg zene? Ő az, aki *volt* és Zeus, mielőtt voltam és miután leszek? Már ötéves koromban gyönyörűbbnek találtam Keppler és Newton és Laplace meséjét a mennyei gyertyácskákról és angyalszárnyakról szóló tündérmesénél, — titokzatosabbnak és nagyszerűbbnek a fényévek és te juták és csavarködök sorát, túlvilági mezőkön csillaghavazást ábrázoló képeknél. Igen, ő az, százezer fényévre — százezer évvel ezelőtt volt ott, ahol most látom: milyen fényes mégis, protonok és keringő elektronok kavargó, tüzes halmaza — protonoké és elektronoké, amiket soha nem látott s nem fog látni soha emberi szem, mégis *bizonyosabb*, hogy vannak, mint mi magunk, valószínűtlen, természetellenes, feltételes és időleges halmaza protonoknak és elektronoknak. Ettől a bizonyosságtól ilyen nyugodt és fehér tehát — de nem, hiszen úgy látom, hunyorog. Hunyorog és színét változtatja...

És eszembe jutott, amit nemrég olvastam, az összehúzódó és kitáguló csillagokról. Nemrég fedezték fel a titkukat, hogy háromnaponként, némelyik óránként változtatja rettentő testének térfogatát. Háromnaponként, naponként, óránként összehúzódik és megint kitágulnak, ütemesen.

Lüktető csillag. Dobog, mint egy emberi szív. _

Éppen felülök, hogy mégis megtapogassam a pulzusom, mikor kattan a villany a nyíló ajtó mellett. Ismeretlen éjjeli ápolónő jön be. Nem kérдем,

— Hány óra?

— Negyedtíz. Most verte a kilencet.

Valamit levesz az asztról, amit magával hozott, kicsit felemeli a párnám, aláteszi, int, hogy feküdjek rá.

— Mi ez?

— Gumipárna. Hogy magasabban legyen a feje. Nyugodtan kell aludni, holnap reggel félnyolckor operálják.

A v d e l n i n g 13

Ügylátszik, a határozott közlés után rögtön mélyen elaludtam, nem emlékszem egyetlen gondolatra se az estéről, éjszaka se riadtam fel, tíz órát aludtam egyfolytában, időérzéklés nélkül. Reggel van. Arra ébredek, hogy gurítanak végig a folyosón. Nem vagyok kábult, kicsit talán nagyon is józan és friss vagyok, nyoma sincs bennem érzelmeknek és indulatoknak. Igazi reggeli hangulat, éjféli rejtelmekből kiábrándult, szinte gúnyosan hideg. Semmire se gondolok, csak figyelek.

A műtőt, ahova begurítanak, már láttam kívülről, a napokban, mikor elvittek előtte: akkora „13”-as szám díszeleg fölötte, hogy még vakon is ki tudtam betűzni. Fekszem a hátamon, a tetőre pislogok és várok a kínos tisztaságban. Járkálnak körülöttem, halk szavakat hallok, komikusan hat rám a suttogás, mit suttnak, miért oly tapintatosak? Nem azért hoztak ide, hogy tapintatosak legyenek velem.

Fehér köpeny derekát látom, ahogy közeledik, nem nézek oldalt, nem vagyok arcokra kíváncsi. Begurítanak a terembe. Négy kéz fog meg, lábamnál és fejemnél, átdobnak egy nagyon keskeny, vasalódesz-

kaszerű asztalra, amihez hozzátolták az ágyat. Rög-
tön a hasamra fordítanak, fejem előre lóg egy ovális
kis mélyedésbe, hogy lélekzeni tudjak. Igyekszem el-
helyezni arcomat és orromat, tudom, hogy most
órákig lessek ebben a helyzetben, próbálok berendez-
kedni, terepszemlét tartok. Kétoldalt pislogva a le-
pedő csücskét látom, azon túl alig valamit. Karjai-
mat magam mellé fektetem.

Szorosan a fejem fölött megint suttognak, hal-
kan, de határozottabban. Aztán egyszerre elhallgat-
nak. Hideg vas csiklandozza a tarkóm. Aztán alatto-
mos sebességgel berregni kezd rajta. Ismerem a han-
got. A hajamat nyírják. De nem állanak meg alul,
mint a borbély, mikor csinosít. A gép végigszalad a
fejemen, hosszú pászmákban. Utána habot vernek
rajta, a borotva már kopasz fejen szaladgál, kecse-
sen és gyorsan.

Percekig csönd, a lépteket figyelem.

Fejem búbján diszkrét szúrás. Ez nyilván injek-
ció. Vájjon a tanár áll már ott? Valószínű, oldalt két
fehér köpeny libeg. Valami tompát illesztettek oda.
Most úgylátszik... ejha!

Pokoli dübörgés. Sűrűlve, gyorsuló sívítással,
egyre gyorsabban és hangosabban és magasabb han-
gon sívítva, óriási acélfúró szalad be a koponyámba.
Még átvillan rajtam: a villamos trepan! Úgy-e, hát
ezért kellett olyan tapintatosan suttogni? Mint egy-
szerre megindult ezerlórós motor hangszekrénye, si-
vít és mennydörög a fejem, pokoli égzengés, földin-

dulás, hogy lehet ezt kibírni? Eszembe se jut észrevenni, hogy fáj-e?

Hirtelen elhallgat, egy zökkenéssel. A fúró átszaladt, jelzi, hogy a hegye szabadon forog. Hangtalan meleg zubogást érzek belül, a nyitott lukon *befelé* folyik a vér.

Csak egy percig tart a csend. Pár centiméterrel odébb újra koppan a trepan, aztán megindul. A második fúrás már hidegebben figyelem, a meglepetés riadalma nélkül. Zökken, elhallgat, a vér zubog, befelé. Aztán mintha csövekkel motoszkálnának.

Mi ez, több fúrás nem lesz? Sebesen szaladgálnak körülöttem, a két köpeny eltűnt. Egyszerre csak megindul az asztal.

Lágyan gurulunk, nyitott ajtókon, folyosókon át. Két lift, egyik le, másik fölfelé. Hová visznek? Szaladó szőnyegeket látok. Aztán vasajtó csapódik. Nagy teremben vagyok, érzem a hús levegőn.

Suttogás, léptek. Valaki oldalt fordít. Rögzítik a fejem. A tetőről lemezek süllyednek arcom elé. Lila fény villan, aztán sötét lesz, aztán megint világos. Fölfelé fordítanak, megint rögzítik a fejem.

Hisz ez a röntgenterem. Mint színpadi zsinórpadlás, a tető tele rudakkal, függönyökkel, traverzekkel. Minden a tetőről jön, egyszerűen, tisztán, elegánsan, lent semmi gép, inkvizíciós szekrény. Tudom már, a halk, mosolygó Lysholm osztályán vagyok megint, már voltam itt. Felvételek készülnek. Hát ezért fúrták meg a fejem — lecsapolták az agykam-

rák folyadékát, levegőt töltöttek bele, ez volt a motoszkálás. Szóval — maga a lékelés még hátravan.

Soká, nagyon soká forgatnak, illesztgetitek, fotografálnak. Meddig tart még? Néha egész alakokat pillantok meg, ahogy elsuhannak, de Lysholmot sehol sem látom. Múlnak a negyedórák.

Végre nyikordul az asztal, gurítanak vissza a műtőterembe, folyosó, lift, folyosó, lift, folyosó. Itt vagyunk megint, hallom, ahogy becsukják az ajtót, a lámpa alá gurítanak.

Percek. Bizonyára a felvételeket nézik. Most hozzám lépnek. Hasamon fekszem megint, arcom a vályúban. Valaki vastag ragtapaszokat nyom két halántékomra, meghúzza, hozzáerősíti őket az asztal széléhez. Most mozdulatlaná merevítették a fejem, le van szorítva, mint a gilotin nyakcsíptetőjében. Lefelé meredve vödröt látok az arcom alatt, fenéke még üres. Rándul két kezem és lábam, érzem, ahogy szíjazzák, kétoldalt. Próbálok őket, millimétert se engednek, vonaglni se tudok. Hát ez nehéz lesz így, huzamosan. Szabályosan lélekzem, beosztom a levegőt.

Nyakamon, hátamon motoszkálnak. Ez tudom mi, láttam ilyet, az asszisztens sziszterek körülrakják kendővel a területet. Nem hallom a vízcsobogást, pedig a tanár ilyenkor mosakszik. Talán beszélget is a doktorokkal. Az előszobában, míg vizsgáltak, bizonyára rágyújtott egy cigarettára is, s csutkát óvatosan helyezte a hamutálca szélére, mikor visszahoztak. Aztán gumikesztyűt húznak rá, szája

elé nedves steril gézt, homlokára felcsatolják a kis villanylámpát.

Nagy csönd. Kicsi szúrások, körben. Gyerünk, elég lesz, úgyse érzékeny a fejbőröm. Nem is fáj, csak érzem, egész világosan, ahogy a finom penge kört karmolva megrajzol egy nagy területet. Aztán, ugyanazon az úton, végigszalad a rajzon. Hátul a tarkón egyetlen hosszú vágás. Nem fáj, de érzem. Csipeszek zizzennek, egymásután egész csomó. Ez soká tart. Próbálok kukucskálni oldalt. Zsebkendő-”nagyságú darabot rekonstruálok az előttem lebegő fehér köpeny aljából. Fekete pontok tarkítják, mint a baboskendőt. Persze az ütőerek nem folynak, ugrásszerűen fecskendeznek.

Puha tolás, félrehajtások, a koponya biztosan szabad már, a bőnye tarkómon visszaugrott. Hallom, ahogy a trepan koppan, immár harmadszor.

Egész hangosan azt mondom:

— Na, szervusz, Frici — és nem lep meg, hogy senki se felel

A fúró sívítása pokolibb és makacsabb, mint valaha. Mi az, nem tudja átfúrni? Próbálok megfeszíteni a nyakam, az az érzésem, mintha nekem is segíteni kellene, mereven és merőlegesen elébe feszülni a fúrónak, különben végigreped a koponya. A menny dörgés tökéletesen megsiketít. Kicsit tompul, úgylát-szik, tágitja a nyílást. Végre megáll.

Végre megállt. Na, csakhogy. Nem gondolja, tanár úr, hogy ép elég volt? Csak azért mondom ... nekem legalább elég.

Hetyke, gúnyos, szinte kötekedő kedvemben vagyok. Teljesen magamnál. Szilaj megvetés tölt el magam iránt.

Erőtelves, vad rántás, A kifűrt lékbe, úgylátszik, beakasztotta a fogót. Feszítés, nyomás, roppanás, rántás ... süket reccsenéssel törik valami. Pillanat múlva megint. Feszítés, nyomás, rántás. Sokszor, sokszor egymásután. A folytatólagos roppanások olyanok, mint ahogy konzervdobozt nyitnak, az utána következő reccsenések, mintha beszegezett láda oldalából deszkákat törnének egyenként. Tudom, hogy csontokat tör ki nagy darabokban. Hátrafelé tart. Ez az utolsó, mintha már a felső csigolya lett volna, sokáig ingott, makacskodott, nem akart engedni, míg végre sikerült kirántani.

A művelet brutalitása magávalragad. Vad gyönyörűséggel adom át magam, szinte segíteni szeretnék. Lihegve biztatom magamban a tanárt, a rombolás dühe átcsap rám. Vágd csak, törd csak jobban, csak neki — csak szét az egészet... most a csigolyát, úgy, mégegyszer, fogd meg erősebben, csavard, muszáj kitörnie! Úgy-e, kitört ez is, csak tovább, rajta, hentesek!

Lihegek. Vörösben káprázik minden. Ha most balta vagy vasdarab volna a kezemben, ütnék, vágnék, zúznék, magamat, mindenkit, esztelen kéjjel.

És ekkor, a dühön át, közvetlen a fülem mellett, halk, figyelmes, bensőséges emberi hang. Olyan udvariasan, gyöngéden, szinte simogatva, ahogy őrjön-

afrikai pogányt az északi lovag, keresztes karddal a kezében.

— Wie fühlen Sie sich jetzt?

Olivecrona hangja ...?! ... Csak ő lehet, bár nem ismerem meg a hangot, soha azelőtt (azután se) nem volt ilyen lágy, selymes, biztató — tele óvatos részvétellel és megértéssel — hát ez lenne ő? Vagy csak a géz tompítja a hangot?

Mélyen, mélyen elszégyelem magam, ugyanekkor megsajdul nyitott fejem. És csodálkozva hallom dühös káromkodás helyett, udvarias és restelkedő hangon, ahogy felelek.

— Danke, Herr Professor... es geht gut!

A hangulat megváltozott. A koponya feltörése után viszonylagos csend lett. De a csend nem megnyugtató. Gyengeség fog el, ugyanakkor villámszerű rémület. Szent Isten, nem szabad elvesztenem az eszméletemet. Mit is mondott a feleségemnek, egy beteggel kapcsolatban? „Európai embert nem altatok el, nekem éber betegnél huszonöt százalékkal kisebb a rizikóm.” Igen, együtt dolgozunk, nekem épűgy vigyáznom kell, mint neki, milliméterek ezredrészen múlik minden. Abban a pillanatban, ha elvesztettem az eszméletemet, azzal együtt az életemet is.

Tehát figyeljünk. Akarnom, produkálnom kell a figyelmet, gondolatokat kell termelnem, gépiesen, értelmesen. Eszméleternél kell maradnom. Lássuk csak. Ébren vagyok, tudom hol vagyok, operálnak. Most valószínűen az agyburkot nyitják föl, szép rendesen, egyenletesen, egy vágás, egy csipesz és így tovább,

mint a szabónő. Logikusan, mégis váratlanul Cushing agyműtété jut eszembe, amit műkedvelő-filmen néztem végig. Igen, tiszta, rendes munka volt — azt mondtam akkor: előkelő szálloda konyhacsarnokában a fehérruhás főszakács velőt tisztít, velőkroketet készít. Nem, nem, ez ostobaság, gyorsan valami mást. Miről is van szó? Igen, — ez az — ha most meg tudom határozni, hova raktam el töltőtollamat a szobámban, az éjjeliszekrény fiókjában, akkor eszméletlen vagyok. Nem, nem, ez se jó, inkább a, igen, azt a balladát, azzal az időt is mérni tudom, eltart egy negyedórát, elejétől végig, az is valami. És már kezdem is; „Vára öblös teremében fel s alá jár bajnok Pázmány...”

— Wie fühlen Sie sich jetzt?

— Danke, Herr Professor, es geht...

Hú, ez már nem az én hangom volt. Magas, vékony hang válaszolt a kérdésre, valahonnan nagyon messziről. Ezt abba fogom hagyni, nem felelek többet, nem ijesztgetem magam fölöslegesen.

Különben is — különben is messze tarthatunk már — mióta fekszem itt? Kezem-lábam teljesen el van zsibbadva — miért nem lazítják azt a szíjat, akármilyen kicsit, csak egy gondolattal, — azt hiszik, kapkodni fogok, vagy feldöntöm az asztalt? ostobaság! hiszen megfulladnak ... megfulladnak a tagjaim ...

Szivattyúznak, valamit szivattyúznak megint. Valamit csapolnak. Valami szörcsög — meddig tart ez a kotorászás, hohó, uraim! én szépen udvariasan

hallgatok, láthatják, de meddig tart a kaparászás? talán mégis megtisztelnének ... valamit velem is közölni. Végre én is itt vagyok, ha szabadna kérnem éa egy kicsit engem is érdekelne, — bevallom — hogy meddig tart még ez a puha, lucskos kotorászás.

Engem.

Igen, engem — ezt itt — és önök, uraim — voltunk-e valaha, leszünk-e valaha ilyen közel egymáshoz? Mert nagyon jól tudom, hogy az agy velőnél tartanak. Azon babrálnak valamit, miután újból kiszivattyúzták, hogy hozzáférjenek ... Agyvelőm. Valószínűleg lüktet.

Fáj? Nem fáj.

Egyáltalán nem fáj az agyvelőm. Egy műszer, éles csőrrenéssel, az üveglapra esik, az fáj. És fáj egy átsuhanó gondolat, ami nem ide tartozik és amit nem tudok visszatartani. Előtérbe akar tolakodni, visszaszorítom, fáj.

Nem, az agy velőm nem fáj. Fáj? Hát nem kietlenebb ez, mintha fájna? Inkább fájna. Ijesztőbb minden fájásnál, hogy *valószínűtlen*. Valószínűtlen, hogy ember itt fekdjék az asztalon, felbontott koponyával, agyveleje a külvilágban, — valószínűtlen, hogy itt fekhessék, élve, — valószínűtlen, nem való ez, illetlen ez, hogy mégis él — nemcsak hogy él, ébren van és gondolkodik. Nem illik ez, nem szép, nem természetes, — mint ahogy nem volt természetes .., akkor ... ötezer méter magasan ... egy súlyos, súlyos

tárgy ... és nem zuhan le ... ahogy kellene ... Nem. nem ... uraim, hegy is mondta a kiskacsa ... szeli den és szégyenkezve ... ahogy hátrahajtották a nyakát ... ez a kés nem való ide... ebből nagy baj lesz...

Ne suttogjunk, uraim. Mindent hallanék, ha nem restelném magam figyelni. Ne suttogjunk. Hallom, egyre sebesebb suttogás. Egyre sebesebb és zsémbe-sebb. És szemérmertlenebb. Ne suttogjunk, ez nem méltó. Én nem tehetek róla. Szégyellem magam. Gyerünk, gyerünk, takarják már be meztelen agyvelőmet.

Ez akkor lehetett, mikor Olivecrona homlokáról levették a pántot, ő mikrolámpát süllyesztett az üregbe, s annak fénye mellett, a kicsit pirosabb, jobboldali kisagyvelőn, a pia mater második lemeze alatt megpillantotta, aztán kicsit megtapogatta a duzzanatot. Tizenegy óra volt, két órája folyt a műtét.

A d d i s z - A b e b a

Budapest, 1936 május 4., hétfő. Az ember egy árnyalattal mogorvább, eltekintve a „Blaumontag”-tói, kávéházas és újságolvasó városról lévén szó, mindenkinek hiányzik a maga napilapja. Kénytelen megelégedni a hétfőreggeli lapokkal. Leon Blum, úgylát-szik, hajlandó kormányt alakítani Párizsban. „Ez a hét is jól kezdődik” — mondják gúnyosan a jobboldali érzelműek, az akasztani vitt cigány szavával.

*

Cininek, aki éli szabad legényéletét, különben jó napja volna, csak tizenkettőig tart az előadás, új ruháját is megkapta, amit B. barátommal próbált ki szombaton. A tornatanár már az első órán érdeklődik, mit tud rólam, később a többiek is. Végre az egyiktől megtudja, hogy operálnak, igaz is, anya írt effélét, múlt héten. Tehát ma.

Rózsi a Reviczky utcában élénken szaladgál az üres szobában, takarítás után is nyitvahagyja az ablakot, szép az idő. Pali gyerek egész korán jött haza, berohan, kirohan, övé a lakás. Hallali, megtalálta a trombitát, tutu-u! De Rózsi már fut is be a konyhá-

ból, — nem teszed le rögtön azt a trombitát?! Nem tudod, most operálják szegény nagyságos urat? Itt van inkább a Biblia, tessék szépen imádkozni. Pali olyasfélét dörmög, hogy olyan messze én úgyse halom a trombitát.

Édesapja, Szabados Pál, a körútra ment, valami foglalkozás van kilátásban. A Tisza Kálmán-téren ahogy átballag, a nevemet hallja. Megfordul, két úriember beszélget a színház közelében.

— Igen, olvastam. Ma vagy holnap. Komoly dolog, barátom.

— Tudom, kár volna érte, mint embernek is nagyon jó ember volt.

— Ismerted?

— Egyszer beszéltünk, futólag.

*

Gabi, Siófokon, lemegy a Balatonra, valami karcolás van a kezén, benyit a fürdőorvoshoz, hogy jódozza meg. Az orvos kérdezősködik felőlem, igen, nagyon rosszul volt, mikor utoljára láttam, de mostanában fogják operálni, valamikor tetszik tudni, izében... Stockholmban, igen, igen, honnan tetszik tudni?

Özvegy Sch.-né, drága, ábrándos lélek a külvárosi hónaposszobában, megint ott ül az asztalnál, a levegőbe bámul, tollal a kezében. Már negyedik hosszú levelét írja, de csak egyet küld el, néhány rózsaszirmot tesz bele. Isten, ugye meg fogsz segíteni. Inkább nem is akar látni soha, csak gyógyuljak meg.

Kint a ligetben, a Gundelnél már a kertben terítettek, — a hullámfürdő is megnyílt, még kevesen vannak, a kedves, kövér úszómester ismerős úrnál kérdezősködik, mit tud rólam? „Kérem, milyen vidáman úszkált még ősszel itten, — az a huncut Cini meg folyton a víz alatt volt, gyűjtötte a cipőket mint egy indiánus a nők lábáról, — micsoda sikoltozás volt! Itt lesz a Cini, lefogadom, két napon belül!” Odafönt a svábhegyi szép csendes szanatóriumban, hallban, Gy. főorvos úr éppen közli valakivel, hogy elutazásom előtt egy hétig itt voltam az emeleten, ő sejtette, hogy komoly baj van.

*

Igen, sok helyütt kerülök szóba.

Adolf, a szerkesztőség derék telefonosa már gépiesen válaszolgat a sűrű felhívásokra. Most operálják, igen kérem, a déli lapban adunk részletes jelentést, akár befejezik addig, akár nem. Hogy hogy lehet az? Hát kérem, felhívtuk Stockholmot, féltízkor, most megint felhívtuk, éppen folyik a beszélgetés, eddig azt hallom, egész jól megy minden, kérem, szívesen, halló? ... igen kérem, most operálják, a déli lapokban adunk részletes ...

És át a skandináv hegyeken, a fenyveseken át, a kék tavak között, az éles, sós levegőben hullámozva szalad a drót, a töltés mellett, leszalad és felszalad oszlopok közt, nem néz se jobbra, se balra, mint a hazaszaladó kismalac, mikor megdobják, sivít és fut

tovább. Tájak változnak, haragoszöldből piszkoszürkébe, átfut a határon, felhők gyülekeznek magasan, Hamburg fölött, Nürnberg fölött, Berlinen át, Bécsen át, át a Vág völgyén s a magyar síkon át, ahol zöldbe borult már a rét s lombosodnak a gyümölcsfák, — szalad a vékony drót és besiklik külvárosok csatornáin keresztül a központba, — szalad a drót és drótban szalad a szó, oda és vissza, pillanat ezredrésze alatt, emberi szó, mit érdekli a drótot? Az oszlopokat se érdekli, ők fából vannak, megcsonkított, kivágott rokkantjai a fák világtársadalmának. Őket a ”ik érdeklik, megcsonkítva és fájdalmasan sajogva ha kérdeznek valakit, legfeljebb a drótot magát, nincs-e külön üzenet számukra? Messziről jössz, drótestvér? — kérdi suttozva a stockholmi faoszlop, mi újság délen? Igaz-e, hogy ott már virágozik a cse^resznye, ami nálunk csak jövő hónapban érik s rajtam soha többé?

Féltízkor feleségemet, aki izgatottan szaladgál a folyosókon, telefonhoz hívja a pesti szerkesztőség. Beszéljen, amit tud, negyedóraig. A gyorsíró úgy, ahogy mondja, adja le részletenként a főszerkesztőnek, onnan a nyomdába, délre lapzárta. (Nagyon helyesen csak adatokat mond, minden szubjektív hozzászólás nélkül, ahogy orvos létére hozzá és hozzám illik.)

„... a műtét kilenckor kezdődött és egyóra előtt alig lesz vége... Itt hallgatóztam imént az ajtónál, kihallatszik a beteg nyögése ...”

„ ... a professzor csodálatos ember...”

„ ... igen, villamostűvel... Percenként mérik a vérnyomást... Közben oxigénbelélekezést kap ... Ha szükség van rá, fiziológiai sóoldatot és vérátömlesztést ... Egy ember, az uram vércsoportjából, ott tartózkodik a mellékszobában, reméljük, nem lesz rá szükség...”

„ ... ép most veszik ki, alul, a koponyacsontot...”

„... teljesen magánál van, a professzor állandó érintkezésben van vele, lelkileg is... Az elején meglékelte és végső felvételt készített... Ép olyan tökéletes neurológus, mint sebész...”

„ ... jaj, ahogy a fülkéből látom, ép most viszik azt az embert... igen, igen ... jó reggelt...”

A telefon körül ott állanak a munkatársak. Minden mondat után, amit a gyorsíró lead, csend lesz. Utána szétszélednek a fiúk, kiki megy a dolga után. Misu átsiet a folyosón, a délutáni lapot kell szerkesztenie, ha szerencséje van, még le tudja adni Mussolini rádióbeszédét. Pecsus is leül diktálni a sportrovatot. Nem tud teljesen odafigyelni, folyton az lebeg előtte, két hét előtt fönt volt nálam, részletesen elbeszélte, mikor ő Stockholmban volt, mint kardvívóbajnok, a miniszterelnök ott korcsolyázott előtte az utcán, nagy „bógnik”-ban. A lelkesarcú, tehetséges kis P. is rám gondol, míg a kroit írja, igaz részvétellel, próbál rezümét csinálni, hogy is van az a hírhedt mondásom? „humorban nem ismerek tréfát” S.-nek lelkén átsuhan egy gonoszkodó kis karrikatúra, amit írtam róla, de aztán egy verssorom jelentkezik és a

költő megbékül. Főszerkesztő egy pesti tanárra gondol. K. őszinte borúval pislog szemüvegén át, aztán rajtakapja magát, hogy mondatot formál, egy esetleg írandó cikk első mondatát. „A kis akrobata, aki felért az összetákolt építmény tetejére, már előhúzta trikója alól a hegedűt, hogy élete nagy melódiáját eljátssza, mikor az építmény váratlanul összedül.” Ez a kisfiú, aki voltam, egy régi novellámban szerepel. A cikkre, ami így fog kezdődni, sajnos, reggelre szükség lehet, mindenesetre meg kell írni. Címet nem kell találni. Címe széles, nagy fekete keretben a nevem.

A társalgóban egy ismeretlen hölgy ül feketében és sírdogál. Nem kérdez senkit, csodálkozva néznek rá, megkérdik, kit keres? Nem felel.

Félegyre kint a lap, némelyek megállnak az utcán, ahogy rányitnak az ötödik oldalra, úgy olvasásuk, gépies pillantást vetve a hirdetőoszlop órájára: még nincs vége, a délutáni lapban benne lesz az eredmény.

Szóval, délután... mi is van még? Igen, az úszók, a bécsi mérkőzés és ez. Mind délután. (Sportos város vagyunk.)

A dunaparti korzón már élénk az élet. „Adjál csak egy példányt, fiam!” Barátom, ez a modern hírszolgálat, mi? Ő még ott fekszik az asztalon és én itt olvasom. Te, mi az, hogy fiziológiás sóoldat?

A Citadella fölött felhők bandukolnak, nagy lendülettel hallgat az Erzsébethíd.

A villamoson valaki fejét csóválja. Kérem, ezt olvasom, ne tessék haragudni, hogy beszélhet egy feleség ilyen tárgyilagosan, miközben az urát... kérem, az én feleségem...

Néhány fényképésznél kirakatot nyitnak, kiteszik az arcképet. A Vörösmarty-téren óriási fényképet illesztenek a szalon hirdetőoszlopába. — Sz. Pista éppen ott áll, elmereng a képen: érdekes, ez a legújabb felvétel, milyen furcsán, alázatosan, szinte bocsánatkérően mosolyog rajta, akkor már benne lehetett a daganat. Valami Buddha-szerű van rajta.

Miklós elegáns alakja lassan vonul a Horthy Miklós-úton, nehezen jár asztma kínozza. Széchenyi-tanulmánya a napokban aratott döntő sikert. De most nem erre gondol. Csendesen elmosolyodik, egy erylgő tréfám jut eszébe, ahogy ugratjuk egymást. Jó volna, ha kimásznék ebből a csávából, ezt és ezt szeretné mondani nekem, ha visszatérek, meg is mondja. (Még betegen feküdtem, mikor meghalt.)

És Dezső és Zoltán is erre gondolnak, mit monduk majd egymásnak. Szeretnének ott lenni nálam, vigasztalni, mit félsz te ló, nem lesz semmi baj ... beszéljünk másról. — Nagyon rendes dolog volt, amit a kutya haláláról írtál — és hogy jó dolog alkalmat acfei az embereknek, hogy sírhassanak miattunk és végre zavartalanul szerethessenek, nem zavarja őket, hogy élünk

(Dezső se él már, Zoltán se él már.)

V. kicsit elsápad, ahogy odafülel, mikor beszél nek rólam. Ez az ő napja, suttogja fogai közt irigyen.

Titkáromat, Dénest, lépten-nyomon megállítják. Mi újság, mit tud, mik az utolsó hírek. Sz. különösen meleg és odaadó, elkísérteti magát a szigetig, részletesen akar tudni mindent. Valaki azt is megkérdezi tőle, nincs-e nála késíratom?

*

Egyóra felé törzskávéházamban kezdenek feketére gyülekezni. Elárvult asztalomhoz is leülnek néhányan, pajtások; ismerősök. Tibor pincér pár lépés nyire álldogál, hallgatózik. Rólam van szó, élénk vita folyik orvosi témákról. Gyerekek, bevallom őszintén, nem tudom pontosan, mi az, hogy tumor? Na igen, a szót értem, de ebben az esetben? Te hülye, itt nincs „ebben az esetben”, ez egy gyűjtőnév, általában daganatot jelent. Úgy — hát hiszen akkor ezentúl nem úgy kell őt mondani, hogy humorista, hanem úgy, hogy tumorista. Nagyon jó, csak már nem új, már Bécsben rájött valaki.

Egy kedves hölgy, idegenvezető, most invitálja ki az autóbusz utasait: Ladies and Gentleman itt vagyunk az Erzsébet-kilátónál. Ez a Jánoshegy orma, legmagasabb pontja Budapestnek. Mit szólnak ehhez a kilátáshoz? Különbnek tartják az Eiffel-toronymnál és a Campanilenél. Felmegyünk a toronyba, igen? Ah, a missis svéd? Milyen jól beszél németül. Voltam Svédországban, most egy kedves barátunk van kint, jónevű magyar író, súlyos műtétet végeznek rajta... hogy is hívják a tanárt? Oli... Oliv..., igen, igen, Olivecrona, hát tetszik ismerni a nevet?... igazán? Olyan híres odakint? Akkor nyugodt vagyok.

*

A Szvetenay-utcai morgueban csendesen fekszenek a hullák, bádogszekrényekben. Szörcsög alattuk a jég. Az arcuk közönyös, némelyikük csodálkozó. Csodálkozó vagy közönyös kifejezés, de *kifejezés*. Kifejezés, aminek nincsen értelme, hiszen nincs mögötte értelem. Egy szolga szalonnát eszik, a küszöbre kuporodva. Valaki újságot olvas fel, hangosan, a műtétről szóló riport címét. A szolga szel egyet a szalonnából.

— Ki az az ember? — kérdi mérsékelt érdeklődéssel.

*

Szedik a délutáni lapot. Felül a nagy szenzáció, már ki van szedve: „*Addisz-Abebat elfoglalták az olaszok!*”

K r i z a n t é m

Mennyi lehet még hátra. Kezdek nem odafigyelni, úgyse értek semmit ebből a motoszkálásból, percegésből, nyisszentésből, csiptetésből: csak anynyit, hogy részletekben nagyon gyorsan csinálnak mindent, boszorkányosan szaladnak a kések és fogók és ollók, de rengeteg részlet van, nem lehet kivárni. Néha váratlan csend lesz, percekig. Ilyenkor felriadok, bár érzem, hogy ez nem a vége, mert mozdulatlanul állnak, sőt, úgylátszik, ez lehet a „parádés jelenet”, mint mikor az artista a nagy produkciót csinálja, a zene lélekzetfojtva elhallgat, hogy ne zavarja. Próbálok kombinálni. Talán, megpillantván a daganatot, tűnődik, összeráncolt homloka mögött lüktető kombinációkkal, hogy fogjon hozzá? Ki lehet-e emelni egyáltalán? Vagy nagyon mélyen fekszik bent, egészen bent, nincs bátorsága belenyúlni? Vagy már benne is van, fejt ki, hámozza óvatosan, mint a vörös, vékonyhéjú narancsot? Megint átvilámlik a rettenet — miért nem hallok most egy szót sem (előbb még zavart), talán csak nem... talán csak nem vágta át az... aku ... akasz... hogy mondják, a-kusz-ti-kusz — hallóideg. Nem, nem, ugye nem, biztosan neheztel, hogy nem feleltem, most

nem kérdez többet. Erőlködöm, hogy mondjak valamit, de nagyon is fáradt vagyok hozzá, abbahagyom. Végre, mintha hallanám, egész halkán és nyöszörgőve, mintha hallanám a hangom, vagy csak képzeledöm? Oda kell figyelnem erre is, hogy megértem, mit nyöszörgök, legalább én, ha ők úgyse hallhatják. Valami sziszegő hang van benne az elején, csodálkozom, mikor végre értem, hiszen nem ezt akartam mondani.

„Szíjak ... szíjak ...” ezt nyöszörgöm, makacsul, nyávogva.

Hogy a fájdalomérzés teljesen megszűnt, nem nyugtat meg. Sőt egyre ijesztőbbnek találom. Valami néma, mégis egyre gúnyosabb fenyegetés van ebben, előkészület a legrosszabbra, az a kivárhatatlan idő, míg a pribék a spanyolcsizmát igazgatja, felhúzás előtt. Hiszen lehetetlen, hogy bent vájkálnak az agyvelőben és ez ne fájjon, ez különös, vagy azt jelenti, hogy... Hiszen egy idegecske izgalma odabent, a skatulyában, ami most nyitva van, még nemrég olyan őrzítő fájdalmat okozott, hogy össze akartam törni a fejem. Hiszen mindenki tudja, mindnyájan tudjuk, mi az agyvelő, hogy elég "beledöfni, a koponyán át vagy a koponyán keresztül erősen megütni és rögtön vége az embernek... itt meg... már mióta ... egészen bent... kések és csipeszek és ollók... lehetséges ez? Talán mégse szabadna?... Talán mégis figyelmeztetni kellene őket, hogy elég lesz... végre is ... akármilyen nagy tudós, talán elfelejtette, hogy általában elég szokott lenni, ha beledöf-

nek ... Talán ordítani kellene, mintha fájna? ... De hogy ordítsak, mikor nem fáj? Elhatároztam, hogy ordítani fogok, ha fáj, nem türelmetlenségből, vagy rémületből, hiszen nem is bánám olyan nagyon, még örülnék is neki, csak figyelmeztetésképpen, hogy most még élek, vigyázzanak, hagyják abba. Mert mégis kicsit hosszú ez a lágy kavarási és keverés, bár egyre sebesebb és ügyesebb, nagyon ügyes, el kell ismerni. El kell ismerni, igazán. Keveri és kavarási ez az ügyes szakács, a gyúródeszkán, bámulatos villámmozdulataival, formát kap a lisztgömb, kis mélyedést nyom bele, észrevétlenül, másik kezével már üti is be a tojás fenekét, lötytyenti a mélyedésbe, pillanatra megvillan a sárga golyó, aztán kever és kavarási... Bámulatos.,.

Ohó... csak elaludni nem ... akkor végem van.

A ködfátyolképről, ami csak ezután következhetett — bárhogya erőltetem emlékezetem — képtelen vagyok eldönteni, hogy *most*, műtét közben zajlott le bennem, vagy később, pár nap múlva, lázálomban. Lehet, hogy az időzavar (amiről még beszámolok) éppen *most* kezdődött s előre helyet adott egy későbbi képsornak, ami aztán visszavetülve az időben, ideékelődött. Annyi bizonyos, hogy a szinte erőszakos gonddal előhívott, előkényszerített emlékképsorban, ahogya pergetem (félíg transzban, önmagam médiuma) az agy girusai és ganglionjai közé temetett filmtekercset, *itt* jelentkezik. Tehát itt próbálom lerögzíteni.

A káprázat nyilván abból áll, hogy kivetítem magam a terembe. A nagy lusztert eloltották, hogy egységes legyen a fény.

Olivecrona (vagy lehet, hogy énmagam vagyok az) homlokán a pánttal előredől: lábával félrerúgja a köpeny sarkát, ami a magas, támlátlan kis székbe csavarodott. A homloklámpa belesüt a feltárt üregbe. A sárgás váladékot már lecsapolta, a két kisagy összelappant, elkülönült, jól látható a megnyitott hólyag belseje. A metszésvonalon áthaladó ereket lecsípste, megsütötte az izzó villamoskéssel.

Most meglátja a vérdaganatot. Ott fekszik, kicsit oldalt, a hólyag belsejében, vörös, jókora göb: a hólyaggal együtt akkora, mint egy kis kelvirág. Felülete dudoros. A dudorokból rajz alakul ki, vagyis dombormű. Mint egy nagy kámea, amibe, saját anyagából, mintát véstek. A minta, elmosódottan, női felsőtestet ábrázol, — karjaiban, erősen arcához szorítva, pufók csecsemőt tart. Az anya fején olaszos csipkekendő, a bambino profilban fordul, belekapaszodik az anya nyakába.

Szinte kár érte, hogy most pusztítani kezdi. Körülégeti, óvatosan, de irgalmatlanul, a kámeát, melynek egész tömege élesen elemelődik a környező, sárga szövettől. A relief halványodik, beesik, elmosódik, az egész összesül. Most le kell fejteni, kikanalazni. Egy éles, laposvégű kés, lámpácskával a végén, kecsesen és bravúrosan szaladgál, besüpped, kanyarodik. Sehol nem szalad be az agyvelőbe. Olivecrona behúzza alsó ajkát. Iskolás korában, ahogy tussal húzta ki az ábra szélét, vagy térképfestésnél, vagy a

szabadkézi rajzban, amikor ki kellett festeni zölddel és pirossal az élesen előrajzolt területet, vigyázott így, titkos elégteliséggel, hogy nem megy ki a festék. Most könnyen megy a munka, hiszen az egész különvált, kezében van. Mint egy gumigömb, ami egy másik nagyobb gömbben lebeg szabadon, valami híg folyadékban — lebeg és forog „keserű levében” — a golyó. Az oldalán jókora vasdarab. Isten tudja, hogy került oda, talán átfúrta a külső burkot valami, amikor rohant és száguldott a kocsin, veszett országutakon át, hegynek föl és le, zöcsögve és zihálva, — vagy alattomos srápnellszilánk pattant be, titokban, észre sem vettük, hiszen hivatalosan nem volt belőve a terület és civilekre nem is szabad lőni? Nem, nem erről van szó.

Ezek a fehérruhás, fehérarcos mágusok csak staffázs, és statisztéria a klasszikus misztériumban, amit játszanak. Olivecrona nem játszik komédiát. Ott ül a központban, munkaköpenyében, a tábla előtt, ami tele van lukkal és banándugókkal. Kapcsol és bont, kapcsol és bont. A finom huzalok bonyolult Gordius-csomójában tökéletesen kiismeri magát. Tudja, ki akar érintkezni kivel. Fülén a hallgató és nyugodtan figyeli a zűrzavaros, egyre szenvedélyesebb, sürgetőbb, lihegő üzenet-csatát. Figyeli, de csak az érintkezés ellenőrzése szempontjából, a tartalomra nem kíváncsi. Igaza van. Rettentő ez a tartalom. Kik vitáznak itt, kik veszkednek és követelöznek és könyörögnek és fenyegetöznek itt, egymással, egymás hegyén-hátán, mindegyik előbb akar szóhoz jutni

a másiknál, mindegyiknek a maga baja a legfontosabb, a legégetőbb. Aljas zsibvásár, diszharmónia. Messziről, messziről, most bekapcsolódik egy külső, idegen ország központja. Előkelően fölényes, az igazgatót kéri, nem érdeklik a kisebb hivatalnokok, olyan magabiztos, mintha odaát a legnagyobb rend volna az országban. Pedig hallani halványan a zsörtölődő mellézköngéket. Olivecrona kapcsol és bont, kapcsol és bont. A külső vonal azonban nem hagyja abba, egyre élesebb és kihívóbb — mi az, nem hallotta, mit mondok? Követelem, követelem a választ! És csűrészavarás nélkül — igen, vagy nem, igen vagy nem? Csitító hangok, eminnen. Tessék várni, tessék várni, előbb ezeket kell itt elintézni. Nem, előbb ezt, ez fontosabb a maguk nyavalyás belügyeinél, itt nincs most semmi más, tudnom kell, nekem tudnom kell, nem vagyok semmire se kíváncsi, mondta, vagy nem mondta, igen vagy nem, különben leteszem a kagylót. De nem lehet, a dolog nem olyan egyszerű, másról van szó, illetve másról is van szó... a mondatot hagyja befejezni... halló, halló! halló... ó... ó!

A központi hang acsarkodva ordít, dühöng, csapkod, több oldalról röhögést hallani, halljuk, halljuk a jó kis botrányt, pszt, figyeljete! Olivecrona nem nevet és nem is haragszik: a huzalokra figyel, látja, hogy a vékony drót nem bírja az ordítást, az áram túlfeszült, az acélszál halványan izzani kezd, aztán villanva fellángol körülötte a finom, szürke burkolat. *Rövidzárlat!* Gyorsan leránt egy fogantyút, kikapcsol valamit, egyszerűen halálos csönd lesz, mint mi-

kor elvágják a fővezetékét. Ebben a csöndben sebesen dolgozni kezdenek bűvészujjai, tapogatja az elégett huzalt, aminek burkolatán csomóbaszaladt a pörk. A finom késsel óvatosan kaparja le, fejt fel, emeli ki.

Görcsösen próbálok megkapaszkodni ügyetlen, kurta ujjaimmal. Szelíden elhárítja — vigyázzunk, most nem szabad hozzányúlni. Igen, tanár úr, tudom, de akkor legurulok ebbe a sötét szakadékba, lábaimnak nincs támasztéka. Türelem, még tartania kell magát. Igen ... tanár úr ... de nehéz ... nagyon nehéz ... Csendben kell maradnia, akkor megnyugszik. Csendben kell maradni. Általában csendben kellett volna maradni, eddig is. Hogy érti ezt? Lehajol, közel a fülemhez. Egész halk a hangja, suttog, hogy senki ne hallja, kettőnkön kívül. Láta a huzallal, azt a dolgot? Hát kérem, az ordítástól volt. Ezek az ordítások, dühöngő izgalmak. Nem érezte olyankor, mintha meg akarna pukkadni a feje? Hát tudja *meg*, ilyenkor a véráram tágította a vékony ereket, — és az egyiknél tokocska keletkezett — így kezdődött az egész. Igen ... értem... de értsen meg, tanár úr engem is ... hát lehetett túrni... hát lehetett túrni... az igaztalanságot... a mohó, önző indulatot... Már gyermekkoromban ... ártatlanul vádoltak ... nem hallgatták meg a védekezésem ... rámcapták az ajtót... tomboltam, rúgtam, döngettem ... nem lehet túrni... De igen, lehet túrni és kell is. Értem ... értem ... szóval ... Igen, szóval, csendben... könnyedén, lazán, laza tartás, érti? Igen...

már csinálom is... No lám — úgy-e, jobb így? Wie fühlen Sie sich jetzt? Danke, danke, danke Herr Professor...

Azt biztosan tudom, hogy harmadszor még halottam a kérdést. És innen kezdve, úgylátszik, megszűnt a félelmem. S a félelemmel együtt az ellenállás is. Persze, nagyon nehezen tudom most eldönteni, hogy akkor eszméletemen voltam-e még. De valószínű, hogy már nem féltém az eszméletlenségtől. S nem remegtem, hogy meddig tart még. Zsibongó, jól-eső' közöny ringatott.

Vagy talán több is, mint közöny. Túlzás volna azt mondani, hogy élveztem állapotomat. De mintha megszoktam volna. Beleéltem magam, nem erőlködtem kifelé.

Utolsó emlékem egy kis csodálkozás, aztán riadalom. Úgy voltam, mint akinek külön, belső problémája már nincs, csak *ügyelni* akar kifelé, mindenre. És figyeltem is. És figyelés közben megálltam és vitatkozni kezdtem magammal. Ugyan. Nem. De igen, igen. De hogy lehet? Két nagy, fehér krizantém. Mondom, hogy krizantém. Itt van, hát itt van aa orrom előtt, nem vatta és nem géz, krizantém. Oldaltpislogva, ahogy előbb a köpeny szélét néztem, — éppen látható a tollseprőhöz hasonló virágfej. De hogy került ide? Lássuk csak. Furcsa dolgok, egy ilyen északi mütőben. Jó, jó, nyugalom, lássuk csak, mindjárt megfejttem. Ahá, tudom már. Reakció-ellenőrzés, mint a többi, a vér mérés és a kérdések. Szaglásomat akarják ellenőrizni, hogy megvan-e még,

azért tolták ide, az orrom elé. De hisz a krizantémnak nincs szaga.

És most dermeszt meg a riadalom.

Atyaúristen — ravatalon fekszem?

De nem. Egyszerre ráeszmélek, mint mikor éjszaka az ember végre visszafordítja a képzeletében megfordult ágyat, vagy a hátára fordított bogár, mikor forogni kezd: ráeszmélek, hogy az arcom *fölfelé* van már fordítva, nem lefelé.

Szobámban feküdtem, hátamon az ágyban. Az éjjeliszekrényen karcsú vázából szökken ki a két krizantém sudár dereka. Öt óra lehetett. A műtét utolsó óráját eszméletlenül éltem át. Eszméletlen voltam, mikor levették a szíjakat, kezem és lábam ájultan aláhullott.

Tér és idő

Vegyítenem kell emlékeimet környezetemtől kapott információkkal, a műtét utáni napokra vonatkozóan. Nem szívesen teszem, mégis kénytelen vagyok vele, hiszen utóbb el kellett ismernem, hogy helyzetem belső felismerése térben és időben súlyosan megzavarodott.

Nem emlékszem rá, de egybevágó leírásban halottam később, hogy magamhoztérésem után kellemtelenül nyugtalankodni kezdtem. Először hátamra fordultam, aztán, nyilván a fej helyzetének szokatlansága miatt, erővel fel akartam ülni — talán túl magas párnának éreztem a koponyámra csavart hatalmas kötés-turbánt, s arra akartam figyelmeztetni ápolóimat, hogy húzzák ki alólam.

Ettől persze mindenki megijedt és nekemestek, hogy azonnal feküdjek vissza. Ez nagyon elkeserített és méltatlankodó ellenállást váltott ki belőlem. Úgylátszik, sértőnek találtam, hogy ítélőképességemben kételkednek. Először magyarázni próbáltam (meg voltam győződve róla, hogy összefüggően beszélek), hogy ez nemhogy ártalmas volna, de nagyon is helyes, sztatikai szempontból, mert a test külön-

féle közlekedőcsövei egyensúlyban vannak. Látván, hogy szempontjaimat nem akarják méltányolni, rögtön átcsaptam illetékességem felsőbb rangjának védelmezésébe. Miután megállapítottam, hogy csupa ne van körülöttem, feleségemet is beleszámítva, karakterológiai fejtegetésbe kezdtem, melynek léhyegét a női ész alacsonyrendűségéről kialakult véleményem képezte Szavamat nem válogattam, mert alaposan méregbe jöttem. Mit értenek ehhez a nők⁹ Mindent összekavarnak, elméletet és praktikumot, képtelenek felfogni, hogy a tudomány kilencven százalékban mégis csak az előbbihez tartozik, utóbbiakban, a teendőket illetve, az élet minden pillanatában józan, minden pillanatban résenálló, mindig alkalmazkodó, mindig új mérleget csináló ítélőképességünkre vagyunk utalva. Feleségem, miközben kétségbeesetten nyomkodott vissza, sziszter Kerstint emlegette, aki utasítás alapján parancsolta meg, hogy feküdjek — ezzel végzetesen elvesztette a vitát, tudnia kellett volna, hogy mindent elviselek, csak a tekintélyekre való hivatkozást nem. Kijelentettem, hogy a nők mind ostobák és nagyképűek, sejtelmük sincs a világról, más férfiaktól átmajmolt, készpénznek vett formulákkal fontoskodnak, mindenütt ott akarnak lenni, mindent jobban akarnak tudni. Ami Kerstint illeti, vegye tudomásul, eddig nem akartam mondani, éppolyan ostoba liba, mint a többi, udvariasságom és bizalmam nem az eszének szólt, csak a kedves, szelíd természetének. Igenis, ostoba liba, ismételtem és ezt nem haboztam több nyelven nyilvánosságra hozni, hogy ő is hallhassa,

ha bent van a szobában. Eine dumme Gans, a stupid goose, une oie stupide.

A pillanatnyi meghökkenést diadálnak könyvelve el, rögtön rácsaptam, hogy kihasználjam és átvegyem a parancsnokságot. Derékban kiegyenesedve felültem és kajánul követelőzni és fenyegetőzni kezdtem. Észrevettem, hogy a legnagyobb rémületet azzal váltom ki, ha a fejemet mozgatom. Tehát, mint Varus kardját, ezt dobtam a serpenyőbe. A legkisebb ellenállásra, vagy pláne ellentmondásra lóbálni és lengetni kezdtem a nyakamon ingó behemót bűvárharangot, mintha csakugyan bűvár lennék, nyakig a vízben, aki tüstént visszamerül a tenger mélyeséges fenekére, kihalászott kincseivel együtt, amiket felhozott — visszamerül és örökre eltűnik, ha nem teljesítik feltételeit.

Hitetlenkedve és értetlenül kénytelen vagyok tudomásul venni, hogy ezek a feltételek nem álltak arányban a fentvázolt logikus gondolatmenettel. Feleségem esküszik rá, hogy barackpálinkát kértem igen határozottan, s miután rámhagyták, hogy kapok barackpálinkát, vérszemet kaptam és kijelentettem, hogy tenniszezni akarok, ami annál meglepőbb, mert sohasem tennisyeztem és nem is éreztem hiányját. Könnyen lehet, hogy az ország királya iránt érzett hódolatomnak és hálámnak akartam, öntudatlanul, kifejezést adni, akiről tudtam, hogy hajlott kora ellenére kitűnően tenniszeznek, s pár nappal ez előtt hallottam, hogy megnyert egy nemzetközi bajnokságot.

Ezekután, nyilván fogyatékos tárgyilagosságom büntetéseként, altatót kaptam, mert harcias kevélységem egyelőre szünetelni látszik. Magamhoz térve nagyon örültem, hogy világos van és számolni kezdek, a magam szakállára. A számítás alapjául, úgy látszik, a primitív népek impresszionista módszerét választottam, akiknek még órájuk sincs: világosság és sötétség váltakozását figyelve csak, semmi mást. Ebből lett aztán a zűrzavar s keserves veszekedések forrása. Megszoktam, hogy csak magamban bízhatom, de mivel a naptár már rég nem érdekelt, ezúttal — először életemben — ez a bizalom túlzottnak bizonyult. Mondom, nagyon örültem, hogy nappal van, s eszembe se jutott kételkedni benne, hogy ez már egy *következő* nap, vagyis meg voltam győződve róla, hogy délelőtt van s nem délután. Az éjszakát bizonyára remekül átaludtam s most szépen kivárjuk majd a következőt. Az ebéd és vacsora elmaradása nem tűnt fel, nem volt étvágyam és arra gondoltam, hogy ezt az orvosok is tudják s okosan békében hagynak ezzel, valamint a mosdatásokkal és forgatásokkal is. Az ápolók lábujjhegyen jöttek-mentek, nem kérdezősködött senki, s ha mégis kérdeztek valamit, mogorván motyogtam, hogy hagyjanak békén. Fel dolgozni való gondolatanyagom elég volt, bár az a gyanúm, alapjában semmi egyébbel nem foglalkoztam, mint időméréssel, akár a rabok, vagy az alvó ember alsó tudata, aki azzal aludt el, hogy reggel félnyolckor fel kell majd kelnie. Így semmi rendkívülit nem találtam rajta, hogy megint sötét van, illetve, hogy megint álmos vagyok. A nap szegényes

benyomásait fáradságomnak tulajdonítottam s elégedetten regisztráltam el, amint úgylátszott, megint békés éjszakába fordult. A toronyóra bűgő, öblös hangját sokszor hallottam, de nem számoltam az ütések, az se tűnt fel, hogy mindig sokat üt, sohase keveset. Egyszer láttam Olivecronát is, alakjáról ismertem fel, az ajtóban állt, fehér köpenyben, nem jött közelebb, biztatóan és elégedetten bólintott.

Tizenkétszer lett így sötét és megint világos s én egyre fokozódó önérzettel számoltam tovább, további kombinációk érdekében. Az se tett gyanakodóvá, hogy milyen egyformák ezek az időközök. Hogy mindig ugyanazok jönnek és mennek, ugyanazokat kérdezik és ugyanazokat motyogom s hangulatom nem változik lényegesen. S hogy Olivecrona is — ötször vagy hatszor — mindig ugyanígy jelenik meg, ugyanott az ajtóban, fehér köpenyben, nem jön közelebb, biztatóan és elégedetten bólint és eltűnik.

A „dējá vu”-nak („jelen emlékének”, ahogy Bergson nevezi) sajátságos, *megfordított* esete volt ez — nem két, vagy több képet (emlék és benyomás) vegyítettem eggyé, hanem az egyszerű benyomást bontottam szét tizenkét egyforma képre. Minden elbóbiskolásomat és minden felriadásomat gondosan összegeztem.

De az utolsó felriadásnál valóban homályos volt már. Feleségem valamit irkált az ablakhoz tolt asztalon.

— Mikor veszik le a kötést — kérdeztem, igazán minden cívódó szándék nélkül.

— Jaj, maga ébren van?! Fáj valamije?

— Nem fáj semmi. Mikor veszik le a kötést?

Nevetett.

— A kötést? Kicsit korán kérdezi. Hát majd ha kell. Talán úgy gondolja, mikor váltják? Nem fogják váltani. Egyszersmindenkorra eltávolítják.

— Csak holnap?

Megint nevetett.

— Holnap? Majd nyolc-tíz nap múlva.

Kezdttem szép csendesesen felforni.

— Három hétig hagyják rajta? Ez talán túlzás, vagy rosszul hallotta.

— Hogyhogy három hétig?

— Hát azt mondta, nyolc-tíz nap múlva.

— Na igen.

— Meg tizenkettő, az három hét.

— Micsoda tizenkettő?

— Micsoda, micsoda, hát nem tizenkét napja operáltak meg?

Ezúttal kicsit hideglelősen nevetett.

— Na ne bolondozzon.

— Hát mikor operáltak?

— Ma reggel.

Nem feleltem, oldalamra dőltem, hátatfordítottam. Végtelen keserűség öntött el. Hát ennek meg mi az értelme, miféle agyafűrt kínzás, orvosi nagyképűség, beadni a betegnek, „magasabb orvostikai szempontból”, hogy túlbecsülte az időt, csakhogy nagyobb türelemre bírják, a továbbiakra való tekintettel. Ostobaság, azt hiszik, most mindent beveszek, mert az agyam meg van sérülve?

A kérdésekre nem válaszoltam, úgy tettem, mintha pihennék.

Feleségem próbált mulattatni, dicsekedett velem, hogy egy nagy svéd lapban megjelent a hosszú beszélgetés, amit a napokban folytatott velünk egy fiatal újságíró. Kép is volt benne, mindkettőnk fényképe. Órála külön írtak, nagyon dicsérték mint orvost és mint „érdekes megjelenést”. Konokul hallgatók. Hát persze, az egészből csak az érdekli, ami vele történik, de hiszen régen tudom én ezt. Én egy szegény, hülye beteg vagyok, akinél nem fontos, igazat tud meg, vagy nem — különben is mi az igazság, ha nem életérdekeinket szolgálja? A nőket soha nem éidekelte az igazság, csak a maguk igaza. Egy pillanatra felvillant bennem Strindberg komor tekintete, haragos üstöke. — igen, úgy volt és úgy van, ahogy Te láttad, ifjúkorom mestere! Nem véletlenül zárandokoltam ide, hogy megmutassam Neked, feltárt fejem, ahogy én láttam könyveidben a Tiédet!

Úgy teszek, mintha elaludtam volna, alig várom, hogy feleségem kimenjen. Rögtön hátamra fordulok, csengetek.

Maga Kerstin jön.

— Ne tessék erőlködni...

— Jó, jó ... Csukja be az ajtót, fröken Kerstin. És jöjjön közelebb. És most mondja meg nekem, de kertelés nélkül — mikor operáltak meg engem?

— Hogy hány órákor kezdték? Hát nyolckor.

— Azt tudom. De mikor nyolckor?

— Hát ma reggel.

— U... ú... úgy. Na jó. Nem kell semmi.

— Megigazítanám a párnát.

— Hagyja csak, jó lesz.

— De tessék csak hagyni...

Kerstin azt állítja, hogy egy darabig szótlánul türtem a párnaigazítást, aztán egyszerre, mikor a fejemet gyengéden oldalt toltta, villámgyorsan kinyújtottam karom a paplan alól és a kezére csaptam, mint egy ragadozó, aki lesben figyel. Ő azt hitte, fájdalmat okozott, bocsánatot kért és gyorsan kiment.

Nem emlékszem erre, de azt biztosan tudom, hogy nem okozott fájdalmat. Lihegve, fuldokolva feküdtem és káromkodtam.

Hát most megfogtak. Erre nem számítottam a napok számolgatása közben. Hogy mások is vannak, akik úgy számolnak, ahogy nekik tetszik. És egyszerűen fütyülnek az én erőfeszítéseimre, amivel a tényeket regisztrálom. Nekik, valami okból, szükségük van rá (orvosi érdek! nagyképűség!), hogy engem félrevezessenek és most egy húron pendülnek, az egész összeesküvő banda. Kezeik közt vagyok, nem tehetek semmit, ha akarják, felfordítják az egész Gregoriánus-naptárt. Fuccsbament minden bizakodásom, reménykedésem, tizenkétnapos szülésem. Itt fekszem, vasdoronggal leütve a kocsmá előtt, amiből kidobtak, a vidám tivornyázók az ablakból néznek es röhögnek rajtam. Ma tegnap van és tegnap holnap lesz.

Olivecronát már ravaszabbul fogadtam. Nem tettem fel neki egyenes kérdést.

— Köszönöm, tanár úr — jól érzem magam. Ké-

rem tanár úr — szabadna egy percre?... Igen, bocsánat... Nem tudom, jól fejezem-e ki magam ..., bizonyára méltóztatik ismerni Kant diszciplínáit, térs es időérzéketünk formáiról... én nem nagyon ismerem — csak azt szeretném hozzátenni... na igen, ír int orvos, lehetségesnek tartja tanár úr, tessék jól figyelni, hogy időérzéketünk adottsága, amely a szemlélettől függetlenül, vagy pedig aposteriori...

Megveregette a kezem.

— Na látom, egész jól van.

És gyorsan kiment.

Trelleborg felé fut egy fél fekete eb

Ezekután elmúlik két valódi nap, amiről alig ven emlékem. Feljegyzések kerültek a kezembe, néhány oldal írás, feleségem lefirkálta olykor, amiket összebeszéltem. Nem érdemes idézni, hasonlatosak azokhoz a kórleírásokhoz, amiket locsogó szkizofrénekről vesznek fel a tébolydában: tudákos filozofálás, „műveltségem” fitogtatása, pedáns megjegyzések lényegtelen dolgokról. Az egész úgy hat rám most, — minden felbukkanó, vagy kívülről jött képet kicsinyesen megforgattam, hogy megvannak-e még a hozzá tartozó képzettársulások: a porcellángarnitúrából, amire úgy vigyáztam, nem hiányzik-e egy darab? így locsogtam én is, úgy látom, öntudatlanom aggodalmasan vizsgálta betört fejem tartalmát. „El kell küldeni azt a levelet, a fontos levelet, oldalt bélyeg van rajta, a postaigazgatóság miatt, Kerstin adja fel, bár a nők logikája nem megbízható, arra talán alkalmasak, mint az a izé is mondja, az a francia, mindjárt eszembe jut a neve.” Ájulásból magukhoz-térőknél sokszor figyeltem, hogy aprólékos dolgok érdeklik őket, a zsebkendőjük, vagy valami kis tárgy, hogy nem veszítették-e el? Nem nagyszerű „meglátá-

sok” élet és halál küszöbéről, ahogy a regényes rajongók és a rossz megfigyelők hiszik. Emellett sok a vicc és paradoxul tréfás fordulat a feljegyzésekben, erre valószínűen külön vigyáztam.

Érdekes, hogy ez a két nap kiesett, ellenben a három utánakövetkezőről megint kísértetiesen erős látomásom van, holott ezúttal nem számoltam a napokat, nem is voltam magamnál, csak rövid időkre.

Arrachnitis (agyburokgyulladás) jelentkezett, negyvenfokos láz kíséretében, ezt később tudtam meg, mikor már túl voltam a veszélyen.

A falon nincs tükör, mégis mintha kívülről lát-nám magam az egész idő alatt. S mintha az egész idő alatt egy helyzetben lennék.

Mindig ugyanabban a helyzetben. Fekszem jobb oldalamon, elfordulva az ablaktól, szemben az ajtóval, a kilincset nézem mereven- Begömbölve fekszem, összehúzódva, mint akinek a hasa fáj. Fejem profilban, a lepedőn, nem a párnán, a párnát hátratóltam. Amennyire csak lehet, előreajtom a fejem az ágy szélére, félig lelógatva a pereméről.

Órákon át fekszem így, gondolkodva pislogok. Nem panaszkodom, nem hívok senkit, nem kérek semmit. De azért várok feszülten. Ha valaki bejön, nem mozdulok, fekszem tovább, lefelé nézek, mintha nem érdekelne. De mikor ki akar menni, megszólalok. Egyhangú, kicsit éneklős hangon. Mindig ugyanazt mondom. Jól megfogalmazott rövid nyilatkozat és kérdés, olyan, mint egy hivatalos beadvány, vagy inter-

pelláció. Minden szavára pontosan emlékszem, arra is, mikor fogalmaztam, hogy jól megértsenek.

— Kérem egy percre. Tessék figyelni. Tudom, hogy komplikáció állott be. Felnőtt ember vagyok, jogom van tudni, mi történt. Családom is van és intézkedni óhajtok. Tessék pontosan megmondani, hány napot élhetek még?

Mindig semmitmondó válaszokat kapok, mégis makacsul elmondom újra mondókámat, mint egy be-tanult leckét, sietve, nehogy kimenjenek közben. Mi-után kimentek, magamban elismétlem a kérdést, az-tán elhallgatok. Komoran figyelem, milyen nehéz és kábult és meleg a fejem, mint egy óriás ólomgolyó — egyensúlyozva tartom az ágy szélén, úgy érzem, na kicsit jobban előredőlnék, nagy koppanással zu-hanna a padlóra. Mintha összeforrott volna a kötés-sel, egynek érzem az egészet, azért olyan rettenete-sen nagy — a testem hozzáképest vézna és hitvány. Érzem, hogy sovány vagyok.

Ezek azonban csak visszatérő állapotok, az éb-renlét ritka percei. A többi hosszú, hosszú, sötét, egy-befolyó álom. Egybefolyó, mert mihelyt elalszom, folytatódik, ahol abbamaradt.

Az ágy és a lelógó fej és az ajtó és a lecke, amit elmondok, kibukkanó szigetek egy fekete, zúgó sü-ketség tengerében. Ez a tenger üres. Felszíne nincs, csak mélysége van és mégis határtalan és végtelen és parttalan.

Ennek a határtalan és parttalan és időtlen sü-ketségnek mélységében nyargalok én. Nyargalok li-

hegve és szüntelenül és mégis mindig egy helyben vagyok, a középben, egyforma távolságban céltól és indulástól. Nem jutok előbbre és nem tudok elmaradni se. És magasra tartott fejjel vonítok ennek a lehetetlenségnek kínjától.

Barnás-fekete eb vagyok, sovány, nagy kutya, valami átmenet a vizsla és a dán dogg között. De csak egyik oldalról vagyok egész és hibátlan.

Ezért rohanok Trelleborg felé, az éjszakában. Trelleborgban kettészelt a vonat, hosszában, és én, a fél eb, most hidegtelelős elszánással rohanok Trelleborgba, a sínek mentén, hogy megtaláljam elveszett másik felemet, amíg nem késő, míg ebben a maradványban tart a maradvány élet.

Hidegen, kétségbeesetten számolok. Pontosan tudom, hogy kilenc és félóraig tartott az út, vasúton, idáig. Egy száguldó kutya 15 óra alatt talán lefutja, ugyanazt, visszafelé. Persze, tekintetbe kell venni, hogy csak két lábon futok. A bal mellsőn és bal hátsón, ennek a hátránynak viszont előnye, hogy fél súlyt kell csak hordanom. Az is jó, hogy baloldalon levén egyetlen szemem, nem láthatom jobboldalamat, e szörnyű sebfelület, aminek borzalmától elalélnék és nem tudnék tovább futni.

Nem is vonítanék, leszegett fél fejemmel szorgalmasan iszkolnék előre, csak ne szaladna velem a táj! De az a dermesztő, hogy a táj velem szalad, fordítva, mint a vasút ablakából, ahol ellenkező irányban fut, jelezve a haladást. Erre nem számítottam, a gyaloglásnak erre az ijesztő felfedezésére. Kajánul fut velem az éjszaka, nem tehetek mást, *gyor-*

sabban kell futnom, hogy mégis előbbre jussak. Néha mintha sikerülne, de néha nem, ilyenkor vonítok és szűkülök a rémülettől.

Az éjszaka hideg és derült. Ideutazásom révén jól ismerem a tájat, el tudok igazodni, ha egy pilla natra szem elől tévesztem a síneket. De lehetőleg azért tartom magam hozzájuk. Mellettük futok, néha közöttük — csak néha rebbenek riadtan félre, mikor hátam mögött mintha vonatdübörgést hallanék: a *láthatatlan vonat dübörgését*. De a dübörgés többnyire elhallgat és én visszakanyarodom a sínek közé, loholok tovább — ez már csak képzelődés volt. Képzelődés — mint az a másik is ... a vízen vergődő kutya, Szentendre és a sziget közt, mögöttem az alkonyatban.

Erősen fádom. Az ég felhőtlen, tudom, hogy a hold is süt, közel a hátam mögött. Mikor vonítás közben felemelem a fejem, szeretném megpillantani, már csaknem látom is, de a hátrafordítástól fáj a nyakam. Ám bűvös fényét látni a mezőkön, holdfényben fürdik a vidék, a végtelen fenyvesek, dombok és völgyek és piros házak, néha a fák közül kikandikáló kék tavak fodra megcsillan. Jó volna megpihenni, de nem lehet, el kell érnem Trelleborgot amíg nem késő, míg tart az élet. S azért is sietnem kell, azért is szorongok, mert a Hold leszállhat, vak-sötétbe borulhat Ú, táj, akkor nem látom többé egyetlen irányvonalamat, a síneket. Igen, a Hold keli, ez a kis világosság, ami éppen hogy elég. Néha átborzong rajtam, hogy talán nem is Hold, talán maga a Nap ez a halvány pislákolás, de nekem már csak eny-

nyi maradt belőle. Annál inkább keli igyekezniem. Valami huhog, s a hideg ilyenkor dermesztővé válik. Ez a Szél Leánya, az elfelejtett gyermekkori meséből, akit oly fájdalmas vágygal szerettem volna megismerni, hat éves koromban, a péceli Boszorkánysziget erdejében. S nem láttam meg soha. Most itt huhog és nevet magában, de most se láthatom, nem játszhatom el vele azt az ájulatosan édes és szörnyű séges játékot, amit kiterveztem magamban, amiről csak én tudok.

A mélységből megint kibukik egy sziget: nyílik az ajtó, pislogok, lógotom a fejem. Orvos jön be, nem Olivecrona, de ismerem, csak nem tudom a nevét. Nézeget, fölémhajol, méreget, halkán suttog valakivel. Mikor kifelé tart, gépiesen szólalok meg:

— Felnőtt ember vagyok. Tudom, hogy komplikáció állott be, jogom van tudni, mi történt?

És a többi.

Aztán tovább, a Trelleborg felé kanyargó sínek között.

Egyszer aztán megint egy sziget. Több mint sziget, oázis. Ez már a hosszú lidércnyomás vége felé lehetett. Szemben az ajtó és kilincs mozdulatlan, a szoba üres. Mégis magamhoz térek, nem vagyok egyedül. Valahonnan, a szomszédban, zongoráznak. Ezt nem is tudtam, hogy zongora van az osztályon, a betegek szórakoztatására — úgylátszik, a meglékelt fejnek jót tesz a muzsika. A hang egész lágyan ér ide, csak a húrok zengése, a billentyűk kopogása

elmosódott. Csodálkozva és hitetlenkedve állapítom meg, hogy a fekete rettegés és harag mintha fölengetett volna, fejem tiszta és könnyű és olyan irtózatossan fáradt vagyok, amilyen fáradt csak *elvégzett feladat után lehet a lélek*. Mint halálra tikkadt Szahara-vándor fekete ínyén az utolsó percben egy korty nedvesség, úgy szivárog fülembe a zongorahúr szelíd, enyelgő, békítő rezgése.

„Für Elise” — Beethoven aprósága ez, amit egy tízéves kisleányhoz írt a vén óriás, hódolattal selypítve és tipegve el a Szépség Hajnala előtt esetlenül egyázerű és bűbájosán szemérmes medvetáncát. Úgy szívom magamba, mint újszülött az első ielekzetet, elámulva és szégyenkezve a boldogságtól. Mi ez? ... Mi ez... — suttogom — lehetséges... lehetséges, hogy életben maradok? Beethoven meg balt, de én még élni fogok. Lassan, akadozva folynak torkomba és a lepedőre könnyeim.

Később bejött feleségem és Olivecrona. Erővel felültetett, sokáig vizsgált, figyelt. Nem volt egy szavam se ezúttal. Észrevettem, hogy felélénkül.

— Szóval — mondta, mikor felegyenesedett — mióta is tart?

A feleségem valamit magyarázott.

— Nna — mondta a tanár határozottan. — Akkor ennek most végetvetünk, éppen elég volt. Jövök mindjárt magam.

Kifordult. Feleségem biztatni kezdett, hogy ne nyugtalankodjam, semmi az egész. Nem értettem, miről beszél, nem is érdekelt. Olivecrona egy perc múlva visszatért, hatalmas tüvel, ami széles pravaszból állt ki.

— Egy kicsit megcsapolom — magyarázta — görbedjen előre. Amennyire csak tud.

Előregörbedtem.

— Most mesterművet fogunk látni — hallottam a feleségem hízelgő hangját. Nyilván hálából udvariaskodott, amiért a tanár személyesen végzi ezt az egyszerű munkát.

Kár volt szólnia (pedig jót akart), lehet, hogy Olivecrona pillanatra zavarba jött. Pechünk volt, mindhármunknak. A következő pillanatban akkorát ordítottam, mint egy sakál. A tű, úglátszik, pont egy dúcba szaladt bele, Olivecronával is talán először történt életében. Egy pillanatig tartott, de soha életemben ilyen émelyítő fájdalmat nem tapasztaltam. Egyébként egész betegségem alatt ez volt az egyetlen nemtetszésnyilvánítás, ami torkomat elhagyta.

Utána rögtön tárgyilagos lettem és megkérdeztem, mennyi folyadékot kapott a gerinccsatornán át? Fél teáscsésze eddig, felelte, szintén nagyon előzéke-nyen, de még lesz belőle.

A kis műtét után elszunnyadtam megint. Ezút-

tal éltem át lázálmom utolsó fejezetét. Ébrenlétem alatt, úgylátszik, a fél kutya szerencsésen elérte Trelleborgot. Hajnal volt, egész jól lehetett látni az alacsony faházakat, a pályaudvar épületét és a dokkokat. A vérnyomokat már megtaláltam, most ezek mellett kúsztam, szimatolva, a tengerpartig. A nyomok a víz felé vezettek, óvatosan igyekeztem befelé. Egy kis zátonyon ott feküdt a másik felem, amit besodortak a szelíd hullámok. Csaknem teljesen feloszlott. Zavartan kezdtem nyalogatni, belekapaszkodtam, hogy partra vonszoljam. De azt is éreztem már, hogy ez csak kegyelet nincs szükségem rá, megint egészben vagyok.

Késő délután panaszkodni kezdtem, hogy szeretnék felülni. Azt nem lehet, de hátamra fekehetem, majd alátámasztják a fejem.

— Csak harminchét hat a hőmérséklet — dicsekedett Kerstin.

Gőgösen bólintottam, hiszen természetes.

— Huszonnégy órával a műtét után elég szép — mondtam.

Boldogan nevettek.

— Huszonnégy óra? Holnap reggel lesz éppen egy hete.

„Oldozások elkötelékeit”

Ezek már megint napok, felismerhetők és ellenőrizhetők, neve és száma van mindegyiknek, huszonnégy órából állanak s folytonosan és megszakítás nélkül kapcsolódnak egymásba, mint ezelőtt, a teremtés kezdete óta, vagy legalább is az özönvíz kalandos ötlete után, amikor megmondattott a szivárvány óriás hirdetményén „s elrendelem, hogy éj és nap, hő és hideg, fény és sötétség, változatlan rendben váltsák fei egymást”. Igen, hideg és meleg, szenvedés és öröm, félelem és remény, hit és kétségbeesés, a napok közönséges körforgásában.

Minden napnak megvan a maga gyötrelme és megvan a maga gyönyörűsége. A mai reggel például istenien kezdődött, a reggelinél megállapítottam, hogy az *ételnek megint íze van* — a régi gyönyörűséges, ismerős ízek! — s még hozzá új változatokban! De hiszen ez a köményes sajt, amit soha nem ettem, pompás és egész jó a lekváros lazac is és a „szmörgösz búrt” egyéb különlegességei. Ízek, ízek, nyelv és íny mámore és boldogsága — hát visszatértetek hozzám? Úgy köszöntlek benneteket, mint az újszülött az első korty tejet, mikor langyosan és habosan lefut a torkán.

Örökre persze jön az üröm. Pár óra múlva már öngyilkossági tervekkel foglalkozom a szégyentől és haragtól, hogy a különben is megalázó külsőségek közt alkalmazott beöntésnek egyelőre nincs hatása. Katétert is ma kaptam először életemben, resteltem a dolgot, mint a kutya, ha kilencet kölykezett, különösen ez a kérlelhetetlenül hűvös és tárgyilagos női kiszolgálás idegesít, a sok szőke haj és tejfehér arc-bőr, mely nem ismeri a pirulást.

Később lágy és elnéző leszek s mikor Olivecrona bejön, forró hála önt el, valami nagyon szépet szeretnék neki mondani. De Olivecrona ezúttal mogorva, és szűkszavú, siet, szórakozott. Még a tartalmában hízelgő nyilatkozatban is, ahogy az ajtóból visszafordul, türelmetlenséget és szemrehányást érzek ki.

— Kicsoda Ön a hazájában? — kérdi gyanakodva. — Elárasztanak levelekkel Magyarországból, melyben hölgyek és urak gratulálnak, hogy megmenntem az életét.

Mikor kimegy, mosolyogva nézek magam elé, Heine verse jut eszembe és félhangosan, magamban szavalva, izenem Olivecronának:

*„Ich bin ein... Dichter
Bekannt in... Land
Nennt man die bestén Namen
So wird auch der meine genannt.”*

Délután megérteni véltem, miért volt Olivecrona rosszkedvű.

Négy óra felé, mikor elmentek a látogatók, né-

hány kiszármazott magyar, Leffler, a kedves magyar követ, a kalandos Grundböck kapitány és Trulson konzul úr, egyedül maradunk feleségemmel. Látom, hogy nyugtalan, felugrik, kisiet, megint bejön, nem figyel.

— Mi baj? — kérdem egy hosszabb szünet után.

Küszködik magával, végre kitör.

— Nem hagy békén a viking (csak így hívjuk magunk között). Már harmadszor figyelmeztet, hogy mondjam meg magának.

Megint szünet.

— Úgy. Na miről van szó?

— Mit tudom én. Nem tudom, miért olyan sürgős. Hiszen talán még...

Összeszedem magam.

— Szóval?

— Szóval izé... úgylátszik... hát kérem, szóval azt üzeni... hogy az életét megmentette, de...

— De?

— De a szeme világát már nem tudja visszaadni.

Óriási a zűrzavar, ami a váratlan robbanásra visszhangzik bennem. Eleinte nem ismerem ki magamat tulajdon lelkemben. A gondolatok száguldoznak oda és vissza, küszködnek, veszekednek — az egyik szenvedélyesen sikoltozni akar, a másik gúnyosan leinti. Érzem, hogy önagysága aggódva figyel, nyilatkoznom kell.

Fintort vágok.

— Eleget láttam életemben.

Több szavam nincs. Kínos hallgatás, önagysága nem ismeri ki magát. Könnyeket várt, kétségbeesést, legalább is szenvedélyes kérdéseket. Igazán időszerű kérdések. Honnan veszi Oliveerona ezt a lesújtó ítéletet? És hogy értsem — arról van szó, hogy *megmaradok* ebben a félhomályban, vagy befejezést nyer a folyamat, amit a pesti szemorvos jelzett, a tökéletes éjszakáig? Későn jött mégis a műtét, a szemfenéken összegyűlt vércsomók szempontjából? Hiszen igaz, megmondták, hogy már elfajulási pontok jelentkeztek — *ez az*, amit már nem lehet visszacsinálni? Az elfajulás most már elvégzi romboló munkáját?

De nem kérdezek semmit, önagysága zavartan feláll, az ablakhoz megy. Nem tudja mire vélni a dolgot. Hősnek tartson, vagy ostobának?

Holott nem vagyok se hős, se ostoba.

Megmondjam az igazat?

Önök bizonyára ismerik Sztrogoff Mihály izgalmas és elbájoló történetét, utazását Moszkvától Irkuckig, amelynek legbonyodalmasabb fejezetében elfogják a cár futárát, aki nem tudja végignézni, hogy édesanyját megkorbácsolják előtte. A tatár vezér megvakításra ítéli, a tábori diadalünnep után fához köti s a hóhér fehéren izzó pallost suhint el közvetlenül a szeme előtt. Édesanyja aléltan omlik össze, de mielőtt kiadná lelkét, a megvakított, lepörkölt szemhéjú fiú odakúszik hozzá és a fülébe súgja: „Anyám, ne szólj senkinek, titokban kell tartanunk, hogy eljuthassak Irkuckba a cár üzenetével. De neked megsúgom: látok! A megcsonkítás nem sikerült!

Talán azért, mert tele volt könnyel a szemem, ahogy utoljára rád néztem!”

Nos, anélkül, hogy a legenda eszembe jutott volna, valami ilyesfajta történhetett bennem, azért nem jutott el a gyászos híradás tudatom gyökeréig. Már reggel óta holmi vidám, szinte kaján kis nevetés bugyborékol és ficáncol bennem, egyre erősödő, hetyke gyanú, csak nem akartam szólni róla, míg nem válik bizonyossággá. Már Kerstin arcán is észrevettem valamiképp kifejezőbb és határozottabb vonásokat, amik újak a számomra. Olivecronán is azért bámészkodtam el, azért nem válaszoltam kérdésére, mert ráeszméltem, végre, hogy kék a szeme, hidegen és figyelmesen, de jóságosan kék.

És a tányér és a kanál és a paplan...

Ezért nem törtem ki szenvedélyesen. Ellenkezni még nem mertem, míg nem hihetek magamnak egészen, hogy rácáfolok a szigorú és hatalmas tudományra.

De már ott bujkál bennem a törvény ítéletét egyéni önérzetünk, „kivételességünk” nevében megvető *csakazértis*. Lehet, hogy orvosi szabály szerint megvakulok, de a diagnózis elfelejtette, hogy *rólam* van szó. Csak alkalomra vártam.

Öt órakor önagysága elment, de itthagytta nekem társaságul a kedves Annit, egy pesti barátunk feleségét, aki éppen itt tartózkodott Stockholmban. Anni romantikus lélek, a képzőművészet és más szépségek varázslatában, éppen kapóra jött nekem. Miután hosszasan meséltem magamnak a városról, csator-

nákról és gyönyörű kertekről és színes vitorlákról és tarka hidakról, amiket most majd megismernek, átvettem a szót. Költő koromból sok szép magyar és német vers raktározódott fel bennem, most kipróbáltam, jól működik-e már memóriám. Órák hosszat szavaltam Anninak, csaknem ülőhelyzetbe támaszkodva fel, s affektált álszerénységgel élveztem a sikert, mint az idegen tollakkal ékeskedő színész. Utána egy sereg viccel kedveskedtem, szelíddel és borsossal vegyesen, hogy a humorista is babérhoz jusson.

Jól aludtam, a porokból csak féladagot kértem, mert másnap délelőttre kilátásba helyezték a kötés eltávolítását.

Ez féltizenegykor következett be. Olivecrona és Söjkvitz együtt végezték az ünnepélyes aktust. Behunyt szemmel, mámoros boldogsággal élveztem a halk pattanásokat és nyisszanásokat, ahogy átvágják és lefejtik a hatalmas köteg gézt és vásznat, szinte grammonként éreztem a megkönnyebbülést, ahogy a súlyoktól megszabadulok, mint a felszín felé suhanó bűvár, ahogy egyre kevesbedik feje fölött a vizek rétege. Utána megnézhettem magam a kézitükörben. Könnyű vászonsapka volt rajtam, nagy örömmel értesültem a tükörből, hogy elől nem is nyírtak le, ahogy hittem, koponyám hátsó részén is sarjadzni kezd már a hajzat. Reggel különben is megborotváltak, az arcom sima volt. Sima, csak rettenetesen sovány és petyhüdt — örülten komikusan hatott rám, ahogy fülig érő nagy szám és vaskos

orrom biztatóan és szemérmatosan mosolyogni próbált, mint egy boldog menyasszony a mirtuszkoszorú, alatt.

Könyörögtem, hogy oldalt ülhessek az ágyra és lelógathassam a lábam, de erre még nem kaptam engedélyt. Délben egy átutazó magyar újságíró rontott be, széles jókedve átragadt rám, előzően néhány kupica svéd puncsot hajtott fel. Friss pletykákat hozott Pestről. Mikor Olivecrona benézett egy percre, elébe állt és hajmeresztő németséggel beszédet intézett hozzá: „In Namen von Ungarn” Olivecrona zavartan szabadkozott és elhagyta a csatateret. (Később óvatosan megkérdezte, mi volt ez, gratuláltam neki, hogy alkalma volt megismerkedni a telivér magyar temperamentummal.)

Három órakor egy percre egyedül maradva, óvatosan körülnéztem és nekifogtam a kitervezett ellenőrzőkísérletnek. Éjjeliszekrényem üveglapján ott feküdt a kikészített könyv, Thomas Mann „József-e, magam elé tettem a paplanra, felvettem rendes szemüvegemet, amit három éve használlok. Aztán lapozni kezdtem, dobogó szívvel, mint a kártyás, amikor „gusztálja” a lapot, amire élete legnagyobb tétjét feltette. Nem sokáig kellett lapoznom, a 73-ik oldal be volt hajtvá, — ez volt az az oldal, ahol hat héttel ezelőtt abbahagytam az olvasást, megértvén, hogy a jókora betűket még nagyítóval se látom már. Innen előre lapoztam, körülbelül annyit, amennyit Rózsi részletekben felolvasott, betegágyamon. A 237-ik oldalon megálltam. Emlékeztem rá, körülbelül ott tar-

tunk, mikor Józsefet a vándorkereskedő izmaeliták megtalálják a veremben: a vezető leküldi fiát, Kedmát, hogy hozza ki a mélységből.

Mikor feleségem bejött, megállítottam és csendesen azt mondtam neki:

— Most pedig idefigyeljen. A következőket üzenem a vikingnek.

S még kissé akadozva és vontatottan, de már összefüggően olvasni kezdtem:

„ott ült kötélkeiben, lehorgadt fővel és dohszagot árasztott.. ”

„sebei elvarasodtak és meglehetősen begyógyultak odalenn és szemeinek duzzadása is annyira lelohadt, hogy ki tudta nyitni... Ferdén feltekintett alóluk ... kíváncsian nézett megmentőire... még mosolygott is csodálkozásukon ...”

„... oldozzátok el kötélkeiket, így van rendjén és hozzatok tejet, hogy megenyhüljön .. ”

„... oly mohón ivott, hogy a tejnek jórésze, alig hogy szájába jutott, kibuggyant rajta, mint egy csecsemő szájából.. ”

Negyedóra múlva lent voltam a szemészeti osztályon: ezúttal magam olvastam el az ajtó fölött az „Ögon” szót. A tartózkodó modorú szemész szótlannul vizsgált hosszú percekig. De most nem küldött el mint először, fölényes figyelmeztetéssel, hogy a diagnózis nem tartozik rám. A szemtükröt letéve hallottam, mormog valamit, egy szót, ami nem orvosi vélemény és nem is szerepel a tudományos terminológiában.

Ezt mormogta:

— Ein Wunder. Ez csoda.

Később más orvosok is meglátogattak szobámban, az egyik nem is a kórházból való, tanulmányúton dolgozó német szemész, egy másik intézetből jött. Estefelé fényképész jelent meg, lefotografálták a fejem, előlről és hátulról, készségesen elárulták, hogy e felvételek egy szaklap részére készülnek.

*

Május 25-én, három héttel a műtét után, hat óra felé, belemerülve és szinte feldühödve számolgotásaimba, amik most már órákra vonatkoztak, mint a raboknál, a benyitó Olivecronát azzal fogadtam, hogy megbolondulok, ha nem enged felülni legalább. Lecsendesített és elment. Sejtelmem se volt, mi lesz velem.

Másnap, május 26-án, délelőtt jött be, váratlanul.

— Na, mi újság?

— Fel szeretnék ülni, tanár úr.

— Felülni? Mért éppen felülni? Álljon fel és járjon.

Olyan volt, mint egy álom, a Bibliából. Felültem, egymásután emeltem fel lábaim, letettem a padlóra. Aztán kiegyenesedtem. A kötéláncos áll így fel, produkciója csúcspontján, a sodrony közepén, karjait lengetve, egyensúlyozva, a Niagara fölött. Aztán két lépést tettem, megálltam, megint tettem két lépést.

— Na hiszen egészen jól megy — hallom Olivecrona hangját, egész természetesen és jóindulatúan,

mintha valami apróságról volna szó — Mikor akar kimenni?

A józan hangtól kijózanodok. Tréfásan felelek, akasztófahumorról.

— Holnap.

— Ahogy tetszik. Holnap reggel elhagyhatja a kórházat.

Robinson szigete

Grand Hotel, Saltsjöbaden. Tíz napja üdülök itt, a parkra néző földszinti szobában. A halion át a tengerpartra jutni, futó férfialak áll ott alacsony talapzatán és lent a vízen enyelgő najád. Vitorlák és motorcsónakok szeldelik a koratavaszi hűvösséget, szemben az öböl kanyarulata, fönt a hegyen a csillagvizsgáló-kupola.

Apró lázaktól eltekintve egész jól vagyok, csak hangulataimmal bírok nehezen. Olyan érzékeny lettem, mint egy csecsemő és olyan érzelmes, mint egy kis cseléd — úgy árad belőlem a részvét emberek és állatok és növények és minden élő és élettelen felé, ami élőt utánoz, mint az influenzás nátha. Idegeneket ért apró balszerencsék, amikről jelenlétemben beszélnek, váratlanul könnyeket buggyantanak szememből — tegnap este félre kellett fordulnom, olyan szárnalmas tekintete volt egy kis porcellán kutyának, amit a szerencséjemen nyert valaki, a folyosón.

Ebéd után lejárók a Röda Stugan- (Vörös Kunyhó)-ról elnevezett kis cukrászdába feketézni. A Fróken egymásután rakosgatja elém a kannát, tányért, ibriket, gépiesen mondogatom a kevés svéd szavak egyikét, amit tudok: „tak” (köszönöm). És tak és megint tak és tak-tak, míg rajta nem kapom

magam, hogy úgy ketyegek, mint egy ébresztőóra. Szegényes társalgás, úgy érzem, muszáj valahogy felvennem az érintkezést ezzel a szőke Solveiggel, aki talán már fel is ismerte bennem az ő hazatért Peer. Gyntjét, csak nem tudja közölni velem. Magyarázok kézzel-lábbal, angol és német szavak nyakát csavarom ki. Mutogatok az ablakra és a szívemre, jelezni akarom, milyen csodaszép a tavasz, a tenger, a jachtok és a hegyek. Froken gondolkodik „hjasszo!” mondja beszipantva a levegőt, egy csodálkozó, kurta kis sóhajjal, ahogy itt szokták — aztán a folyosó felé int, ahol egy kis ajtó fölé az a nem van kiírva, amihez tartozom. Dühösen fizetek és anyanyelvemen végre kereken és folyékonyan fejezem ki véleményemet az esze tokjáról — ezúttal nem azzal a céllal, sőt Isten mentsen tőle, hogy megértsen.

Este tizenegykor még egészen világos van. Itt is, st városban is, ahol nyolctól kezdve azért ég a sok világy — soha ilyen gusztusos, tarka és takaros várost és ilyen tündéri ragyogását a zöldeknek és kékeknek és pirosnak. Autón jöttünk ki, előbb körülvittek egy kicsit a kertek közt és a csatornák mentén. Végre távlatból is láttam a városháza arany kupoláját, amit annyit néztem sóváran a kórház ablakán át — és láttam közélről békésen pihenni az urak palotáit és a munkások barátságos házait. Az egyik csatornán különösen megszerettem a kék és sárga vitorlákat, faragott szentekkel elől: ezeket parasztok eskábálják össze, fát hoznak le rajtuk, messziről a városba — a fát kirakják a partra s ha kell, egész nyá-

ron várnak türelmesen, míg akad rá vevő, ők maguk ott laknak a bárkán, sajtot esznek és pálinkát isznak, nagyon csendesek és bizonyára nagyon boldogok. Igen, mindenki boldog itt, ezért járnak-kelnek és ülnek a padokon és merengnek, áthajolva a korláton, a kék vizekbe, olyan nyugodtan. Eleinte azzal torkolom la magam, hogy ez is csak olyan káprázat, mint minden, ha idegen nagyvárosban járok — csak azért olyan más, olyan valószínűtlen, olyan játékos, mert nem ebbe születtem bele — játékcákön játékmemberek járnak, főzőcskét esznek és játékpénzzel fizetnek érte. De aztán eltűnődöm s néhány telivér svédde való beszélgetés után kezdem kevésbé viszonylagosnak érezni nyugalmukat. Ez a nép százhusz eszendeje nem viselt háborút — megszokta, hogy a dolgok értékét annyira becsülje, amennyit a beljük fektett anyag ér erőben és tartósságban — a kőből épült ház ezer évre szól s a húsból és csontból épült test száz évre s nem addig, amíg bombának és tűzcsóvának tetszik. Természetes állapotnak tartják a boldogságot s a boldogtalanságot természetellenesnek.

Egy reggel ott sütkérezem a parton. Karcsú szőke leány szaladgál izgatottan a közelemben, keres valakit, kérdezősködik. Egyszer csak megfordul és szelesen felém fut. Felállók, bizonytalanul

— Onkel! Onkel!

Sírva és nevetve esik a nyakamba, összecsókol.

A hall ajtajában ekkor jelenik meg szürke porkö-
ponyben egy őszülő hölgy. Az édesanyja. Huszonöt
éve nem láttam Gizi nővéremet, hajsínén kívül ke-
veset változott. A reggeli vonattal érkeztek Oslóból.
Sógorom és druzsám, a volt hajóskapitány, tréfás
üdvözlétét küldi és hogy vigyázzak az c kincseire,
akik háromnapos látogatásra jöttek le hozzám.
Noémi most huszonegyéves.

A kései alkonyatban sokáig sétálgatunk újszű-
lött unokahúggal, a ligetben és a töltés szélén.
Sajnos, egy szót se tud magyarul, édesanyja nem
számított rá, hogy valaha szükség lehet arra. De né-
met és angol dadogásomat lassan folyékonnyá élén-
kíti az ő mohó kíváncsisága.

Nini, kis norvég rokon, mit meséljek neked déli
hazámról, hogy ábrándjaidra is vigyázzak, hisz any-
nyit álmodoztál róla, Magyarai Imre nótáit hallgatva
estefelé a rádióban?

Egyet-mást sorsunkról is beszéltek otthon és ró-
lam is, akinek legutóbbi kalandját ismered és nyo-
mait még láthatod rajtam.

Nini, kis norvég rokon, azt kérdezed, boldog és
büszke vagyok-e most, hogy újjá születtem, újra
kezdhetem az életet a Kánaánban, ahol kincseimet
összegyűjtöttem? Vagy talán megtörtnek és rok-
kantnak érzem magam, hajótöröttnek, akit egy irgal-
mas hullám partra vetett, megajándékozva őt a ma-
radék élet alamizsnájával?

Akár így volna, akár úgy, köszönöm a részvéted,
kicsi Nini. Mert egy kicsit így is megérdemlem és

egy kicsit úgy is. Ha elszánt volnék és bizakodó, nem volnék boldog, hidd el, — de ne hidd azt se, hogy boldogtalanná tenne a tudat, ha hajótörött vagyok.

Meglehet — de nem attól, ami most Stockholmban történt velem. Valamivel régebben esett meg velem és velünk...

Csodálkozol... Igen, mindketten csodálkozunk. TV a nyugalmamon, hogy hajótöröttnek nevezem magam éppen most, mikor megmenekültem ... viszont mégsem átkozom sorsomat, körültekintve a kopár szigeten, amiről máris láthatom, hogy számomra lakatlan és elhagyatott... Én pedig... én pedig azon ... miről is van szó? ... bocsáss meg, hadd szedem össze gondolataimat... egy kicsit szórakozott vagyok, érthető ugye, alaposan összeráztak ezek a szigorú hullámbácsik.

Aha, tudom már. Te elképzelted, kedves kis Nini, te látni vélted a büszke hajót, ahogy dagadó vitorláival szeli a felhők szövetét, láttad a hajóorr smaragdszínű szentjének körvonalait. S hallottál róla, hogy bukdácsol, kínlódik a kitörő viharban, hogy szalad zátonyra, hogy süllyed árbócrúdja a láthatáron ... Nos hát igen. Ez a hajó a mi hajónk volt, az én hajóm volt s azt sem tagadom, sok drágasággal megrakottan futott célja felé. Hol is volt a cél, minő Jóreménység-fokán? Úgy volt bizony, hogy sok aranyra és gyémántra cserélik be az értékes holmit, drága terút, amivel boldog és hetyke kereskedő, útnak eredtem ezen a hajón, magam kormányosa, magam kapitánya.

Ennek bizony vége, kis rokon, sok szép hol-

minak, színes kristályüvegnek, gomboknak és kőson-
tyúknak, illatos rózsao-lajnak, ezer tarka csecsebecsé-
nek és csereberének, ami gazdaggá tett volna, ha el-
érjük Afrikát... Merőben úgy fest, hogy alaposan
vége — azonkívül, igazad van, ez a sziget számomra
csakugyan...

S hogy mégis ilyen derűs és mosolygós vagyok?

Látod, kis Nini, ennek az az oka, hogy ahonnan
elindult a hajó, a föld, vagy ha úgy tetszik, egész vi-
lágrész, amiről tikkadt szomjúsággal álmodozol itt a
sziklafalon, már régen nem volt Kánaán, aminek vél-
néd ... Pedig sok millió ember él ott, gazdagok és
szegények s a drága szép természet, erdők és mezők,
hegyek és völgyek bőven ontották kincseiket... És
mégis... és már régebben... s talán nemcsak én ...
éreztük, hogy ez a hajó nem biztonságosabb, a mélyé-
ben morajló tűztengeren lebegve, mint maga a tűz-
tenger ... s hogy nyugtalanító ajándék minden pil-
lanat, amit ott élek, bőségben és drágaságban is az
volna... Tudod mit mondok? ... Ha nem is tudato-
san, lelkem mélyén jól éreztem már odaát (s talán
azért bíztam magamat a habokra), hogy egy óriási
Robinson-szigeten élünk mindannyian. Mindannyian,
külön-külön, elhagyatva és egyedül, s hogy nem arról
van szó, vájjon eléri majd megrakott hajóm a vá-
gyak partjait, hanem arról, lesz-e kegyes a tenger ki-
dobni az elsüllyedt hajóról egy deszkaszálat, amiben
megkapaszkodhatunk? Mert tengerrengés volt odaát,
a szárazföldön, tengerhajózók népének leánya, kis
Nini, ha nem is vette észre mindenki, — a nagy becs-
vagyak hajója régen elsüllyedt, s akik azt hitték,

hogy ínég mindig a víz színén szalad ez a hajó, halottak voltak már régen, üveges szemükben balga göggel üldögelvén a bársony pamlagon, lent a tenger fenekén. De látod, én nem haltam meg, a roncs kidozott magából, és jól sejtettem, hogy ami ezután jön, nem a *legtöbbnek* elérése, hanem a *legkevesebbnek* kivárása, amivel újra kezdek az életet. S úgy jártam a világban máris, ahogy Robinson szigetén ülik járni a hajótöröttnek, ahová kidobta a közönyös hullám, amikor elsüllyedt alatta a Megértés, amit lelkes, Istentől küldött építők ácsoltak számára, valamikor, a múlt század közepén s még régebben, egy ember, akinek már az apja is ács volt. És ajándéknak vettem minden lomot és szemetet, amit a háborgó vizek tetején leltem, hulladékát a büszke hajóknak. S meg szoktam mindenben meglátni az alamizsnaértéket s feledni azt, ami hiányzik, — értékelni a minimumot a maximummal szemben — elfogadni adósomtól ezredrészét annak, amivel tartozott, lemondani a többi ről — megelégedni vele, ha hitelezőm csak egy font húst kért a testemből, csak egy bőrt nyúzott le rólam, könnyelmű adósságom fejében.

Felháborodni a sors igaztalanságán, ember igaztalanságán — ugyan, kis Nini! Nincs ennek helye Robinson szigetén! Elárult a barát, megcsalt a bajtárs, kifosztott a kalmár? Ugyanakkor, látod, karjába ölelt az ismeretlen, megmentett az idegen, visszaadta legfőbb gúnyamat, a bőrömet, akire rábíztam! Elvitte álmomban ruhám és kalapom a Gangstervédő Üzem KFT., mert úgy tetszett neki? Ugyanakkor fejbe is vágthatott volna, mégse tette, sőt

túrte, hogy vágják csontjaimat, nem azért, hogy enyvot főzzön belőle a Spódium-gyár, hanem azért, hogy kicsalogassák alóla az önmagamra támadó, természetben lakozó ellenséget.

Odanézz... mi az ott a fővényen? ... ó, földöntúli boldogság!... ó, tündérálom!... heuréka!... egy lyukas kanál, bizonyára az elsüllyedt hajóról való. Engedj el, hadd rohanok — ezzel a kanállal kikaparom, kiásom a sziklát és kunyhót építek rá, halod-e? mához egy évre palotám lesz ezen a lakatlan szigeten.

Emlékszel, kis Nini, Caesar mondására, Egyiptom földjén?

„Aki nem remélt semmit, nem eshetik kétségbe soha.”

Régóta nem remélek én sokat. Köszönöm magyar barátaimnak, hogy nem hagytak elveszni — köszönöm aggodalmait mindenkinek, aki aggódott értem, — köszönöm idegenek imáját, — köszönöm, kis rokon, hogy türelmesen hallgatsz, pedig látom már, észrevetted, hogy a fiú, akit bemutatam délelőtt, percek óta kerülget bennünket — köszönöm Olivecronának hátralevő éveimet. És köszönöm az olvasónak kegyes és szíves figyelmét.

*

Göteborgban este félhétkor hajóztunk be a Britanniára, hogy Londonon keresztül igyekezzünk hazafelé. Szélesen tárul ki előttem a láthatár. Ez lesz, negyvenhétéves koromban, első tengeri utam.

(Vége.)